

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՖԻՆԱՆՍԱԿՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ՉԵԿՈՒՅՑ

Երևան - 2018

ՀՀ կրթության համակարգի պետական ֆինանսավորման հիմնական խնդիրները

«Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ
Երևան 0002, Սարյան 12 փող., 5-րդ հարկ
Հեռ.՝ +374 10 569589, 569689
Էլ. փոստ՝ info@transparency.am
Կայքէջ՝ www.transparency.am

Սույն ուսումնասիրությունը հնարավոր է դարձել Ամերիկայի ժողովրդի աջակցությամբ՝ ԱՄՆ Միջազգային պարզացման գործակալության (ԱՄՆ ՄԶԳ) միջոցով: Ուսումնասիրության բովանդակության համար պատասխանատու է «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» հասարակական կազմակերպությունը, և պարտադիր չէ, որ այն արտահայտի ԱՄՆ ՄԶԳ կամ ԱՄՆ կառավարության տեսակետները:

Օգտագործված հապավումներ	6
Ամփոփում.....	7
1. Ներածություն.....	14
2. Հետազոտության մեթոդաբանությունը	17
3. Ծրագրային բյուջետավորման բարեփոխումները Հայաստանում.....	20
3.1. Գործող համակարգը.....	20
3.2. Ծրագրային բյուջեն.....	20
3.3. Ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրման ուղղությամբ հետագա աշխատանքները	23
4. Կրթության ոլորտի համար սահմանված նպատակները	25
4.1. Կրթության ֆինանսավորման ընդհանուր միտումները	25
4.2. Կրթական հաստատությունների իրավական կարգավիճակը և ֆինանսավորման առանձնահատկությունները	31
4.3. ՀՀ կրթության ոլորտի համար սահմանված ռազմավարական նպատակները.....	34
4.4. ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրերում սահմանված նպատակները	39
4.5. Կրթության ոլորտի պետական ֆինանսավորման ուսումնասիրություններն ու գնահատականներ.....	40
4.6. Կրթության ոլորտը կարգավորող օրենսդրությունը.....	41
5. Կրթության ցուցանիշները բյուջետային փաստաթղթերում	43
5.1. Հանրակրթություն	43
5.1.1. Հանրակրթության ֆինանսավորումը	43
5.1.2. Հանրակրթության ոչ ֆինանսական ցուցանիշները	43
5.1.3. Վերլուծություն	44
5.1.4. Առաջարկություններ	52
5.2. Նախնական մասնագիտական կրթություն	54
5.2.1. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումը.....	54
5.2.2. Նախնական մասնագիտական կրթության ոչ ֆինանսական ցուցանիշները	56
5.2.3. Նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրի բյուջետային ցուցանիշների վերլուծություն	57
5.2.3.1. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳԼ-ին կատարված հատկացումները	57
5.2.3.2. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱՌ-ին կատարված հատկացումները	59
5.2.4. Վերլուծություն	60

5.2.5.	Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման բարելավման վերաբերյալ առաջարկություններ.....	62
5.3.	Միջին մասնագիտական կրթություն	62
5.3.1.	Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումը.....	63
5.3.2.	Միջին մասնագիտական կրթության ոչ ֆինանսական ցուցանիշները	64
5.3.3.	Միջին մասնագիտական կրթության ծրագրի բյուջետային ցուցանիշների վերլուծություն 65	
5.3.3.1.	Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին կատարված հատկացումները.....	65
5.3.3.2.	Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱՌ-ին կատարված հատկացումները.....	66
5.3.3.3.	Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ՄԼ-ին կատարված հատկացումները.....	67
5.3.3.4.	Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ՍԵՀՆ-ին կատարված հատկացումները.....	68
5.3.3.5.	Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԶԱԳՎ-ին կատարված հատկացումները.....	69
5.3.4.	Միջին մասնագիտական կրթության բյուջետային ցուցանիշների վերլուծություն.....	70
5.3.5.	Առաջարկություններ	73
5.4.	Բարձրագույն կրթություն.....	73
5.4.1.	Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը	74
5.4.2.	Բարձրագույն կրթության ոչ ֆինանսական ցուցանիշները.....	76
5.4.3.	Ըստ առանձին նախարարությունների և գերատեսչությունների բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման վերլուծություն	78
5.4.3.1.	Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին կատարված հատկացումները.....	78
5.4.3.2.	Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ՊՆ-ին կատարված հատկացումները.....	83
5.4.3.3.	Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱՌ-ին կատարված հատկացումները.....	85
5.4.3.4.	Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱԱԱԾ-ին կատարված հատկացումները.....	87
5.4.3.5.	Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԱԻՆ-ին կատարված հատկացումները.....	89
5.4.4.	Բարձրագույն կրթության բյուջետային ցուցանիշների վերլուծություն	90
5.4.5.	Բարձրագույն կրթության ոլորտին վերաբերող առաջարկություններ	91
6.	Եզրակացություններ և առաջարկություններ.....	93
	Օգտագործված աղբյուրներ.....	97
	Հավելված 1. 2016թ. և 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեներում փոփոխություններ նախատեսող ՀՀ կառավարության որոշումների ցանկ	102

Հավելված 2. ՀՀ տարբեր կառավարությունների ծրագրերում կրթության ոլորտում սահմանված նպատակների ցանկ.....	106
Հավելված 3. Հանրակրթության որակը բնութագրող ցուցանիշները.....	109
Հավելված 4. ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության ավագ դպրոցների, քոլեջների և ուսումնարանների ցանկը	114
Հավելված 5. Բյուջետային հաշվետվություններում նկատված թերությունները	120

Օգտագործված հապավումներ

ԱՅՈՒԾ	- Աղթափության հաղթահարման ռազմավարական ծրագիր
ԱԿԾ	- Ազգային վիճակագրական ծառայություն
ԲՈՒՅ	- Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն
ԹԻՄՍՍ	Մաթեմատիկայի և բնագիտության միջազգային միտումների հետազոտություն (Trends in Mathematics and Science Study)
ՀՁՈՒԾ	2015-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր
ՀՀ	- Հայաստանի Հանրապետություն
ՀՀ ԱԺ	- ՀՀ Ազգային ժողով
ՀՀ ԱԻՆ	- ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն
ՀՀ ԿԱԱԱԾ	- ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայություն
ՀՀ ԿԱՈ	- ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն
ՀՀ ԿԳՆ	- ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն
ՀՀ ՄՆ	- ՀՀ մշակույթի նախարարություն
ՀՀ ՍԵՆ	- ՀՀ սպորտի ու երիտասարդության հարցերի նախարարություն
ՀՀ ՏԿԶՆ	- ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն
ԿԶԾ	- Կայուն զարգացման ծրագիր
ՀՆԱ	- Համախառն ներքին արդյունք
ՊՈԱԿ	- Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն
ՓԲԸ	Փակ բաժնետիրական ընկերություն
ԶԱԳԿ	ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչություն

Ամփոփում

Հայաստանի ազգային մրցունակության 2013-2014 թվականների զեկույցը մարդկային կապիտալի զարգացման ցածր որակը նշել էր որպես Հայաստանի տնտեսության առանցքային սահմանափակումներից մեկը: Թեև քանակական առումով Հայաստանը կրթված մարդկանց պակաս չունի, տնտեսության կողմից պահանջվող և ՀՀ կրթական համակարգի կողմից ներկայումս առաջարկվող աշխատուժի որակների միջև եական ճեղքվածք գոյություն ունի: Հաշվի առնելով այսօրվա հասարակությունում կրթության և գիտության դերը, խիստ կարևոր է, որպեսզի ՀՀ կառավարությունը մեծ ծավալով միջոցներ ուղղի կրթության ֆինանսավորմանը: Սակայն կարևոր է ոչ միայն հատկացվող միջոցների ծավալը, այլ թե կրթության որ ենթաոլորտներին են այդ միջոցներն ուղղվում և ինչ արդյունավետությամբ են օգտագործվում:

Նպատակը

Հետազոտության նպատակն է պարզել, թե ինչպես են բաշխվում ՀՀ պետական բյուջեում կրթության համար նախատեսված միջոցները, կրթության որակը և միջոցների օգտագործման արդյունավետությունը բնութագրող ինչ ցուցանիշներ է օգտագործում և ինչ արդյունքներ են գրանցվել վերջին տարիներին:

Մեթոդաբանությունը

Հետազոտության կատարման նպատակով ուսումնասիրվել են 2007-2016թթ. ՀՀ պետական բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունները, իրենց հավելվածների հետ միասին, 2017թ. և 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեների մասին օրենքները և դրանց հավելվածները (հաշվետվությունը պատրաստելիս 2017թ. տվյալները չէին հրապարակվել), 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը (այսուհետ՝ ՄԺԾ), ՀՀ կառավարության մի շարք ռազմավարական ծրագրեր, կրթության ոլորտը, բյուջետային և պետական ֆինանսական կառավարման համակարգը կարգավորող մի շարք օրենքներ և կառավարության որոշումներ, ինչպես նաև այլ փաստաթղթեր:

Սույն ուսումնասիրության շրջանակներում ուսումնասիրվել են ՀՀ կառավարության Աղբատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագիրը (այսուհետ՝ ԱՀՌԾ, որը հաստատվել է 2003թ.-ին և սահմանել է մինչև 2015թ. ՀՀ կառավարության ռազմավարական նպատակները), Կայուն զարգացման ծրագիր (այսուհետ՝ ԿԶԾ, որը հաստատվել է 2008թ.-ին և փոխարինել է ԱՀՌԾ-ին) և 2015-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը (այսուհետ՝ ՀԶՌԾ, որը հաստատվել է 2014թ.-ին և փոխարինել է ԿԶԾ-ին): Անդրադարձ է կատարվել վերը նշված ռազմավարական ծրագրերում կրթության ոլորտում արձանագրված իրավիճակին ու կառավարության կողմից ոլորտի համար սահմանված նպատակներին: Վեր են հանվել ռազմավարական պլանների հետ կապված հիմնական խնդիրները:

Բյուջեների կատարման հաշվետվությունների ուսումնասիրության ժամանակ դիտարկվել են ինչպես ֆինանսական, այնպես էլ ոչ ֆինանսական ցուցանիշների

պլանային¹, ճշտված² և փաստացի³ մեծությունները, դրանց կապը կառավարության ռազմավարական նպատակների հետ: Սույն ուսումնասիրության տեսակետից ոչ ֆինանսական ցուցանիշները դիտարկվել են ոչ թե որպես պլանային, այլ նպատակային⁴ ցուցանիշներ:

Ուսումնասիրվել են չորս հիմնական ծրագրերի՝ հանրակրթության, նախնական և միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ցուցանիշները: Մասնավորապես դիտարկվել են ՀՀ ԿԳՆ, այլ նախարարությունների, գերատեսչությունների և մարզպետարանների կողմից կրթության ոլորտում իրականացվող տարբեր ծրագրերի ֆինանսավորման համար ստացվող միջոցների վերաբերյալ տեղեկատվությունը:

Ծրագրային բյուջետավորման բարեփոխումները Հայաստանի Հանրապետությունում սկսվել են 2004թ.-ին և երկար ճանապարհ են անցել: ՀՀ կառավարությունը պատրաստվում է 2019թ.-ից ամբողջական անցում կատարել ծրագրային բյուջետավորման՝ ՀՀ պետական բյուջեի մշակման, կատարման, հաշվետվողականության և վերահսկողության տեսանկյունից: Ծրագրային բյուջեն օգնում է կառավարությանը որոշել առաջնահերթությունները և ամենաարդյունավետ ծրագրերն ու միջոցառումները: Հասարակությունը տեղեկատվություն է ստանում հարկային միջոցների հաշվին մատուցվող ծառայությունների, մատակարարվող ապրանքների, կատարվող աշխատանքների, վճարվող տրանսֆերտների շահառուների վերաբերյալ:

Ծրագրային բյուջեի ներդրման կոնտեքստում ուսումնասիրվել են կրթության ոլորտի չորս հիմնական ծրագրերի՝ հանրակրթության, նախնական և միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ցուցանիշները: Մասնավորապես դիտարկվել են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության (այսուհետ՝ ՀՀ ԿԳՆ), այլ նախարարությունների, գերատեսչությունների և մարզպետարանների կողմից կրթության ոլորտում իրականացվող տարբեր ծրագրերի ֆինանսավորման համար ստացվող միջոցների վերաբերյալ տեղեկատվությունը:

Եզրակացություններ

ՀՀ ԿԳՆ-ն, նրա ենթակա և ՀՀ կառավարությանը ենթակա մարմինները, առատ տեղեկատվություն են հավաքում ՀՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների, աշակերտների և շրջանավարտների վերաբերյալ: Դրանք ցույց են տալիս, որ վերջին տարիներին կրթության որակը Հայաստանի Հանրապետությունում անկում է ապրում, համախառն ընդգրկվածության ցուցանիշը տարրական դպրոցում 91.2, հիմնական դպրոցում՝ 90.7, իսկ ավագ դպրոցներում՝ 65,1 տոկոս է (12-ամյա կրթության պայմաններում): Ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրումը

¹ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից հաստատված տարեկան բյուջեների մասին օրենքի մեծությունները:

² ՀՀ կառավարության կողմից օրենսդրության պահանջներին համապատասխան ՀՀ տարեկան բյուջեներում կատարված փոփոխությունները:

³ Պետական բյուջեների կատարման մասին հաշվետվություններում ներկայացված փաստացի տվյալները:

⁴ Այս ուսումնասիրության տեսակետից պլանը ենթադրում է դրա պարտադիր կատարում, այն դեպքում, երբ նպատակին ձգտում են: Օրենքով հաստատված պլանից շեղումը կարող է ենթադրել նաև իրավական պատասխանատվություն, իսկ նպատակային ցուցանիշից շեղումը ենթադրում է քաղաքական պատասխանատվություն:

ենթադրում է, որ այդ տեղեկատվությունը պետք է օգտագործվի կրթության բնագավառում փաստերի վրա հիմնված պետական քաղաքականության մշակման համար (evidence based policy making): Սակայն բյուջետային փաստաթղթերից՝ ՄԺԾԾ-ից, բյուջետային ուղերձից և բացատրագրից պարզ չի, թե ինչպես է այդ տեղեկատվությունն օգտագործվում և ՀՀ կառավարությունն ինչ միջոցներ է ձեռնարկում իրավիճակը բարելավելու համար:

Ներկա իրավիճակը ստեղծվել է ՀՀ պետական բյուջեում կրթությանը կատարվող հատկացումների ծավալների լճացման պայմաններում: Կրթության ոլորտ ուղղվող պետական հատկացումների բացարձակ մեծությունը վերջին տարիներին մնում է մոտավորապես նույն մակարդակի վրա, իսկ պետական բյուջեում դրանց տեսակարար կշիռը նվազում է:

Չնայած Խորհրդային Միության փլուզումից հետո արձանագրված անբարենպաստ զարգացումներին Հայաստանի Հանրապետությունը դեռևս շարունակում է լավ արդյունքներ ցուցադրել կրթության առանձին ոլորտներում: Սակայն կրթության պետական ֆինանսավորման ծավալների շարունակական նվազեցումը և դրա արդյունքում կրթության ցուցանիշների հնարավոր անկումը կարող է երկիրը կանգնեցնել նոր մարտահրավերների առաջ: Կրթության որակը կարող է իջնել այնպիսի ցածր մակարդակի, որտեղից ներկա մակարդակին հասնելը ավելի խոշոր ֆինանսական միջոցներ կպահանջի:

Հանրակրթության բնագավառում Հայաստանի կողմից առերեսվող բարդագույն խնդիրներից մեկը աշակերտների փոքր թվաքանակ ունեցող դպրոցների առկայությունն է մի շարք համայնքներում: ՀՀ ԿԳՆ պաշտոնյաները երբեմն նշում են, որ աշակերտների փոքր թվաքանակ ունեցող դպրոցները գոյությունը պայմանավորված է նաև առանձին համայնքներում գոյություն ունեցող սոցիալական հարցերի լուծման անհրաժեշտությամբ: Մեր կարծիքով առանձին համայնքներում առկա սոցիալական խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է օգտագործել սոցիալական քաղաքականության գործիքներ: Դպրոցները պետք է ծառայեն միայն կրթական խնդիրների լուծմանը: :

Հայաստանն անցել է 12-ամյա պարտադիր կրթության: Սակայն ավագ դպրոցներ, նախնական և միջին մասնագիտական կրթության հաստատություններ կան ոչ բոլոր բնակավայրերում: ՀՀ ԿԳՆ ինտերնետային կայքում առկա տեղեկատվության համաձայն՝ ավագ դպրոցներ, նախնական և միջին մասնագիտական (ուսումնարաններ և քոլեջներ) ուսումնական հաստատություններ կան Հայաստանի 502 համայնքներից (1002 բնակավայր) 53-ում (տես հավելված 4): ՀՀ ԿԳՆ-ն չի ներկայացրել իր տեսլականը, թե ինչպես են հանրապետության մնացած բնակավայրերի պատանիները և աղջիկները կատարելու 12-ամյա պարտադիր կրթության պահանջը: 12-ամյա կրթությամբ պայմանավորված կարող է անհրաժեշտություն առաջանալ կազմակերպել աշակերտների և ուսանողների տրանսպորտային տեղափոխում մի բնակավայրից մյուսը: Այլապես անցումը 12-ամյա կրթության կարող է ձախողվել:

ՀՀ կառավարությունը մեծածավալ աշխատանք է կատարել ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրման ուղղությամբ: ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը և ՀՀ ԿԳՆ-ն կրթության ոլորտը ներկայացնող զգալի ծավալով

ֆինանսական և ոչ ֆինանսական տեղեկատվություն են ներկայացնում բյուջետային փաստաթղթերում: Սակայն փաստերի վրա հիմնված քաղաքականության սկզբունքներն ամրապնդելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը և ՀՀ ԿԳՆ-ն բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնել ոչ միայն կրթության ֆինանսավորման փաստացի տվյալները, այլ նաև փաստացի ծախսերի և ծախսումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը, այդ թվում մեկ աշակերտի կամ ուսանողի հաշվով (ներառյալ՝ ներառական կրթության):

ՀՀ կառավարությունը տարբեր փաստաթղթերում նշում է կրթության որակը բարելավելու մասին, առանց ներկայացնելու կրթության որակը բնութագրող ցուցանիշները և այդ նպատակով ծախսվող միջոցների մեծությունը: Այս հետազոտությունը ելնում է այն ենթադրությունից, որ դպրոց հաճախելը չի նշանակում կրթվել և վերջինս բնութագրելու համար անհրաժեշտ են հատուկ ցուցանիշներ: ՀՀ կառավարությանն առաջարկում ենք կրթության որակը գնահատող գոյություն ունեցող ցուցանիշների հիման վրա մշակել որակի գնահատման համակարգ և այն պարբերաբար ներկայացնել բյուջետային փաստաթղթերում: Առաջարկում ենք նաև մշտադիտարկել գնահատման համակարգի աշխատանքը և պարբերաբար հանրությանը հաշվետվություն ներկայացնել դրա հուսալիության և արժանահավատության վերաբերյալ:

Առաջարկություններ

Առաջարկում ենք բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնել ոչ միայն կրթության քանակական, այլ նաև որակական ցուցանիշներ, ցույց տալով, թե ինչ միջոցներ է ձեռնարկում ՀՀ կառավարությունը կրթության տարբեր մակարդակների որակը բարելավելու և կրթական համակարգն ավելի մրցակցային դարձնելու ուղղությամբ: Բյուջետային փաստաթղթերը ներառում են հանրակրթության որակը որոշ չափով գնահատող տեղեկատվություն, սակայն ՀՀ ԿԳՆ-ն և մարզպետարանները ձևական մոտեցում են ցուցաբերում այդ ցուցանիշների նկատմամբ (դրանց մեծությունները կրկնվում են բոլոր տարիներին, թե ՀՀ ԿԳՆ, թե մարզպետարանների դեպքում): Այդ ցուցանիշներին ավելի լուրջ մոտեցումը (դրանց փաստացի արդյունքների ներկայացումը և ծրագրված ցուցանիշների հետ փաստացի ցուցանիշների համեմատության վերլուծությունը), ինչպես նաև դրանք այլ ցուցանիշների հետ մեկտեղումը հնարավորություն կտան սկսել կրթության որակի գնահատման համակարգի ձևավորումը: Ներկայում, բյուջետային փաստաթղթերը բավական տեղ են հատկացնում ՀՀ կառավարության որոշումների և ՀՀ ԿԳՆ-ն հրամանների թվարկմանը, որոնք հնարավորություն չեն տալիս պատկերացում կազմել կրթության որակի վերաբերյալ: Առաջարկում ենք նորմատիվ իրավական բնույթի փաստաթղթերը ներկայացնել առանձին հավելվածներում:

Առաջարկում ենք հստակեցնել բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման մեխանիզմը, ներդնել ըստ ուսանողի և ըստ մասնագիտության ֆինանսավորման բանաձև, ֆինանսավորումը կապելով նաև այլ ցուցանիշների հետ (հետազոտություններ, ուսումնասիրություններ, հրապարակումներ, այլ): Առաջարկում ենք նաև պետական բյուջեի հաշվարկներում կրթաթոշակ նախատեսել ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում և

բուհերում սովորող բոլոր ուսանողների համար: 2018թ.-ին ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության բուհերում պետական ֆինանսավորմամբ սովորող բոլոր ուսանողներին կրթաթոշակ հատկացնելու համար անհրաժեշտ է բյուջեում նախատեսել ևս 290 մլն դրամ: ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության միջին մասնագիտական կրթության հաստատություններում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող բոլոր ուսանողներին կրթաթոշակ հատկացնելու համար 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեից կպահանջվեր մոտավորապես 965 մլն դրամ:

Առաջարկում ենք ծրագրային բյուջետավորման սկզբնական ժամանակաշրջանում ՀՀ ԱԺ ներկայացվող ցուցանիշները դիտարկել ոչ թե որպես պլանային, այլ նպատակային⁵ ցուցանիշներ: Ցանկալի է, որպեսզի ՀՀ կառավարությունը հաստատի նպատակային ցուցանիշների շեղումների թույլատրելի միջակայք և բյուջեի կատարման հաշվետվությունները ներառեն նպատակից շեղումների վերլուծություն, որը կբացատրի, թե շեղման որ մասն է տեղի ունեցել սխալ ծրագրավորման (ծրագրի հիմքում դրված որ ենթադրությունները չեն նյութականացել), իսկ որ մասը վատ կառավարման հետևանքով (գործառնական շեղում), և պետական մարմինն ինչ միջոցներ է ձեռնարկել նման շեղումներից հետագայում խուսափելու համար:

Անհրաժեշտ է հստակեցնել բյուջեի կատարման ընթացքում կրթության ոլորտում ՀՀ կառավարության կողմից վերաբաշխումների գործընթացը: Հանրակրթության ոլորտում ֆինանսավորման ծավալը հաշվարկվում է ելնելով աշակերտների թվից և հետագա վերաբաշխումներն անիմաստ են դարձնում բանաձևի գոյությունը:

Անհրաժեշտ է պարբերաբար կատարել կրթության ոլորտում տարվող քաղաքականությանը վերաբերող ՀՀ կառավարության կողմից նախկինում ընդունված որոշումների ազդեցության գնահատում (impact assessment): Մասնավորապես, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ իր բոլոր ռազմավարական փաստաթղթերում ՀՀ կառավարությունը նշել է կրթության որակի բարելավման անհրաժեշտության մասին, պետք է պարզել, թե ինչպես են կառավարության կողմից նախկինում ձեռնարկված միջոցներն ազդել կրթության որակի վրա, որպեսզի քաղված դասերի հիման վրա մշակվի ոլորտի զարգացման հաջորդ ժամանակահատվածների ռազմավարությունը:

Հաշվի առնելով վերջին տարիներին բարձրագույն կրթության հանդեպ հետաքրքրության անկումը (բուհերի ոչ բոլոր ուսանողական տեղերն են համալրվում) և գիտելիքահեն տնտեսություն ձևավորելու ՀՀ կառավարության հայտարարությունները բյուջետային փաստաթղթերը պետք է ցույց տան, թե ՀՀ կառավարությունն ինչ պրակտիկ քայլեր է կատարում այդ ուղղությամբ:

Այս հետազոտության նպատակով հավաքված տեղեկատվությունից բխում է, որ տարբեր միջոցառումներ պետական բյուջեից սկսել են ֆինանսավորվել տնտեսագիտական դասակարգման սուբսիդիա հոդվածով, քանի որ գնումների գործընթացի կիրառման ժամանակ խնդիրներ և հակասություններ է առաջացրել: Մեր կարծիքով, գնումների ոլորտում առաջացող խնդիրները պետք է լուծել ոչ թե ծրագրերը ֆինանսավորելով տնտեսագիտական դասակարգման այնպիսի հոդվածներով, որոնք

⁵ Պլանային ցուցանիշների չկատարումը կարող է հանգեցնել իրավական հետևանքների, որից խուսափելով, պետական մարմինները և դրանց աշխատակիցները կարող են որդեգրել բարեփոխումների նկատմամբ պահպանողական մոտեցում

չեն արտահայտում գործարքի տնտեսագիտական իմաստը, այլ գնումների օրենսդրությունը և դրա կիրառման մեխանիզմները կատարելագործելով:

Չետագա ուսումնասիրություններ

Չետագա ուսումնասիրությունների ընթացքում ցանկալի է պարզել այս հետազոտության կողմից բավականաչափ կերպով չուսումնասիրված մի քանի հանգամանք: Մասնավորապես՝

- «Կրթության մասին» օրենքի համաձայն **«պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերում կրթության ֆինանսավորման տոկոսային հարաբերությունը չպետք է ցածր լինի նախորդ բյուջետային տարվա համապատասխան ցուցանիշից»:** Վերջին տարիներին ՀՀ կառավարությունը մի քանի դեպքերում նախորդ տարվա համեմատ նվազեցրել է կրթության ֆինանսավորումը: Անհրաժեշտ է ուսումնասիրել, թե ինչքանով են այդ նվազեցումները համապատասխանում «Կրթության մասին» օրենքի պահանջներին:
- Վերջին տարիներին ՀՀ Ազգային ժողովը վերաբաշխումներ կատարելու լայն լիազորություններ է տալիս ՀՀ կառավարությանը: 2016թ.-ի ընթացքում, ՀՀ կառավարությունն ընդունել է 81 որոշում, որով փոփոխություններ է կատարել տվյալ տարվա ՀՀ պետական բյուջեում, իսկ 2017թ.-ին՝ 110 որոշում: Անհրաժեշտ են ուսումնասիրություններ, պարզելու համար ՀՀ կառավարության կողմից կրթության ոլորտի համար նախատեսված բյուջետային միջոցների նվազեցման հիմնավորվածությունը:
- Չետագա ուսումնասիրություններ և վերլուծություններ են հարկավոր կրթության որակի բնութագրման կայուն, հուսալի, արդար և այլ երկրների համանման ցուցանիշների հետ համադրելի համակարգ ստեղծելու համար:
- Չետագա ուսումնասիրություններ են հարկավոր հասկանալու համար, թե ինչով է պայմանավորված կրթության տարբեր մակարդակներում այլ նախարարությունների և գերատեսչությունների համեմատ ՀՀ ԿԱՌ մեկ սովորողի հաշվով մեծ և վերջին տարիներին մշտապես աճող ֆինանսավորումը:

Այս հետազոտության համար տեղեկատվություն և դրա վերաբերյալ կարծիքներ ստանալու նպատակով Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնը դիմել է մի շարք պետական մարմինների: Իրենց դիտողություններն ու առաջարկություններն են ներկայացրել հետևյալ նախարարությունները.

- ՀՀ մշակույթի նախարարություն (2018թ. հունիսի 5-ի №01/3.1/3198-18 գրություն)
- ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն (2018թ. հունիսի 6-ի №14/6217-18 գրություն)
- ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն (2018թ. մայիսի 18-ի №04/11/5461-18 գրություն)
- ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն (2018թ. մայիսի 31-ի №03/241/3233-18 գրություն)
- ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարություն (2018թ. մայիսի 29-ի №4/07/4036-18 գրություն)

- ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն (2018թ. հունիսի 1-ի №7.2/01.1/6390-18 գրություն)

1. Ներածություն

Հայաստանի ազգային մրցունակության 2013-2014 թվականների զեկույցը մարդկային կապիտալ զարգացման ցածր որակը նշել էր որպես Հայաստանի տնտեսության առանցքային սահմանափակումներից մեկը (Հայաստանի ազգային մրցունակության 2013-2014 թվականների զեկույց 2014): Չեկույցը նշել է, որ թեև քանակական առումով Հայաստանը կրթված մարդկանց պակաս չունի, տնտեսության կողմից պահանջվող և ՀՀ կրթական համակարգի կողմից ներկայումս առաջարկվող աշխատուժի որակների միջև եական ճեղքվածք գոյություն ունի: Հաշվի առնելով այսօրվա հասարակությունում կրթության և գիտության դերը, խիստ կարևոր է, որպեսզի ՀՀ կառավարությունը մեծ ծավալով միջոցներ ուղղի կրթության ֆինանսավորմանը: Սակայն կարևոր է ոչ միայն հատկացվող միջոցների ծավալը, այլ թե կրթության որ ենթաոլորտներ են այդ միջոցներն ուղղվում և ինչ արդյունավետությամբ են օգտագործվում:

Չնայած ազգային մրցունակության զեկույցը նշում է աշխատուժի առաջարկվող և պահանջվող որակների միջև գոյություն ունեցող ճեղքվածքի մասին ՀՀ պետական կառույցները շարունակում են Հայաստանը ներկայացնել որպես հմուտ աշխատուժ ունեցող երկիր: Օրինակ՝ Հայաստանի զարգացման հիմնադրամը Հայաստանում ներդրումներ կատարելու անհրաժեշտությունը հիմնավորում է հմուտ աշխատուժի առկայությամբ (<http://www.dfa.am/invest-en/invest-in-armenia/why-armenia/>):

Ծրագրային բյուջետավորման բարեփոխումները Հայաստանի Հանրապետությունում սկսվել են 2004թ.-ին: 2008թ.-ից ի վեր կառավարությունը սկսել է հաստատել բյուջետային ծրագրերի ոչ ֆինանսական ցուցանիշները: 2013 և 2017 թվականներին «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքում կատարվել են մի շարք փոփոխություններ, որոնք սահմանել են ծրագրային բյուջեի կազմման հետ կապված մի շարք կարևոր հասկացություններ և կարգավորել բյուջեն ծրագրային ձևաչափով ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացնելու հետ կապված հիմնական գործընթացները:

ՀՀ կառավարությունը պատրաստվում է 2019թ. պետական բյուջեն ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացնել ծրագրային ձևաչափով, ինչը կառավարությանը կօգնի ավելի շատ տեղեկատվություն ունենալ պետական քաղաքականության առաջնահերթությունները որոշելիս և ձևավորել ծրագրերի և միջոցառումների իրականացման ամենարդյունավետ գնահատման չափանիշներ և համակարգ: Հասարակությունը տեղեկատվություն կստանա կառավարության նպատակների և հարկային ու վարկային միջոցների հաշվին մատուցվող ծառայությունների, մատակարարվող ապրանքների, կատարվող աշխատանքների, վճարվող տրանսֆերտների շահառուների և հիմնական ոչ ֆինանսական ցուցանիշների վերաբերյալ:

Այս հետազոտության նպատակն է պարզել, թե ինչպես են բաշխվում կրթության համար նախատեսված միջոցները: Փորձ է արվել նաև պարզելու, թե ՀՀ կառավարությունն իր բյուջետային փաստաթղթերում կրթության որակը և բյուջետային միջոցների օգտագործման արդյունավետությունը բնութագրող ինչ ցուցանիշներ է օգտագործում: Քանի որ բյուջետային ծախսերի գործառնական դասակարգման կրթության բաժնի միջոցները հատկացվում են մի շարք նախարարությունների,

գերատեսչությունների և մարզպետարանների, ուսումնասիրվել են ծրագրային դասակարգմամբ հավելվածներում ներկայացվող այն ոչ ֆինանսական ցուցանիշները, որոնք օգտագործվում են բյուջեի կազմման և կատարման ժամանակ: Այս ուսումնասիրությունը ելնում է այն ենթադրությունից, որ 2019թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի կազմման ժամանակ գործառնական դասակարգման կրթության բաժնում հաշվառված տարբեր նախարարություններին ու գերատեսչություններին կատարվող հատկացումները ծրագրային դասակարգման դեպքում կներառվեն այդ նախարարությունների ու գերատեսչությունների կողմից իրականացվող ծրագրերում: Կախված տարբեր ոլորտներում ՀՀ կառավարության կողմից տարվող քաղաքականության նպատակներից բյուջետային ծրագրերը կարող են հետամուտ լինել տարբեր նպատակների, ձգտել հասնել տարբեր վերջնական արդյունքների, ունենալ ծրագրերի տարբեր կառուցվածք և ծրագրերի միջոցառումների տարբեր ոչ ֆինանսական ցուցանիշներ: Այս ուսումնասիրությունն օգտագործում է ծրագրերի ու միջոցառումների այն ոչ ֆինանսական ցուցանիշները, որոնք պետական բյուջեում առկա են ուսումնասիրությունը կատարելու պահին:

Հետազոտության շրջանակներում ուսումնասիրվել են բյուջետային փաստաթղթերում առկա կրթության ոլորտի ֆինանսավորման տվյալները և ոչ ֆինանսական ցուցանիշների վերաբերյալ տեղեկատվությունը, փորձ է արվել պարզելու, թե արդյունավետության և արդյունքայնության ինչ քանակական, որակական և ժամկետայնության ցուցանիշներ են ներառվում պետական բյուջեում և դրա հավելվածներում: Բյուջեների կատարման ընթացքում առկա ներկայացված ոչ ֆինանսական ցուցանիշների ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունը նպատակ ունի օժանդակել ՀՀ ֆինանսների և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություններին բարելավել բյուջեում ներառվող ոչ ֆինանսական ցուցանիշները, դարձնել դրանք ավելի իմաստային, ցույց տալ դրանց կապը կառավարության ռազմավարական նպատակների հետ և բարելավել հետագա տարիների բյուջետային փաստաթղթերում ներառվող ոչ ֆինանսական ցուցանիշները, ծրագրերի իրականացման արդյունքների և արդյունավետության գնահատումը:

Կրթության ոլորտում տարվող քաղաքականությունը կարգավորվում է զարգացման պետական ծրագրերով: Վերջին նման ծրագիրը եղել է կրթության զարգացման 2011-2015 թվականների պետական ծրագիրը: Այդ ծրագիրը ներառում է ծրագրի մոնիթորինգային ցուցանիշների համակարգ, որը օգնում է պատկերացում կազմել կրթության զարգացման ուղղությունների վերաբերյալ ՀՀ կառավարության պատկերացումների մասին⁶: Դեռևս չի հաստատվել նաև կրթության զարգացման հետագա տարիների ծրագիրը:

Հետազոտության հաշվետվությունը կառուցված է հետևյալ կերպ.

- 1) Առաջին բաժնում ներկայացվում են ծրագրային բյուջետավորման ներդրման գործում ՀՀ կառավարության արձանագրած հաջողությունները և կառավարության ծրագրերում արձանագրված իրավիճակը և կրթության

⁶ Համացանցում հասու չի դրա կատարման վերաբերյալ հաշվետվություն

ուլորտի համար ՀՀ կառավարության սահմանված հիմնական գերակայություններն ու նպատակադրումները:

- 2) Հաջորդ բաժնում հերթականությամբ վերլուծվել են տարբեր տարիների ՀՀ պետական բյուջեներում հանրակրթությանը, նախնական և միջին մասնագիտական կրթությանը և բարձրագույն կրթությանը վերաբերող հիմնական ցուցանիշները: Հանրակրթության ցուցանիշները վերլուծվել են ըստ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությանը (այսուհետ՝ ՀՀ ԿԳՆ) և մարզպետարանների հատկացումների, իսկ նախնական և միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության ցուցանիշները վերլուծվել են ըստ առանձին նախարարությունների և գերատեսչությունների:
- 3) Վերջում բաժիններում վերլուծվել են տվյալները և ներկայացվել են առաջարկություններ:

2. Հետազոտության մեթոդաբանությունը

Հետազոտության կատարման նպատակով ուսումնասիրվել են 2007-2016թթ. ՀՀ պետական բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունները, իրենց հավելվածների հետ միասին, 2017թ. և 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեների մասին օրենքները և դրանց հավելվածները, 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը, ՀՀ կառավարության մի շարք ռազմավարական ծրագրեր, կրթության ոլորտը, բյուջետային և պետական ֆինանսական կառավարման համակարգը կարգավորող մի շարք օրենքներ և կառավարության որոշումներ, ինչպես նաև այլ փաստաթղթեր:

Սույն ուսումնասիրության շրջանակներում ուսումնասիրվել են ՀՀ կառավարության երեք ռազմավարական փաստաթուղթ.

- 1) Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագիրը (այսուհետ՝ ԱՀՌԾ) հաստատվել է 2003թ.-ին և սահմանել է մինչև 2015թ. ՀՀ կառավարության ռազմավարական նպատակները,
- 2) Կայուն զարգացման ծրագիր (այսուհետ՝ ԿԶԾ) հաստատվել է 2008թ.-ին և փոխարինել է ԱՀՌԾ-ին:
- 3) 2015-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը (այսուհետ՝ ՀԶՌԾ) հաստատվել է 2014թ.-ին և փոխարինել է ԿԶԾ-ին:

Անդրադարձ է կատարվել վերը նշված ռազմավարական ծրագրերում կրթության ոլորտում արձանագրված իրավիճակին ու կառավարության կողմից ոլորտի համար սահմանված նպատակներին: Վեր են հանվել ռազմավարական պլանների հետ կապված հիմնական խնդիրները:

Բյուջեների կատարման հաշվետվությունների ուսումնասիրության ժամանակ դիտարկվել են ինչպես ֆինանսական, այնպես էլ ոչ ֆինանսական ցուցանիշների պլանային և փաստացի մեծությունները, դրանց կապը կառավարության ռազմավարական նպատակների հետ: Սույն ուսումնասիրության տեսակետից ոչ ֆինանսական ցուցանիշները դիտարկվել են ոչ թե որպես պլանային, այլ նպատակային⁷ ցուցանիշներ: Տարբեր մակարդակների ոչ ֆինանսական ցուցանիշները պետք է արտացոլեն տարվող պետական քաղաքականության նպատակը, արդյունքը և բնութագրեն հանրությանը մատուցվող ծառայությունների նպատակային մակարդակը, այլ ոչ թե ծառայությունները բնութագրող այն որակները, որոնք հաստատվում են պետության կողմից:

Ուսումնասիրվել են չորս հիմնական ծրագրերի՝ հանրակրթության, նախնական և միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ցուցանիշները: Մասնավորապես դիտարկվել են ՀՀ ԿԳՆ, այլ նախարարությունների, գերատեսչությունների և մարզպետարանների կողմից կրթության ոլորտում իրականացվող տարբեր ծրագրերի ֆինանսավորման համար ստացվող միջոցների վերաբերյալ տեղեկատվությունը: Մասնավորապես ուսումնասիրվել են.

- պլանային ցուցանիշները,

⁷ Այս ուսումնասիրության տեսակետից պլանը ենթադրում է դրա պարտադիր կատարում, այն դեպքում, երբ նպատակին ձգտում են: Օրենքով հաստատված պլանից շեղումը կարող է ենթադրել նաև իրավական պատասխանատվություն, իսկ նպատակային ցուցանիշից շեղումը ենթադրում է քաղաքական պատասխանատվություն:

ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից հաստատված տարեկան բյուջեների մասին օրենքի մեծությունները,

- ճշտված պլանները,
ՀՀ կառավարության կողմից օրենսդրության պահանջներին համապատասխան ՀՀ տարեկան բյուջեներում կատարված փոփոխությունները,
- փաստացի ցուցանիշները,
Պետական բյուջեների կատարման մասին հաշվետվություններում ներկայացված փաստացի տվյալները:

Ուսումնասիրվել են նաև այդ ծրագրերի շրջանակներում իրականացվող միջոցառումներ ոչ ֆինանսական ցուցանիշների պլանային, ճշտված և փաստացի միջոցները, որոնք հաստատվել են ՀՀ կառավարության որոշումներով (այսպես կոչված Doc3-ները): Հիմնականում դիտարկվել են 2011-2016թթ. տվյալները, սակայն առանձին դեպքերում դիտարկվել են նաև ավելի հին տվյալներ:

Հիմնականում հետազոտությունն անդրադարձել է 2008թ.-ից հետո զարգացումներին, քանի որ.

- 1) 2008թ.-ին ՀՀ ֆինանսների նախարարը հաստատել է բյուջետային և հանրային հատվածի հաշվապահական հաշվառման դասակարգումները, որոնցով ներդրվել է ծախսերի գործառնական նոր դասակարգումը⁸;
- 2) Ոչ ֆինանսական ցուցանիշները հասանելի են 2008թ.-ից հետո:

Առանձին դեպքերում, ոլորտի միտումները ներկայացնելու նպատակով, վերլուծությունն անդրադարձել է նաև ավելի վաղ ժամանակաշրջանների տվյալներին:

2017թ. ու 2018թ.-ի դեպքում դիտարկվել են միայն պլանային մեծությունները, քանի որ այդ տարիների բյուջեների կատարման մասին հաշվետվությունը դեռևս չեն հրապարակվել: Օրինակ, հանրակրթական դպրոցների թվի, աշակերտների թվաքանակի վերաբերյալ տեղեկատվության ուսումնասիրության ժամանակ ուսումնասիրվել են 1998-2016թթ. տվյալները:

Բաժիններից յուրաքանչյուրում նախ ներկայացվել են պետական բյուջեից ֆինանսավորման տվյալները, ապա պետական բյուջեի հավելվածներում ներկայացված ոչ ֆինանսական ցուցանիշները և, հնարավորության դեպքում, մեկ շահառուի հաշվով ֆինանսավորման մեծությունը:

Սույն հետազոտությունը կատարվել է 2017թ. հոկտեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին: 2018թ. հունվարին հետազոտության նախնական արդյունքները քննարկվել են քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների և կրթության փորձագետների հետ: Հաշվետվության վերջնական տեքստը խմբագրվել է քննարկումների (օրինակ, 2018թ.-ի մարտի 6-ին «Դաբըլթրի բայ Հիլթոն» Երևան հյուրանոցում կայացած) ժամանակ հնչած դիտողությունների և առաջարկությունների հիման վրա:

Վերը ներկայացված մեթոդաբանության հիման վրա կատարված վերլուծությունը ենթակա է որոշ սահմանափակումների: Օրինակ, «Կրթության մասին» օրենքի (ՀՕ-297, ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1999թ. ապրիլի 14-ին) համաձայն **«պետական**

⁸ Չնայած հնարավոր է նախկինում կատարված ծախսերը վերակառուցել նոր դասակարգմամբ, սակայն այս հետազոտության տեսակետից դա լրացուցիչ արժեք չի ներկայացնի:

բյուջեի ընթացիկ ծախսերում կրթության ֆինանսավորման տոկոսային հարաբերությունը չպետք է ցածր լինի նախորդ բյուջետային տարվա համապատասխան ցուցանիշից»: Վերջին տարիներին ՀՀ կառավարությունը մի քանի դեպքերում նախորդ տարվա համեմատ նվազեցրել է կրթության ֆինանսավորումը: Սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ այս վերլուծությունն անդրադարձել է միայն միջնակարգ ընդհանուր, նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության ֆինանսավորմանը, ոչ ընթացիկ՝ կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության ծախսերը դասակարգվում են կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների խմբում, պարզ չէ, թե արդյոք վերը նշված ձևակերպումը վերաբերում է պլանային, թե փաստացի ցուցանիշներին, այլ հանգամանքներ, այս հետազոտությունը փորձ չի կարող տալ այն հարցի պատասխանը, թե ինչքանով են նախորդ տարիներին ՀՀ կառավարության որոշումներն ու գործողությունները համապատասխանել ՀՀ օրենսդրության պահանջներին: Այդպիսի եզրակացության հանգեյու համար ավելի մեծ ծավալի աշխատանք կպահանջվեր, որն այս պահին հնարավոր չէ կատարել:

Առանձին դեպքերում, հաշվի առնելով բյուջետային օրենսդրությամբ առանձին հասկացությունների սահմանումները, այս վերլուծությունը փորձել է դրանք ներկայացնել հասարակության լայն շերտերի համար ավելի պարզ բառապաշարով:

3. Ծրագրային բյուջետավորման բարեփոխումները Հայաստանում

3.1. Գործող համակարգը

Բյուջետային համակարգի մասին ՀՀ օրենքի համաձայն պետական բյուջեի ծախսերը կարող են խմբավորվել ըստ՝

- 1) Գործառնական (ֆունկցիոնալ) դասակարգման
- 2) Տնտեսագիտական դասակարգման
- 3) Գերատեսչական դասակարգման
- 4) Տարածքային դասակարգման
- 5) Ծրագրային դասակարգման

Ազգային ժողով ներկայացվող բյուջեում կարևորագույն դեր է հատկացվում գործառնական և տնտեսագիտական դասակարգումներին, որոնք ներկայացված են բյուջեի մասին օրենքում: Բյուջեի մասին օրենքի հավելվածներում բյուջեն ներկայացվում է նաև գերատեսչական և ծրագրային դասակարգմամբ:

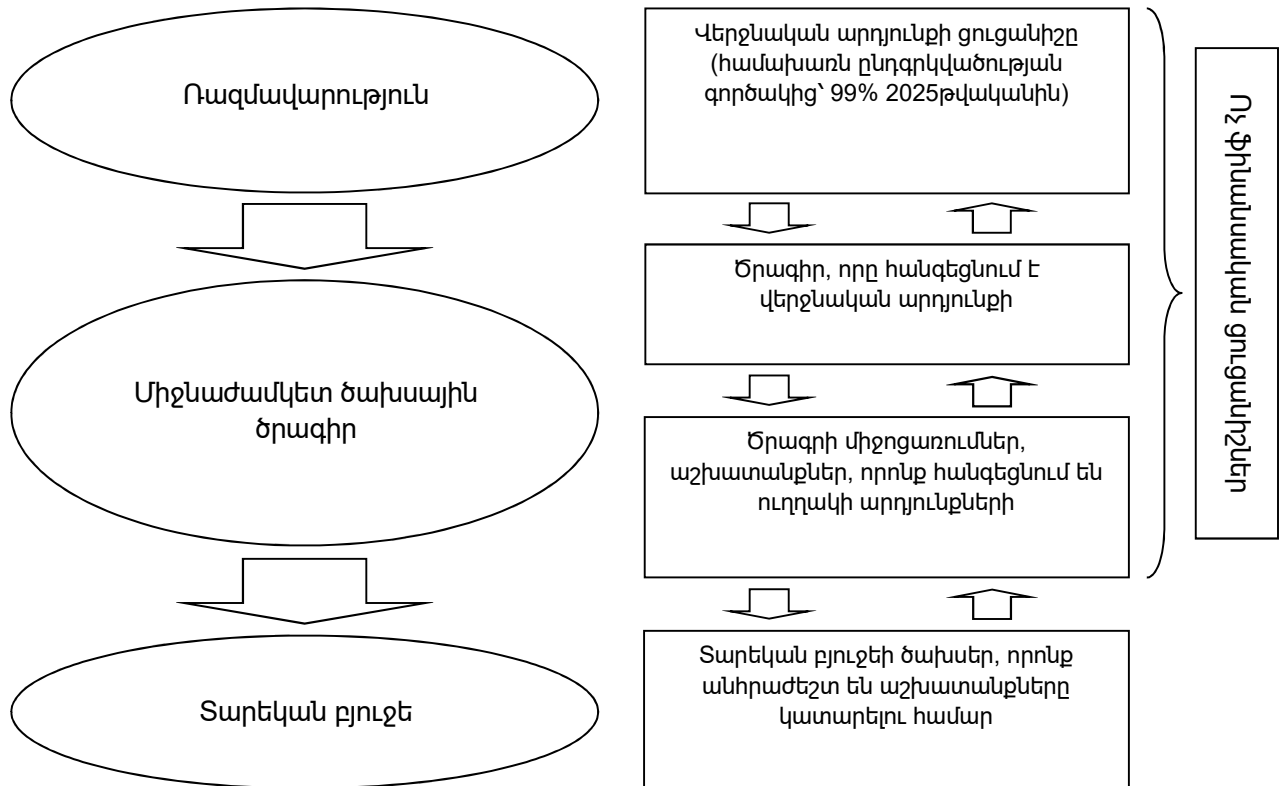
Բյուջետային ծախսերի գործառնական, տնտեսագիտական, գերատեսչական և տարածքային դասակարգումները հաստատվել են ՀՀ ֆինանսների և Էկոնոմիկայի նախարարի 2007թ. հունվարի 9-ի №5-Ն հրամանի հավելվածներով: Բյուջետային ծախսերի ծրագրային դասակարգումը դեռևս կատարելագործման փուլում է և ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից պաշտոնապես չի հաստատվել:

Ծրագրային բյուջեն հաստատվում է բյուջեի կատարման եռամսյակային համամասնությունները հաստատող ՀՀ կառավարության որոշումով: Ծրագրային բյուջեն կազմված է ծրագրերից և քաղաքականության միջոցառումներից (այսուհետ՝ միջոցառումներ):

3.2. Ծրագրային բյուջեն

Ծրագրային բյուջեի նպատակը կառավարության ռազմավարական ծրագրերի հետ բյուջեի կապը ներկայացնելը, կամ պետական բյուջեում կառավարության ռազմավարությունն արտացոլելն է: Այս դեպքում նախարարություններն ու գերատեսչությունները պետք է ցույց տան, թե ինչպես է իրենց կողմից տարվող ծախսային քաղաքականությունը կապված տվյալ ոլորտի համար ՀՀ կառավարության սահմանած ռազմավարական նպատակների հետ (տես գծապատկեր 1): Դրա համար անհրաժեշտ է, որպեսզի կառավարության ռազմավարական նպատակները և դրանք բնութագրող վերջնական և ուղղակի արդյունքների ցուցանիշները լինեն հստակ սահմանված: Յուրաքանչյուր նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է ֆինանսավորել որոշակի ծրագրեր, իսկ վերջնական արդյունքի մակարդակից կախված կարող է պահանջվել տարբեր ծավալի ֆինանսավորում: Օրինակ՝ հիմնական դպրոցում համախառն ընդգրկվածության ցուցանիշը 92%-ից չորս տարում 96% մակարդակի հասցնելը կարող է պահանջել ավելի քիչ ֆինանսավորում, քան 99%-ի հասցնելը: Վերջնական արդյունքն ուղղակի ազդեցություն է ունենում պահանջվող ֆինանսավորման ծավալի մեծության վրա:

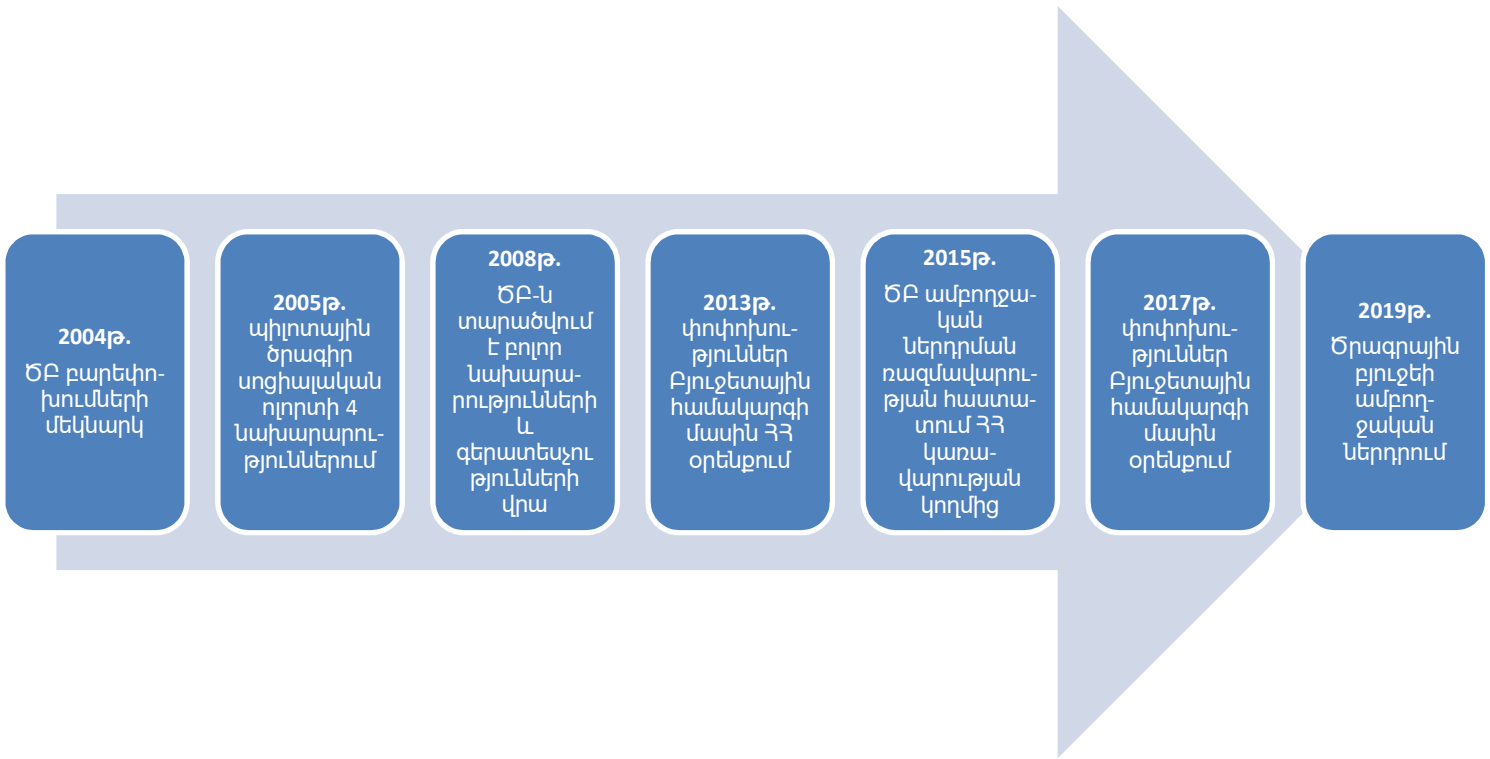
Գծապատկեր 1. Ռազմավարության կապը պետական բյուջեի հետ

Գծապատկեր 2-ը ներկայացնում է ՀՀ-ում ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրման առավել կարևոր իրադարձությունների ժամանակագրությունը: ՀՀ-ում ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրումն սկսվել է 2004թ.-ին ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունից⁹, ապա 2005թ.-ին այն փորձարկվել է սոցիալական ոլորտի չորս՝ սոցիալական ապահովության, առողջապահության, մշակույթի և կրթության և գիտության նախարարություններում: 2008թ.-ին ծրագրային բյուջեի ներդրման գործընթացում ներգրավվել են բոլոր նախարարությունները:

⁹ 1990-95թթ՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական ապահովության նախարարություն, 1995-96թթ՝ սոցիալական ապահովության, զբաղվածության, բնակչության տեղաշարժի և փախստականների հարցերով նախարարություն, 1996-2000թթ. սոցիալական ապահովության նախարարություն, 2000թ. փետրվարի 28-ից մինչև 2000թ. մայիսի 20՝ ՀՀ առողջապահության և սոցիալական ապահովության նախարարություն, 2000-2003թթ. ՀՀ սոցիալական ապահովության նախարարություն, 2003թ.-ից՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն:

Գծապատկեր 2. ՀՀ-ում ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրման առավել կարևոր իրադարձությունների ժամանակագրությունը

2013թ.-ի ապրիլի 30-ին ընդունված «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» (ՀՕ-45) օրենքով սահմանվեցին «Ծրագիր», «Ծրագրի միջոցառում», «Վերջնական արդյունք» հասկացությունները, ներառվեց բյուջետային ելքերը ծրագրային ձևաչափով ներկայացնելու պահանջ, սահմանվեցին բյուջետային ելքերի ներկայացման ծրագրային ձևաչափի հիմքում դրվող դրույթները և ծրագրային ձևաչափով ներկայացվող փաստաթղթի բաղկացուցիչ մասերը:

2015թ.-ին ՀՀ կառավարությունը հաստատել է Հայաստանի Հանրապետությունում ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ամբողջական ներդրման ռազմավարություն¹⁰, իսկ 2016թ.-ին՝ պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարությունը, պետական ֆինանսների կառավարման ոլորտում առկա խնդիրներին և դրանց լուծմանն ուղղված միջոցառումներին և պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագիրը¹¹, որով նախատեսվում է 2018թ.-ից ոչ ուշ ՀՀ պետական բյուջեի մշակման, կատարման, հաշվետվողականության և վերահսկողության տեսանկյունից ամբողջական անցում կատարել ծրագրային բյուջետավորման:

¹⁰ ՀՀ կառավարության 2015թ. օգոստոսի 13-ի նիստի №38 արձանագրային որոշման հավելված

¹¹ ՀՀ կառավարության 2016թ. փետրվարի 18-ի նիստի №6 արձանագրության հավելված 1-ով

2017թ.-ի օրենսդրական փոփոխություններով սահմանվեց¹², որ՝

- յուրաքանչյուր ծրագիր ներառում է տվյալ նպատակին ուղղված միայն մեկ՝ գլխավոր կարգադրիչի¹³ վերագրվող միջոցառումներ,
- կառավարությունը, իր սահմանած կարգով, կարող է տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով հաստատված հատկացումների ընդհանուր գումարի երեք տոկոսի սահմաններում վերաբաշխումներ կատարել տվյալ օրենքով սահմանված ծրագրերի և ծրագրերի միջոցառումների միջև,
- պետական մարմինները պետք է ՀՀ ֆինանսների նախարարություն հաշվետվություն ներկայացնեն պետական բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ծրագրերի և ծրագրերի միջոցառումների գծով կառավարության սահմանած արդյունքային ցուցանիշների կատարման վերաբերյալ:

ՀՀ կառավարությունը պատրաստվում է 2019թ. ՀՀ պետական բյուջեն ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացնել ծրագրային ձևաչափով:

3.3. Ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրման ուղղությամբ հետագա աշխատանքները

ՀՀ կառավարությունը, ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը և ՀՀ ԿԳՆ-ն 2005թ.-ից ի վեր մեծ աշխատանք են կատարել ծրագրային բյուջեն ներդնելու, պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հանրությանն ավելի շատ տեղեկատվություն ներկայացնելու և հաշվետվողականության ու թափանցիկության բարելավման առումով: Սակայն դեռ բավական աշխատանք կա կատարելու:

Կրթության առանձին ծրագրերի համար պատասխանատու են մի շարք պետական մարմիններ, որոնք հաշվետվություններ են ներկայացնում ծրագրի իրենց մասի համար: Օրինակ, ՀՀ ԿԳՆ-ն և 10 մարզպետարանները առանձին հաշվետվություններ են ներկայացնում հանրակրթական ծրագրերի վերաբերյալ, ինչի պատճառով խիստ դժվար է ամբողջական պատկերացում կազմել հանրակրթությունում տիրող իրավիճակի վերաբերյալ:

Առանձին դեպքերում ՀՀ ԿԳՆ-ն և մարզպետարանները ձևական մոտեցում են ցուցաբերում ոչ ֆինանսական ցուցանիշների վերաբերյալ, ներկայացնելով ցուցանիշներ, որոնք չեն արտացոլում իրավիճակը, կամ հաշվետվությունում չներկայացնելով պլանավորված ոչ ֆինանսական ցուցանիշների փաստացի մեծությունները:

Չնայած Բյուջետային համակարգի մասին ՀՀ օրենքը հղում է կատարում բյուջետային ծախսերի ծրագրային դասակարգմանը (հոդված 16-ի, 3-րդ մասին «ե1» կետ), 2018թ. մարտի դրությամբ բյուջեի ծրագրային դասակարգումը դեռևս հաստատված չի: ՀՀ ԿԳՆ-ն և ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը կարող են բարելավել ծրագրերի դասակարգումը և առանձին միջոցառումների ներկայացումը:

¹² 2017թ. դեկտեմբերի 14-ի «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» (ՀՕ-304-Ն) օրենք

¹³ Գլխավոր կարգադրիչը տվյալ ոլորտում պետական քաղաքականության մշակման և իրականացման համար պահասխանատու նախարարությունը կամ գերատեսչությունն է:

Այս ուսումնասիրության հետագա բաժիններում անդրադարձ է կատարվում ինչպես վերը նշված, այնպես էլ ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրման հետ կապված մի շարք այլ հարցերի:

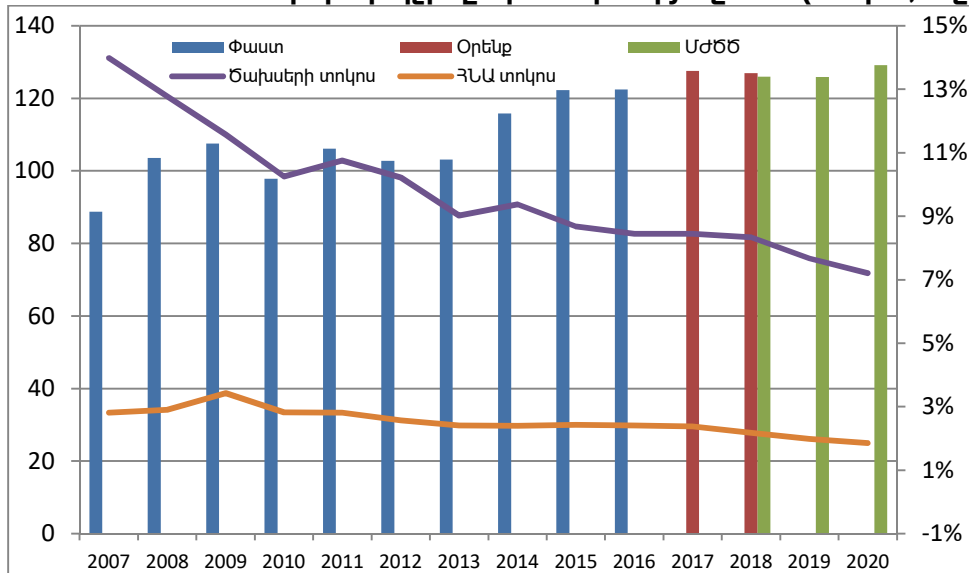
4. Կրթության ոլորտի համար սահմանված նպատակները

4.1. Կրթության ֆինանսավորման ընդհանուր միտումները

Վերջին տասնամյակում պետական բյուջեից կրթության ֆինանսավորման ծավալները կայուն չեն: Բացարձակ թվերով կրթության ֆինանսավորումը տատանվում է: Չնայած ֆինանսավորման բացարձակ մեծությունները անցյալ տասնամյակում հիմնականում աճել են, 2010 և 2012 թվականներին դրանք նվազել են: 2009թ.-ից 2014թ. ժամանակահատվածում կրթության ծախսերն աճել են 14 տոկոսով, կամ տարեկան միջին 2.3 տոկոսով:

Ի տարբերություն բացարձակ մեծության, պետական բյուջեում կրթության ֆինանսավորման ծավալների տեսակարար կշիռը հիմնականում նվազել է, 2007թ. 14.5 տոկոսից 2016թ. հասնելով 8.4 տոկոսի (պատկեր 1): ՀՀ կառավարության 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով նախատեսվում է մինչև 2020թ. կրթության ծախսերը նվազեցնել մինչև պետական բյուջեի ծախսերի 7.2 տոկոսը, ինչը գրեթե երկու անգամ պակաս է 2007թ.-ի ցուցանիշից (13.98 տոկոս):

Պատկեր 1. Պետական բյուջեից կրթության ֆինանսավորմանն ուղղվող միջոցների ծավալը (մլրդ դրամ, ձախ առանցք) և կրթության ֆինանսավորման տեսակարար կշիռը պետական բյուջեում (տոկոս, աջ առանցք)

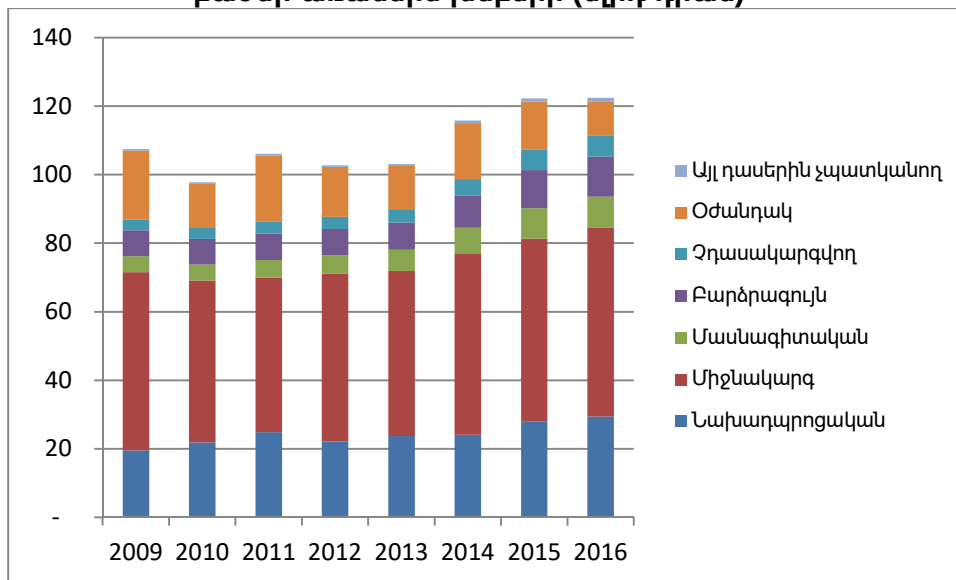
Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ

Նվազում է նաև հարաբերությունը ՀՆԱ նկատմամբ և 2020թ.-ին կարող է հասնել 1.85 տոկոսի, 2007թ. 2.82 և 2009թ. 3.42 տոկոսի համեմատ:

Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթության ֆինանսավորումը 2011թ.-ից 2016թ. ժամանակահատվածում աճել է 51 տոկոսով, 19.5 մլրդ դրամից հասնելով 29.4 մլրդ դրամի (պատկեր 2): Միջնակարգ ընդհանուր կրթության ֆինանսավորումը նույն ժամանակահատվածում ավելացել է 6 տոկոսով, 52.1 մլրդ դրամից հասնելով 55.2 մլրդ դրամի: Նախնական մասնագիտական

(արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումն ավելացել է 93 տոկոսով, կամ 4.7 մլրդ դրամից 9 մլրդ դրամի: Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումն ավելացել է 54 տոկոսով, 7.5 մլրդ դրամից հասնելով 11.6 մլրդ դրամի: Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթության ֆինանսավորումը վերոհիշյալ ժամանակահատվածում ավելացել է 96 տոկոսով, կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների ֆինանսավորումը նվազել է 50 տոկոսով, իսկ այլ դասերին չպատկանող կրթության ֆինանսավորումն ավելացել է 101 տոկոսով:

Պատկեր 2. Պետական բյուջեից կրթության ֆինանսավորմանն ուղղվող միջոցների ծավալներն ըստ ծախսերի գործառնական դասակարգման կրթության բաժնի առանձին խմբերի (մլրդ դրամ)

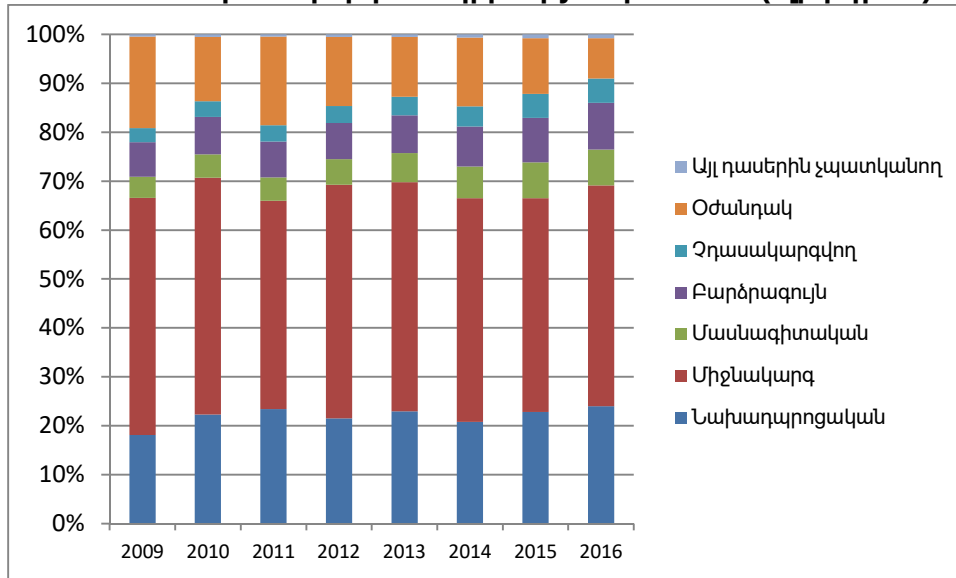
Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ

Նախադպրոցական և տարրական կրթության խմբի ծախսերի տեսակարար կշիռը 2009-2016թթ. ընթացքում կրթության բաժնի 18 տոկոսից հասել է 24 տոկոսի (պատկեր 3): Միջնակարգ կրթության խմբի ծախսերը կրթության բաժնի ծախսերի 48 տոկոսից նվազել են մինչև 45 տոկոսը: Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջնակարգ մասնագիտական ¹⁴ կրթության բաժնի ծախսերի տեսակարար կշիռը կրթության բաժնի ծախսերի 4 տոկոսից հասել է 7 տոկոսի: Բարձրագույն կրթության խմբի ծախսերի տեսակարար կշիռը կրթության բաժնի 7 տոկոսից հասել է 10 տոկոսի: Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթության խմբի ծախսերը կրթության բաժնի 3 տոկոսից հասել է 5 տոկոսի: Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ խմբի ծախսերի տեսակարար կշիռը նվազել է կրթության բաժնի ծախսերի 19 տոկոսից մինչև 8 տոկոս: Անցած տարիների ընթացքում պետական բյուջեն չի նախատեսել կրթության ոլորտում հետազոտական և նախագծային աշխատանքների խմբի ծախսերի ֆինանսավորման համար: Կրթության այլ դասերին չպատկանող խմբի ծախսերի ֆինանսավորումը կազմել է կրթության բաժնի ծախսերի մոտավորապես մեկ

¹⁴ ՀՀ ֆինանսների և եկոնոմիկայի նախարարի 2007թ. հունվարի 9-ի №5-Ն հրամանով այս խումբն անվանվում է «հետ-միջնակարգ ոչ բարձրագույն կրթություն»:

տոկոսը: Ամփոփելով կարելի է ասել, որ անցած տարիների ընթացում միջնակարգ կրթության և կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների խմբերի ծախսերի ֆինանսավորման կրճատման հաշվին ավելացել են նախադպրոցական և տարրական, նախնական (արհեստագործական) և միջնակարգ մասնագիտական, բարձրագույն և ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթության խմբերի ծախսերի ֆինանսավորումը:

Պատկեր 3. Պետական բյուջեից կրթության ֆինանսավորմանն ուղղվող միջոցների ծախսերի առանձին խմբերի տեսակարար կշիռը գործառնական դասակարգման կրթության բաժնում (մլրդ դրամ)

Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ

Հանրակրթության ծախսերի տեսակարար կշռի նվազումը կարելի է բացատրել սովորողների թվի կրճատմամբ, իսկ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման աճը մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման ավելացմամբ:

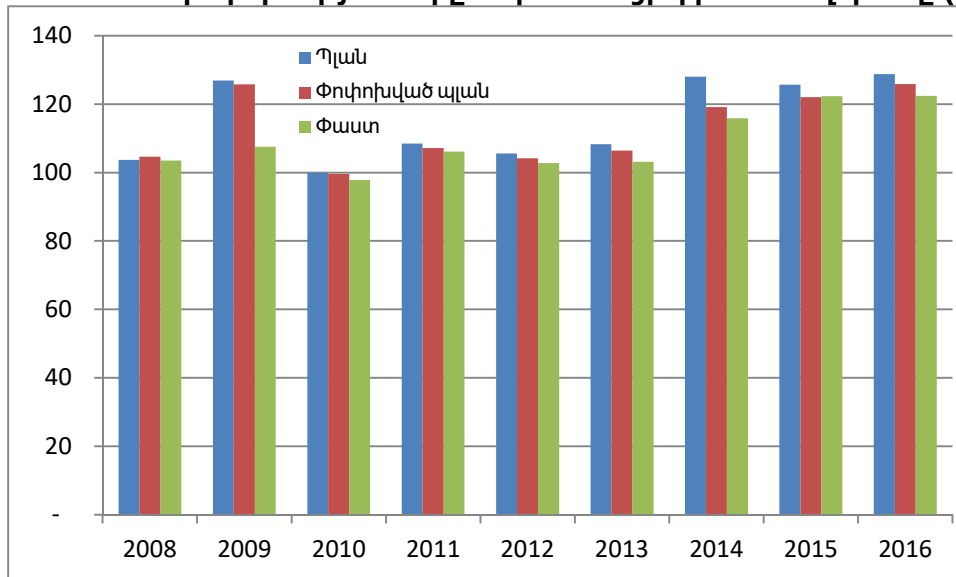
Բյուջետային համակարգի մասին օրենքը ՀՀ կառավարության և պետական մարմիններին իրավունք է տալիս վերաբաշխումներ կատարել ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից հաստատված հատկացումների միջև, ինչի արդյունքում ձևավորվում է այսպես կոչված «ճշտված պլանը»: Մասնավորապես, պետական կառավարման համապատասխան մարմնի ղեկավարին թույլ է տալիս այդ մարմնի կողմից իրականացվող յուրաքանչյուր ծրագրի գծով պետական բյուջեի մասին օրենքով սահմանված հատկացումների ընդհանուր գումարի մինչև 15 տոկոսի չափով կառավարության սահմանած կարգով կատարել ներքին վերաբաշխումներ՝ տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների միջև (եթե տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով այլ բան նախատեսված չէ): Պետական բյուջեի կատարման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը, իր սահմանած կարգով, կարող է տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով հաստատված հատկացումների ընդհանուր գումարի 3 տոկոսի սահմաններում վերաբաշխել տվյալ օրենքով սահմանված

ծախսային ծրագրերի միջև¹⁵՝ դրանց գծով օրենքով հաստատված հատկացումների գումարները (եթե տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով այլ բան նախատեսված չէ): Պետական բյուջեի կատարման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը, կարող է տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով հաստատված հատկացումների ընդհանուր գումարի երեք տոկոսի սահմաններով վերաբաշխել տվյալ օրենքով սահմանված ինչպես ծրագրերի, այնպես էլ ծրագրերի միջոցառումների միջև՝ դրանց գծով օրենքով հաստատված հատկացումների գումարները (եթե տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով այլ բան նախատեսված չէ):

Վերջին տարիներին ՀՀ Ազգային ժողովը վերաբաշխումներ կատարելու լայն լիազորություններ է տալիս ՀՀ կառավարությանը: Մասնավորապես, «Հայաստանի Հանրապետության 2018 թվականի պետական բյուջեի մասին» օրենքի հոդված 11-ով ՀՀ Ազգային ժողովը ՀՀ կառավարությանը ՀՀ պետական բյուջեում վերաբաշխումներ կատարելու լայն լիազորություններ է տալիս: Ինչպես վկայում են վերը ներկայացված տվյալները, վերջին 10 տարիների ընթացքում, պետական բյուջեում վերաբաշխումներ կատարելիս ՀՀ կառավարությունը հիմնականում նվազեցրել է կրթության համար նախատեսված հատկացումները (պատկեր 4): 2016թ.-ի ընթացքում, ՀՀ կառավարությունն ընդունել է 81 որոշում, որով փոփոխություններ է կատարել տվյալ տարվա ՀՀ պետական բյուջեում, իսկ 2017թ.-ին՝ 110 որոշում: Հատկապես մեծ թվով փոփոխություններ են կատարվում չորրորդ եռամսյակում: 2016-2017թթ. պետական բյուջեներում փոփոխություններ նախատեսող ՀՀ կառավարության որոշումների ցանկը ներկայացված է հավելված 1-ում: Այս հետազոտությունը նպատակ չի հետապնդել պարզել ՀՀ կառավարության կողմից ՀՀ պետական բյուջեում կատարված փոփոխությունների հիմնավորվածությունը, նպատակայնությունն ու արդյունավետությունը:

¹⁵ Այս իրավունքը չի տարածվում ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաների գծով նախատեսված՝ համայնքներին տրամադրվող հատկացումների ընդհանուր գումարի վրա, քանի որ օրենքն արգելում է դրանց նվազեցումը (եթե տվյալ տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքով այլ բան նախատեսված չէ):

Պատկեր 4. Պետական բյուջեի մասին օրենքով ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից հաստատված մեծությունները, ՀՀ կառավարության կողմից կատարված փոփոխությունները և փաստացի ֆինանսավորումը (մլրդ դրամ)

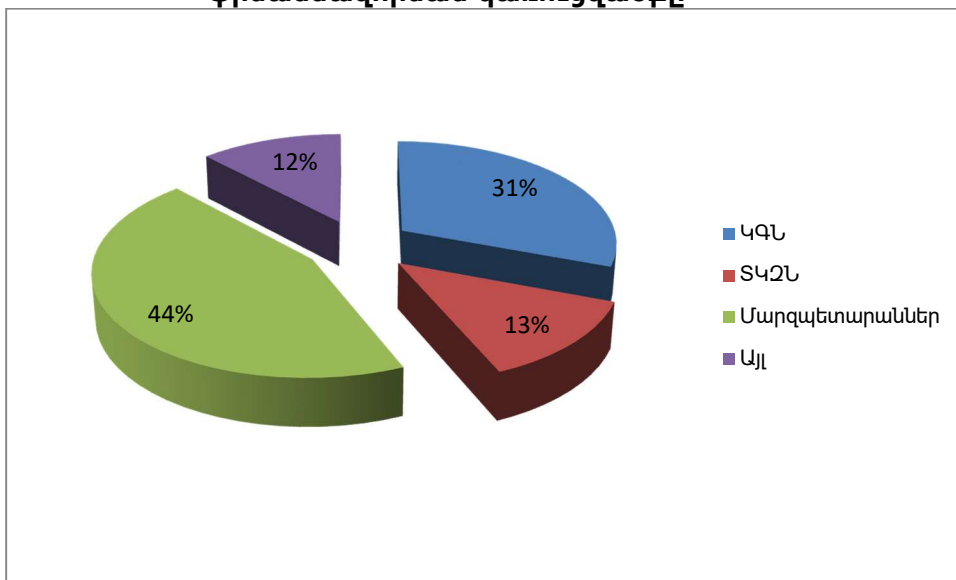
Ինչպես երևում է պատկեր 4-ից, 2008թ.-ից հետո, պետական բյուջեի կատարման ընթացքում վերաբաշխումներ կատարելիս ՀՀ կառավարությունը մշտապես նվազեցրել է կրթության հատկացումները, իսկ փաստացի ֆինանսավորումը, բացի 2015թ., մշտապես ավելի պակաս է եղել նույնիսկ փոփոխված պլանից:

«Կրթության մասին» համաձայն «**պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերում կրթության ֆինանսավորման տոկոսային հարաբերությունը չպետք է ցածր լինի Նախորդ բյուջետային տարվա համապատասխան ցուցանիշից**»: Վերջին տարիներին ՀՀ կառավարությունը մի քանի դեպքերում Նախորդ տարվա համեմատ նվազեցրել է կրթության ֆինանսավորումը: Սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ այս վերլուծությունն անդրադարձել է միայն միջնակարգ ընդհանուր, Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության ֆինանսավորմանը, իսկ ոչ ընթացիկ՝ կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության ծախսերը դասակարգվում են կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների խմբում, ինչպես նաև այն, որ պարզ չէ, թե արդյոք վերը նշված ձևակերպումը վերաբերում է պլանային, թե փաստացի ցուցանիշներին, այս հետազոտությունը փորձ չի արել տալ այն հարցի պատասխանը, թե ինչքանով են Նախորդ տարիներին ՀՀ կառավարության որոշումներն ու գործողությունները համապատասխանել ՀՀ օրենսդրության պահանջներին: Այդպիսի եզրակացության հանգելու համար ավելի մեծ ծավալի աշխատանք կպահանջվեր, որն այս պահին հնարավոր չէ կատարել: Կրթության մասին ՀՀ օրենքը չի սահմանում օրենքի դրույթների խախտման համար պատասխանատվությունը: Այս հետազոտության շրջանակներում ՀՀ օրենսդրության ուսումնասիրության ընթացքում այլ օրենքներում և օրենսգրքերում ևս ի հայտ չեկան Կրթության մասին ՀՀ օրենքի դրույթների խախտման համար պատասխանատվությունը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ ԱԺ-ն հաստատել է

Նախորդ տարիների պետական բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունները և չի անդրադարձել այս խնդրին, հասկանալի չէ, թե ՀՀ Կրթության մասին օրենքի վերը նշված դրույթի կատարումն ապահովելու ինչ մեխանիզմներ գոյություն ունեն:

Պետական բյուջեով նախատեսված կրթության բաժնի ծախսերն իրականացվում են 35 նախարարությունների, գերատեսչությունների և մարզպետարանների միջոցով: ՀՀ ԿԳՆ-ն պատասխանատվություն է կրում կրթության բաժնի ծախսերի մոտավորապես 31 տոկոսի համար (պատկեր 5) և հանրակրթության ֆինանսավորման մոտավորապես 13 տոկոսի համար (պատկեր 6):

Պատկեր 5. 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով կրթության բաժնի ֆինանսավորման կառուցվածքը

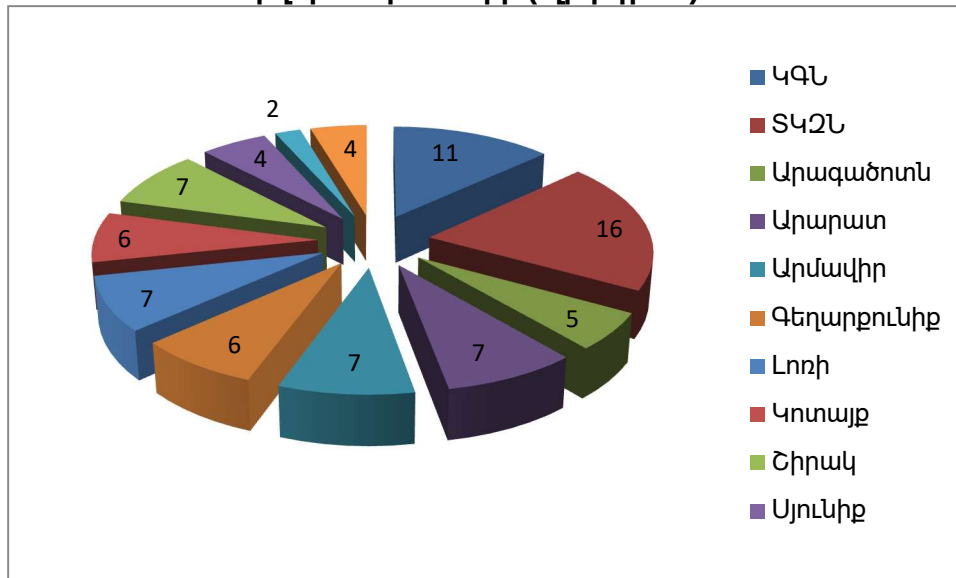

Աղբյուր. 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենք

Հանրակրթության ֆինանսավորման մի զգալի մասը՝ 20 տոկոսն իրականացվում է ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության կողմից: Մարզպետարանների մեծ մասը ստանում է հանրակրթության ֆինանսավորման 5-9 տոկոսը, բացառությամբ Վայոց ձորի մարզի, որն ստանում է ֆինանսավորման մոտավորապես 2 տոկոսը: Մարզպետարանները պատասխանատու են հանրակրթության ծրագրի իրենց մասի կատարման համար: 2018թ.-ի բյուջետային փաստաթղթերում և նախորդ տարիների հաշվետվություններում հանրակրթության վերաբերյալ տվյալները մասնատված են և թույլ չեն տալիս ընդհանուր պատկերացում կազմել հանրակրթության ծրագրի ընթացքի վերաբերյալ: Դա հնարավորություն չի տալիս բացահայտել բյուջետային համակարգի հետ կապված հանրակրթությունում առկա խնդիրները և համակարգված մոտեցում ցուցաբերել դրանց նկատմամբ: Հանրակրթության ֆինանսավորման վերջին տարիների միտումները ցույց են տալիս, որ փորձ է արվում խնդիրները լուծել պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ֆինանսավորման բանաձևի միջոցով, ինչն իրեն որևէ կերպ չի

արդարացում աշակերտների փոքր թվաքանակ ունեցող դպրոցների դեպքում և չի խրախուսում կրթության որակի բարելավումը:

Պատկեր 6. 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով հանրակրթության ֆինանսավորման կառուցվածքն ըստ նախարարությունների և մարզպետարանների (մլրդ դրամ)

Այս ուսումնասիրության ընթացքում չհաջողվեց պարզել, թե ինչ սկզբունքով է կատարվում նախնական և միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը: Ի տարբերության հանրակրթության, որտեղ գործում է մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորումը (որը կարգավորվում է ՀՀ կառավարության որոշումներով և ՀՀ ԿԳՆ և ՀՀ ֆինանսների նախարարի համատեղ հրամաններով), կրթության այլ մակարդակների դեպքում չհաջողվեց գտնել կարգավորումներ սահմանող նորմատիվ իրավական ակտեր:

4.2. Կրթական հաստատությունների իրավական կարգավիճակը և ֆինանսավորման առանձնահատկությունները

Կրթության համակարգի պետական կազմակերպությունների մեծամասնությունը պետական ոչ առևտրային կազմակերպություններ են (այսուհետ՝ ՊՈԱԿ): Վերջին շրջանում բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների (այսուհետ՝ բուհ) մի մասը փոխել է իրավական կարգավիճակը դառնալով հիմնադրամ: Կարգավիճակի նման փոփոխությունը բուհերի ֆինանսական գործունեությունը կարող է պակաս թափանցիկ դարձնել, քանի որ «Հիմնադրամների մասին» օրենքի (ՀՕ-516-Ն, ընդունվել է 2002թ.-ի դեկտեմբերի 26-ին) հոդված 39-ի համաձայն հիմնադրամները պարտավոր են հրապարակել ոչ թե ֆինանսական հաշվետվություններ (ֆինանսական վիճակի,

Ֆինանսական արդյունքների և դրամական հոսքերի վերաբերյալ հաշվետվություններ), այլ իրենց գործունեության վերաբերյալ հաշվետվություններ, որոնք պետք է պարունակեն *«տեղեկություններ իրականացված ծրագրերի, ֆինանսավորման աղբյուրների, ֆինանսական տարում օգտագործված միջոցների ընդհանուր չափի և դրանցում կանոնադրական նպատակների իրականացմանն ուղղված ծախսերի չափի»* և *«ֆինանսական հաշվետվությունների վերաբերյալ աուդիտն իրականացնող անձի (աուդիտորի) եպրակացությունը, եթե հիմնադրամի ակտիվների արժեքը գերազանցում է 10 միլիոն դրամը»*: Ի տարբերություն հիմնադրամների, «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-248, ընդունվել է 2001թ.-ի հոկտեմբերի 23-ին) հոդված 23-ի համաձայն ՊՈԱԿ-ները պարտավոր են հրապարակել իրենց տարեկան ֆինանսական հաշվետվությունները:

«Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքը նախատեսում է ծախսերի դասակարգում ըստ գործառույթների, գերատեսչությունների, տնտեսագիտական բովանդակության և տարածքային բաշխվածության:

«Հայաստանի Հանրապետության 2015 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ¹⁶ «նախարարոցական կրթությունը», «հանրակրթական ուսուցումը», «հատուկ կրթությունը» և «ներառական կրթությունը» ֆինանսավորվել են տնտեսագիտական դասակարգման «ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում» հոդվածով: «Հայաստանի Հանրապետության 2016 թվականի պետական բյուջեի մասին» և «Հայաստանի Հանրապետության 2017 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքների համաձայն նույն ծախսերը ֆինանսավորվել են տնտեսագիտական դասակարգման «սուբսիդիաներ ոչ ֆինանսական պետական կազմակերպություններին» հոդվածով:

Կատարված հետազոտության վերաբերյալ կարծիքներ ստանալու նպատակով Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնը դիմել էր այն պետական մարմիններին, որոնց կողմից ֆինանսավորվող միջոցառումներին անդրադարձ էր կատարվել այս հետազոտության շրջանակներում: ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունը պատասխանել էր, որ նախարարության կողմից իրականացվող «Արտադարձական դաստիարակություն» ծրագրի «Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ» հոդվածով պետական բյուջեից ֆինանսավորումը փոխվել է որպես սուբսիդիա ֆինանսավորմամբ, քանի որ գնումների գործընթացի կիրառման ժամանակ խնդիրներ և հակասություններ է առաջացրել:

Մեր կարծիքով, գնումների ոլորտում առաջացող խնդիրները պետք է լուծել ոչ թե ծրագրերը ֆինանսավորելով տնտեսագիտական դասակարգման այնպիսի հոդվածներով, որոնք չեն արտահայտում գործարքի տնտեսագիտական իմաստը, այլ գնումների օրենսդրությունը և դրա կիրառման մեխանիզմները կատարելագործելով:

¹⁶ «Հայաստանի Հանրապետության 2015 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածով բյուջետային ծախսերի գործառնական դասակարգման 09 բաժնի 01 խմբի 01 դասի ծրագրերի գծով հաստատված հատկացումների վերծանումն ըստ ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների ներկայացված են վերը նշված օրենքի հավելված №1-ի 09-01-01, 09-01-02, 09-02-01 և 09-02-02 աղյուսակներում, 377-393 էջեր:

ՀՀ պետական բյուջեից իրավաբանական անձանց սուբսիդիաների և դրամաշնորհների հատկացման կարգը հաստատելու մասին ՀՀ կառավարության 2003թ. №1937-Ն որոշման մեջ 2017թ. մայիսի 4-ի №496-Ն որոշումով կատարվել է փոփոխություն, որով ժամկետներ են սահմանվել հանրակրթական և արտադարձական դաստիարակություն իրականացնող ուսումնական հաստատությունների կողմից ՀՀ ֆինանսների նախարարություն ներկայացվող տեղեկատվության համար:

Համաձայն Պետական ֆինանսական կառավարման 2001թ. ձեռնարկի ¹⁷ «սուբսիդիաները ընթացիկ փոխանցումներ են, որոնք կառավարության միավորները վճարում են ձեռնարկություններին կախված արտադրական գործունեության ծավալների, կամ արտադրված, վաճառված կամ ներմուծված ապրանքների քանակներից կամ արժեքից: Ներառվում են այն փոխանցումները պետական և այլ ընկերություններին, որոնք նպատակ են հետապնդում հատուցել վերջիններիս գործառնական ծախսերը»:

ՀՀ կառավարության 2003թ. 1937-Ն որոշման հավելվածով հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից իրավաբանական անձանց սուբսիդիաների և դրամաշնորհների հատկացման կարգի» համաձայն «սուբսիդիան՝ պետության հանձնարարությամբ և որոշված գնով կապմակերպության կողմից որպես նվազագույն շահավետ գնից ցածր գնով ապրանքների արտադրության, արտահանման, ներմուծման, աշխատանքների կատարման և ծառայությունների մատուցման արդյունքում այդ կապմակերպության կրած վնասի կամ դրա մի մասի փոխհատուցումն է»: Վերը նշված կարգի կետ 6-ի համաձայն «սուբսիդիայի հաշվարկման հիմքում դրված ծախսերի կազմը, այդ ծախսերի, այդ թվում՝ նվազագույն շահավետ գնի հաշվարկման նորմատիվներն ըստ առանձին ոլորտների և գործունեության տեսակների սահմանում են համապատասխան ոլորտում պետական քաղաքականություն իրականացնող պետական կառավարման մարմինները՝ համաձայնեցնելով Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարության հետ»: Սուբսիդիայի տրամադրման մասին պայմանագրում նշվում են՝

- ա) բյուջետային ծախսերի գործառնական դասակարգման այն ծրագրի անվանումը և համառոտ բովանդակությունը, որի շրջանակներում տրամադրվում է սուբսիդիան.
- բ) պայմանագրի շրջանակներում արտադրվող, ներմուծվող կամ արտահանվող ապրանքների, կատարվող աշխատանքների, մատուցվող ծառայությունների նկարագիրը՝ արտահայտված տվյալ ոլորտում պետական քաղաքականություն իրականացնող պետական կառավարման մարմնի կողմից սահմանված համապատասխան ցուցանիշներով, (քանակական և ժամկետայնության).

¹⁷ 4.30 Subsidies are current transfers that government units pay to enterprises either on the basis of the levels of their production activities or on the basis of the quantities or values of the goods or services that they produce, sell, or import. Included are transfers to public corporations and other enterprises that are intended to compensate for operating losses. Government Finance Statistics manual 2001.

- զ) արտադրվող, ներմուծվող կամ արտահանվող ապրանքի, կատարվող աշխատանքի, մատուցվող ծառայության մեկ միավորի սահմանված գինը.
- դ) պայմանագրի շրջանակներում արտադրման, ներմուծման կամ արտահանման ենթակա ապրանքների, կատարման ենթակա աշխատանքների, մատուցման ենթակա ծառայությունների առավելագույն քանակը և դրա փոփոխման պայմանները.
- ե) արտադրվող, ներմուծվող կամ արտահանվող ապրանքի, կատարվող աշխատանքի, մատուցվող ծառայության նվազագույն շահավետ գինը.
- զ) տրամադրվող սուբսիդիայի առավելագույն չափը.
- է) պայմանագրով սահմանված պայմանների չկատարման համար կողմերի պատասխանատվությունը.
- ը) այլ դրույթներ, որոնք պայմանագրի կողմերը կգտնեն նպատակահարմար:
 - Չայտնի չէ, թե որն է կրթական ծառայությունների **«նվազագույն շահավետ գինը»**, ինչպես է այն որոշվում և ում կողմից է սահմանվում:

4.3. ՀՀ կրթության ոլորտի համար սահմանված ռազմավարական նպատակները

2008թ.-ից ի վեր ՀՀ կառավարությունը հաստատել է 3 ռազմավարական ծրագիր.

- 1) Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագիրը,
- 2) Կայուն զարգացման ծրագիրը,
- 3) 2015-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը:

ՀՀ կառավարության ռազմավարական փաստաթղթերը մշտապես նշում են կրթության որակի և արդյունավետության բարելավման անհրաժեշտությունը: Եթե կառավարությունն արդյունավետությունը չափում է ուսուցիչ աշակերտ հարաբերակցությամբ և դասարանների մեծությամբ, ապա կրթության որակը գնահատող ցուցանիշներ ռազմավարական փաստաթղթերը չեն ներկայացնում:

ԱՀՌԾ-ն, ԿԶԾ-ն և ՀԶՌԾ-ն անդրադարձել են ընդգրկվածության խնդիրներին: Սակայն եթե ԱՀՌԾ-ն և ԿԶԾ-ն ավելի շատ կենտրոնացել են այդ խնդրին տարրական, հիմնական դպրոցներում և նախադպրոցական համակարգում, ապա ՀԶՌԾ-ն ավելի շատ ուշադրություն է դարձրել ավագ դպրոցում ընդգրկվածության ցածր և անկում ապրող խնդրին (78 տոկոս)¹⁸:

ԿԶԾ-ն նաև նպատակ էր սահմանել 2012թ.-ին ապահովել բոլոր հանրակրթական դպրոցների ընդգրկվածությունը հեռահար ուսուցման համակարգում¹⁹: «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն «հեռակա, հեռավար (դիստանցիոն) ձևերով

¹⁸ ՀԶՌԾ համաձայն տարրական և հիմնական դպրոցներում ընդգրկվածությունը կազմում էր համապատասխանաբար 99 և 91,8 տոկոս, իսկ նախադպրոցական համակարգում միտ 34% (3-6 տարեկանների թվում):

¹⁹ «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքը չի սահմանում այդպիսի ուսուցման ձև:

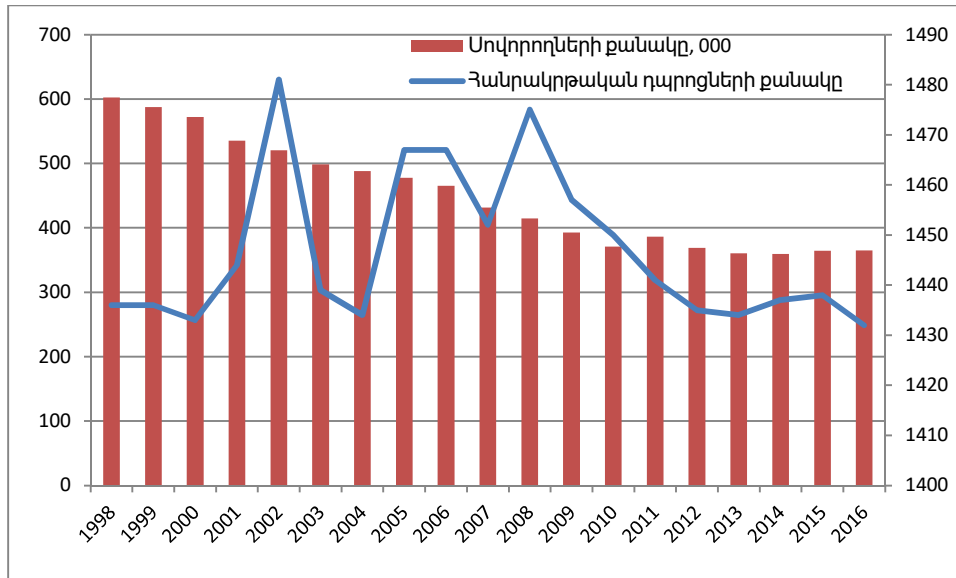
մասնագիտական միջին և բարձրագույն կրթության կազմակերպումն իրականացվում է կրթության պետական կառավարման լիազորած մարմնի սահմանած կարգով, իսկ մասնագիտությունների ցանկը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը»:

ԿԶԾ-ն նպատակադրում էր միջնակարգ կրթության որակի բարձրացումը, դրա վերահսկողության և գիտելիքների գնահատման գործուն համակարգի ներդրումը, բնակչության բոլոր խավերի համար որակյալ լրիվ միջնակարգ կրթության հավասար մատչելիության ապահովումը, ավագ դպրոցների գոտիականության որոշումը, ելնելով այն սկզբունքից, որ համեմատաբար խոցելի համայնքների բնակիչների համար ապահովվեն ավագ դպրոցում առանց բնակչության համար լրացուցիչ ծախսերի ընդգրկվելու և որակյալ լրիվ միջնակարգ կրթություն ստանալու հավասար հնարավորություններ, մինչև 2015թ. ունենալ միջազգային հավատարմագրում անցած առնվազն երկու բարձրագույն ուսումնական հաստատություն, և այլն:

ՀԶԾ-ն նախատեսում էր ընդհանուր միջնակարգ կրթության որակի բարձրացում, կրթության որակի վերահսկողության և գիտելիքների գնահատման գործուն, ժամանակակից ձևերի և մեթոդների, ինչպես նաև դրա միասնական համակարգի փուլային ներդրում, բնակչության բոլոր խավերի համար որակյալ անվճար ընդհանուր միջնակարգ 12-ամյա կրթության հավասար մատչելիության/հասանելիության ապահովում, ավագ դպրոցներում ընդգրկվածության մակարդակի աճ՝ հատկապես բնակչության աղքատ խավերի համար,

ԿԶԾ-ն նշել է, որ կանխատեսվում է աշակերտական տարիքի բնակչության ժողովրդագրական կազմի նվազում: Ազգային վիճակագրական ծառայության (այսուհետ՝ ԱՎԾ) տվյալները վկայում են, որ ՀՀ կառավարությունը 12-ամյա կտրվածքով բավական ճշգրիտ է կանխատեսել աշակերտների թիվը, քանի որ 2003թ.-ի համեմատ 2015թ.-ին հանրակրթության ոլորտում աշակերտների թիվն իսկապես կրճատվել է 27 տոկոսով (պատկեր 7): Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հանրակրթության մակարդակում հատկացվող ֆինանսական միջոցների ծավալը որոշվում է աշակերտների թվի հիման վրա, այս ցուցանիշի ճշգրիտ կանխատեսումը կարևոր է առաջիկա տարիներին ոլորտին կատարվող հատկացումների մեծությունը կանխատեսելու համար:

Պատկեր 7. Հանրակրթական դպրոցների քանակը և սովորողների թվաքանակը

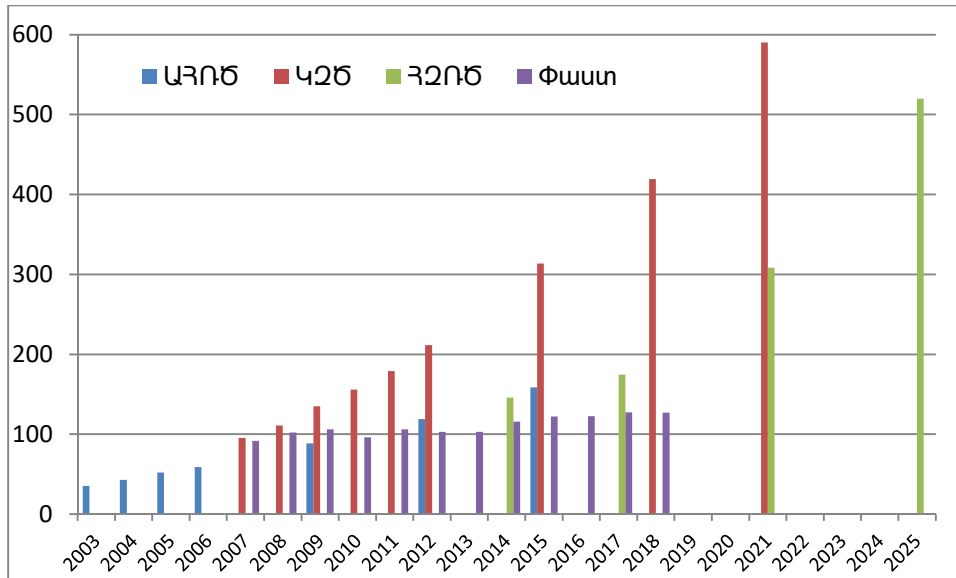
Աղբյուր. Ազգային վիճակագրական ծառայություն www.armstat.am

ՀՀ-ում ևս նշում է, որ ժողովրդագրական ցուցանիշների միտումները ակնհայտորեն ուղղված են լինելու կրթահամակարգի շահառուների թվաքանակի նշանակալի անկմանը: Սակայն սա նոր կանխատեսում չէ: Դեռևս ԱՀՌԾ-ում կառավարությունը կանխատեսում էր, որ բնակչության ժողովրդագրական կառուցվածքում կանխատեսվող փոփոխություններով պայմանավորված, 2015թ.-ին հանրակրթության ոլորտում ընդգրկված աշակերտների թիվը 2003թ. համապատասխան ցուցանիշի համեմատ կրճատվելու է շուրջ 25%-ով:

ՀՀ կառավարության ռազմավարական ծրագրերը պարունակում են համախմբված բյուջեում կրթության ծախսերի կանխատեսումներ առաջիկա տասնամյակի համար: Պետական բյուջեի կրթության ծախսերի հետ համեմատությունը²⁰ ցույց է տալիս, որ ԱՀՌԾ-ն կրթության ֆինանսավորման վերաբերյալ ամենից ճշգրիտ կանխատեսումներ պարունակող ռազմավարական ծրագիրն է եղել: 2009թ.-ին կրթության ֆինանսավորման փաստացի ցուցանիշները նույնիսկ գերազանցել են ԱՀՌԾ կանխատեսումները: Սակայն ԿԾ-ում և ՀՀՌԾ-ում ներառված կանխատեսումները խիստ լավատեսական և իրականությունից բավական հեռու են եղել: Մասնավորապես, ԿԾ-ն նախատեսում էր, որ համախմբված բյուջեն կրթության ոլորտին 2015թ. և 2018թ.-ին պետք է համապատասխանաբար հատկացներ 313.5 մլրդ. և 419.4 մլրդ դրամ, իսկ ՀՀՌԾ համաձայն 2014թ. և 2017թ. պետք է հատկացվեր համապատասխանաբար 145.7 մլրդ և 174.5 մլրդ դրամ (պատկեր 8):

Պատկեր 8. Կրթության ոլորտին հատկացումների կանխատեսումները և փաստացի ֆինանսավորումը, մլրդ դրամ

²⁰ Համախմբված բյուջեն պետական և համայնքների բյուջեների հանրագումարն է: Այս հետազոտության շրջանակներում համայնքային բյուջեներից կրթության ֆինանսավորման վերաբերյալ տվյալներ չեն հավաքագրվել: Հաշվի առնելով, թե ինչքան փոքր են համայնքային բյուջեները և դրանցում կրթության ոլորտին հատկացումները, կարելի է համարել, որ պետական բյուջեի կրթության ֆինանսավորման ցուցանիշները մոտավորապես արտահայտում են համախմբված բյուջեի ցուցանիշները:

Աղբյուր: ԱՅՌԾ, ԿԶԾ, ՀԶՌԾ և տարբեր տարիների պետական բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ

Իրականում, պետական բյուջեի հատկացումները լավագույն դեպքում կազմել են 122 մլրդ դրամ, իսկ 2017-2018թթ.-ների բյուջեներով նախատեսված է 127 մլրդ դրամ: ՀՀ կառավարության 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը²¹ (այսուհետ՝ ՄԺԾ) վկայում է, որ առաջիկա տարիներին ՀՀ կառավարությունը չի պատրաստվում կտրուկ ավելացնել կրթության ֆինանսավորումը և այդ դեպքում 2021թ.-ի համար ԿԶԾ և ՀԶՌԾ կանխատեսումները իրականություն չեն դառնա:

Հասկանալի է, որ ԿԶԾ-ով և ՀԶՌԾ-ով նախատեսված այսպիսի մեծածավալ ֆինանսավորումները նախատեսում էին նաև ՀՀ կրթության համակարգի բարեփոխումներ, որոնք կարող էին շեշտակիորեն բարելավել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների կրթության որակը և բարենպաստ նախադրյալներ ստեղծել գիտելիքահեն տնտեսության զարգացման համար: Սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ անցած տարիներին այդ ֆինանսավորումը չի հատկացվել և առաջիկայում կրթության ֆինանսավորման ծավալներ կտրուկ աճ չի նախատեսվում, կարելի է ենթադրել, որ կրթության որակի բարելավման և գիտելիքահեն տնտեսության ձևավորման վերաբերյալ պնդումները կմնան որպես հայտարարություն (քանի որ առանց ֆինանսավորման նման ծրագրերի իրականացումն անհնար է):

ՀԶՌԾ համաձայն «առաջնային խնդիրներ են կրթական համակարգի բոլոր մակարդակներում կրթության որակի և արդյունավետության բարձրացումը, դրանց համապատասխանեցումը միջազգային ստանդարտներին, մատչելի/հասանելի կրթության ապահովումը բնակչության բոլոր խավերի համար»: Հանրակրթությունում առանձին գործող եռամյա ավագ դպրոցների համակարգի ստեղծման նպատակը ավագ դպրոցում կրթության որակի և արդյունավետության բարձրացումն է: Որպես արդյունավետությունը բնութագրող ցուցանիշ ՀԶՌԾ-ն օգտագործում է

²¹ Հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2017թ. հուլիսի 6-ի №818-Ն որոշմամբ

աշակերտ/ուսուցիչ հարաբերակցությունը, որը 2012թ.-ին կազմել է 9,3, 2006թ.-ի 10,9-ի դիմաց, և դասարանների խտությունը, որը 2005թ.-ին կազմել է 22 աշակերտ՝ 2003թ.-ի 20-ի փոխարեն, սակայն հետագայում սկսել է նվազել և 2011թ. կազմել է 18,4 աշակերտ: Մարզերի միջև համեմատությունը բացահայտել է վերը նշված ցուցանիշների միջև զգալի տարբերություններ: Այսպես, եթե աշակերտ/ուսուցիչ հարաբերակցությունը Երևանում, Արարատի և Կոտայքի մարզերում կազմել է համապատասխանաբար՝ 10,8, 10,1, և 10,0, ապա Արագածոտնի, Վայոց ձորի, Սյունիքի, Տավուշի և Լոռու մարզերում համապատասխանաբար՝ 6,3, 6,6, 6,7 և 8,0: Դասարանների խտության ցուցանիշը ևս ամենաբարձրն է եղել Երևանում, Կոտայքում, Արարատի ու Արմավիրի մարզերում (համապատասխանաբար՝ 22,9, 20,4, 19,8 և 19,8) իսկ ամենացածրը՝ Արագածոտնի, Սյունիքի, Վայոց ձորի մարզերում (համապատասխանաբար՝ 12,2, 12,7 և 13,0): Վերը նշված ցուցանիշներում առկա են եղել զգալի տարբերություններ նաև քաղաք-գյուղ կտրվածքով: ԶՁՌԾ-ն նշում է, որ *«նկատի ունենալով ժողովրդագրական իրավիճակի վատթարացման պայմաններում գյուղական, մասնավորապես՝ հեռավոր, սահմանամերձ ու փոքր գյուղական համայնքների պահպանման կարևորությունը՝ Կառավարությունը հետամուտ է լինելու այդպիսի համայնքներում հանրակրթական դպրոցների՝ հնարավորինս պահպանման ու դրանցում կրթության որակի բարձրացման քաղաքականությանը»:*

ԶՁՌԾ-ն որպես հիմնախնդրային է բնութագրում նաև կրթության որակն ու արդյունավետությունը մասնագիտական կրթահամակարգում, սակայն չի նշում, թե ինչպես է գնահատում կրթության որակը: Հանրակրթության ոլորտում ԶՁՌԾ նպատակադրումների թվում ԶՀ կառավարությունն առաջինն ընդգծում է ընդհանուր միջնակարգ կրթության որակի բարձրացումն՝ առանց նշելու յուրահատուկ, չափելի, հասանելի, իրատեսական և ժամկետ ունեցող (SMART պահանջները բավարարող²²) չափորոշիչներ, որոնցով պատրաստվում է չափել այդ բարձրացումը: ԶՁՌԾ-ն առանձնացնում է կրթության ոլորտի կարևորությունը և իրականացվող բարեփոխումների ընթացքում և նշում, որ *«անհրաժեշտ է մեծացնել պետական հոգաձությունը համակարգի նկատմամբ՝ ավելացնելով կրթության ոլորտին ուղղվող պետական ծախսերը»* և դրանից ելնելով նախատեսում, որ համախմբված բյուջեի՝ կրթության ոլորտին ուղղվող ծախսերը պետք է աճեն այնպես, որ տնտեսական աճի հետ համատեղ, 2017թ. կազմեն առնվազն ԶՆԱ շուրջ 2,8, 2021թ.՝ 3,3, իսկ 2025թ.՝ շուրջ 3,7 տոկոսը: Սակայն, ինչպես վկայում է 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ-ն ԶՀ կառավարության առաջնահերթությունները ենթարկվել են փոփոխության և առաջիկա տարիներին կրթության ֆինանսավորումը նախատեսվում է նվազեցնել: Այն 2020թ.-ին կկազմի ԶՆԱ 1,85 տոկոսը, ինչը նշանակում է, որ ԶՀ կառավարությունը պատասխանատվություն չի ստանձնում իր կողմից պարբերաբար բարձրաձայնվող գիտելիքահեն տնտեսության ստեղծման համար անհրաժեշտ կրթության ոլորտի ֆինանսավորման համար և թողնում է այն մասնավոր հատվածի ֆինանսավորմանը:

²² SMART – specific, measurable, attainable, realistic, time-bound.

ԿԶԾ-ն նշում էր, որ հետխորհրդային ժամանակաշրջանի առաջին մի քանի տարիներին կրթության ոլորտ ուղղվող պետական ծախսերի կրճատումը հանգեցրել է կրթության որակի բացասական փոփոխությունների, ինչով էլ պայմանավորված էր աղքատ խավերի համեմատաբար ցածր ընդգրկվածությունն ավագ դպրոցում: ԿԶԾ համաձայն, շնորհիվ հանրակրթության ոլորտի բարեփոխումների, համակարգի արդյունավետությունը բնութագրող ցուցանիշները դրական միտումներ են դրսևորել, սակայն չի նշվում, թե ինչպիսին է եղել բարեփոխումների ազդեցությունը կրթության որակի վրա, չնայած ԱՅՌԾ-ն կարևորել էր կրթության որակի բարձրացման անհրաժեշտությունը: ԿԶԾ-ն ևս նպատակադրել էր հանրակրթության ոլորտում լրիվ միջնակարգ կրթության որակի բարձրացումը, առանց արձանագրելու ԱՅՌԾ-ով գրանցած արդյունքները:

ԱՅՌԾ-ն անդրադարձել է կրթության որակի բարձրացման անհրաժեշտությանը, այն կապելով ուսուցիչների աշխատավարձերի բարձրացման և վերապատրաստման հետ: Նախատեսվում էր, որ 2005թ.-ին ուսուցչի միջին աշխատավարձը հավասարվելու էր մեկ շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ մակարդակին, իսկ 2015թ. այդ մակարդակը գերազանցելու էր 43%-ով:

Վերը նշված հղումները վկայում են, որ ՀՀ կառավարությունը մշտապես իր մտահոգությունն է հայտնել կրթության որակի և արդյունավետության հետ կապված, սակայն եթե հրապարակում է արդյունավետությունը գնահատող ցուցանիշներ, ապա ակնհայտ է կրթության որակը բնութագրող ցուցանիշների սակավությունն ռազմավարական փաստաթղթերում:

ՀՀ կառավարությունները կրթության որակի բարելավումը հիմնականում կապել են ուսուցիչների աշխատավարձերի աճի և նրանց վերապատրաստման հետ, սակայն, միևնույն ժամանակ, տարիների ընթացքում չեն մշակել կրթության որակը բնութագրող ցուցանիշների հուսալի և կայուն համակարգ:

«Հայաստանի Հանրապետության կրթության զարգացման 2011-2015 թվականների պետական ծրագիրը» (ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2011թ. հունիսի 23-ին, ՀՕ-246) արձանագրել է, որ **«չնայած զգալի առաջընթացին, կրթության բոլոր մակարդակներում որակը շարունակում է մնալ գլխավոր հիմնախնդիրը»:** 2011-2015թթ. պետական ծրագիրը նաև արձանագրել է, որ «մինչ այժմ որակի վստահելի և արժանահավատ արդյունքային ցուցանիշների համակարգ ներդրված չէ»:

4.4. ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրերում սահմանված նպատակները

ՀՀ Սահմանադրության համաձայն իր կազմավորումից հետո քանսորյա ժամկետում, ՀՀ կառավարությունը պարտավոր է Ազգային ժողով ներկայացնել իր ծրագիրը: ՀՀ տարբեր կառավարություններն իրենց ծրագրերում մշտապես նշել են

գիտելիքների վրա հիմնված տնտեսություն ստեղծելու իրենց մտադրությունների մասին և ընդգծել են.

- կրթության որակի բարելավման կարևորությունը, սակայն չեն նշել, թե ինչպես պետք է գնահատել կրթության որակը և իրենց հաջողությունները կրթության որակի բարելավման հարցում,
- միջոցներ է ձեռնարկելու միջազգային լավագույն չափանիշներին համապատասխան կրթության որակ ապահովող կրթական համակարգի ստեղծման և կրթության մատչելիության ապահովման ուղղությամբ,
- ապահովել նախադպրոցական կրթության մատչելիությունն ու հասանելիությունը ապահովելու անհրաժեշտությունը,
- բարձրագույն կրթության բնագավառում աստիճանաբար գիտությունը, դասավանդումը և նորարարական արտադրությունը միավորելու մասին, այդ թվում՝ ժամանակակից լաբորատորիաների ստեղծմամբ, բուհական ինքնավարության ընդլայնում՝ թափանցիկության, հաշվետվողականության և ուսանողակենտրոն ուսուցման գործիքների ներդրում,
- ուսանողական նպաստների և վարկավորման նոր մեխանիզմների ներդրման և դրանց կատարելագործման կարևորությունը
- կրթական համակարգի և տնտեսության իրական հատվածի միջև կապի ապահովման անհրաժեշտության մասին,

ՀՀ տարբեր կառավարությունների ծրագրերում կրթության ոլորտում սահմանված, այս վերլուծության տեսակետից կարևոր համարվող նպատակների ավելի մանրամասն ցանկը ներկայացվում է Հավելված 2-ում:

4.5. Կրթության ոլորտի պետական ֆինանսավորման ուսումնասիրություններն ու գնահատականներ

Համաշխարհային բանկի ուսումնասիրությունը հանգել է եզրակացության (Համաշխարհային բանկ 2016), որ *«թեև կրթությանն ուղղված ծախսերը Հայաստանում ցածր են համեմատելի երկրներից, կրթության վերջնարդյունքները լավ են, որից հետևում է, որ կառավարության՝ կրթությանն ուղղված ծախսերն արդյունավետ են»*, միաժամանակ արձանագրելով, որ *«Հայաստանում ծախսերի արդյունավետությունը բարձրացնելու հնարավորություն կա, հատկապես՝ աճը խթանող պետական ներդրումների և սոցիալական ծախսերի ոլորտում, որոնք ներառում են առողջապահությունը և կրթությունը»* և որ *«ընդհանուր բարեկեցության խթանման առումով Հայաստանի կատարողական արդյունքները տարածաշրջանում ամենաթույլ արդյունքների շարքում են»*:

Մտահոգիչ է Համաշխարհային բանկի վերլուծության այն պնդումը, որ *«սոցիալական նույն վերջնարդյունքներին կարելի է հասնել բյուջեից ավելի ցածր հատկացումներով: Մասնավորապես առողջապահության և կրթության առանձին ենթաոլորտներ հատուկ ուշադրություն են պահանջում»*, քանի որ նման ձևակերպումը («նույն վերջնարդյունքներին կարելի է հասնել բյուջեից ավելի ցածր հատկացումներով»)

կարող է ազդակ հանդիսանալ առողջապահության և կրթության հատկացումների հետագա կրճատման համար:

Համաշխարհային բանկի վերը նշված վերլուծությունը կրթության վերջնարդյունքները կապում է պետական ծախսերի հետ և չի անդրադառնում մասնավոր հատվածի կողմից կրթության վրա կատարվող ծախսերին: ԱՎԾ տվյալների համաձայն («Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը» վիճակագրական – վերլուծական զեկույց) 2016թ.-ի տնային տնտեսությունների անվանական սպառողական ծախսերի կառուցվածքում կրթության ամսական ծախսերը կազմել են 663 դրամ: Հատկանշական է, որ զեկույցը ծառայությունների մատուցման գործում արձանագրված ամենաբացասական տեղաշարժերը գրանցել է առողջապահության (10.6 տոկոս) և կրթության (5.9 տոկոս) ոլորտներում:

Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարանի Թրփանճեան Հասարակական Հետազոտությունների Կենտրոնի և Բաց Հասարակության Ինստիտուտի կողմից 2012թ. հրապարակված «Դպրոցական կրթության հասանելիությունը Հայաստանում հետազոտական ուսումնասիրություն»-ը եկել է եզրակացության, որ դպրոցի ֆոնդի համար ծնողներից կանոնավոր կերպով գումար հավաքելը կարծես թե լայնատարած սովորույթ է դառնում և քաղաքային և գյուղական դպրոցներում: Այդպիսի վճարումները ֆինանսական բեռ են դառնում այն ծնողների համար, ովքեր մեկից ավելի երեխա ունեն դպրոցում: Հարցված աշակերտների 32 տոկոսը նշել է, որ պարբերական (ամսական, տարեկան) և ոչ պարբերական (օրինակ՝ ծնող կոմիտեի կողմից հավաքվող ընդհանուր գումարը) գումար են վճարում դպրոցին: Այս նվիրատվությունները կարող են լինել ինչպես ոչ մեծ ոչ-պաշտոնական վճարներ ընթացիկ ծախսերի համար, այնպես էլ հատուկ նպատակով արված մեծ միանվագ վճարներ, օրինակ՝ վերանորոգման:

4.6. Կրթության ոլորտը կարգավորող օրենսդրությունը

Հայաստանի Հանրապետությունը կրթությունը կարգավորվում է մի քանի օրենքներով և մի շարք ենթաօրենսդրական ակտերով: Կրթության ոլորտը կարգավորող օրենքներն են.

- 1) «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-297, ընդունվել է 1999թ. ապրիլի 14-ին)
- 2) «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-160-Ն, ընդունվել է 2009թ. հուլիսի 10-ին)
- 3) «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-62, ընդունվել է 2004թ. դեկտեմբերի 14-ին)
- 4) «Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-164, ընդունվել է 2005թ. հուլիսի 8-ին)
- 5) «Նախադպրոցական կրթության մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-236, ընդունվել է 2005թ. նոյեմբերի 15-ին)
- 6) «Կրթության պետական տեսչության մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-233, ընդունվել է 2005թ. նոյեմբերի 15-ին)

- 7) «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին» (ՀՕ-248, ընդունվել է 2001թ. հոկտեմբերի 23-ին)
- 8) «Հիմնադրամների մասին» (ՀՕ-516, ընդունվել է 2002թ. դեկտեմբերի 26-ին)

Համաձայն «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի կրթության որակը կրթական քաղաքականությամբ սահմանված նպատակների և խնդիրների իրագործմանը միտված կրթության կազմակերպման չափելի արդյունքն է, որը գնահատվում է հաշվի առնելով (1) սովորողի անհատական կարիքները; (2) կրթության կազմակերպման միջավայրը; (3) ուսուցման ծրագրային բովանդակությունը; (4) կրթության կազմակերպման գործընթացը և (5) ուսումնառության գնահատված արդյունքները համաձայն սահմանված չափանիշների: Պետական կրթական չափորոշիչը նորմատիվ է, որը սահմանում է կրթական ծրագրերի բովանդակության պարտադիր նվազագույնը, սովորողների ուսումնական բեռնվածության առավելագույն ծավալը և շրջանավարտներին ներկայացվող որակական պահանջները: Չնայած «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքով պետությունը, ի թիվս այլ պարտավորությունների, երաշխավորում է հանրակրթության որակի շարունակական բարելավումը, սակայն այն չի արտացոլվում բյուջետային փաստաթղթերում:

ՀՀ Ազգային ժողովը հաստատել է նաև կրթության զարգացման պետական ծրագրերը, օրինակ՝

- «Կրթության զարգացման 2001-2005 թվականների պետական ծրագիրը» (ՀՕ-199, ընդունվել է 2001թ. հունիսի 26-ին)
- «Կրթության զարգացման 2011-2015 թվականների պետական ծրագիրը» (ՀՕ-246, ընդունվել է 2011թ. հունիսի 23-ին)

5. Կրթության ցուցանիշները բյուջետային փաստաթղթերում

5.1. Հանրակրթություն

5.1.1. Հանրակրթության ֆինանսավորումը

Հանրակրթության ֆինանսավորումն իրականացվում է ՀՀ կառավարության 2006թ. օգոստոսի 24-ի № 1262-Ն որոշումով հաստատված բանաձևով.

$$L_q = U_p \times U_q + \Theta_q + SU_p \times \Delta O_p \times U_{\Sigma q} + \text{ՀՈՒՀՍ}_p \times 0,1 \times \text{ՍԱ}_{\eta q}$$

որտեղ՝

L_q -ն	մեկ տարվա համար հաստատությանը հատկացվող ընդամենը գումարն է,
U_p -ն	հաստատության սովորողների թիվն է,
U_q -ն	մեկ սովորողին ընկնող տարեկան գումարն է,
Θ_q -ն	հաստատության պահպանման ծախսերի նվազագույն գումարն է,
SU_p -ն	հաստատություններում տարրական դասարաններում սովորողների և նախակրթարանների երեխաների թվի հանրագումարն է,
ΔO_p -ն	աշխատանքային օրերի քանակն է,
$U_{\Sigma q}$ -ն	տարրական դասարանների և նախակրթարանների երեխաներին սննդով ապահովման մեկ օրվա գումարն է,
ՀՈՒՀՍ_p -ն	հանրակրթական ուսումնական հաստատության սովորողների (բացառությամբ տարրական դասարանների) թիվն է,
$\text{ՍԱ}_{\eta q}$ -ն	սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների դասագրքերի վարձավճարների փոխհատուցվող գումարն է:

5.1.2. Հանրակրթության ոչ ֆինանսական ցուցանիշները

Բյուջետային փաստաթղթերում զգալի ծավալով ոչ ֆինանսական բնույթի տեղեկատվություն է ներկայացվում հանրակրթության վերաբերյալ: Մասնավորապես ներկայացվում է աշակերտների թվաքանակի, ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականի և գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականի վերաբերյալ ցուցանիշներ: Հանրակրթության ծրագրերի ներկայացման ժամանակ ներառվում են նաև այնպիսի ոչ ֆինանսական ցուցանիշներ, ինչպես «առարկայական ծրագրերի կատարումը (տոկոս)», «5-9 դասարանների աշակերտների ուսումնական պարապմունքների տևողությունը (շաբաթ)», «10-12 դասարանների աշակերտների ուսումնական պարապմունքների տևողությունը (շաբաթ)», «դասարանների միջին խտությունը» կամ «ուսուցչի միջին բեռնվածությունը (շաբաթական ժամ)»:

Վերը նշված «... դասարանների աշակերտների ուսումնական պարապմունքների տևողությունը (շաբաթ)» ցուցանիշն ամեն տարի հաստատվում է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի հրամանով: 2017-2018թթ.-ի համար այն հաստատվել է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2017թ. հունիսի 20-ի «Հանրակրթական հիմնական ընդհանուր, մասնագիտացված և հատուկ պետական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատությունների 2017-2018 ուսումնական տարվա օրինակելի ուսումնական պլանները հաստատելու մասին» №711-Ն հրամանով: ՀՀ ԿԳՆ հրամանով հաստատված «...դասարանների աշակերտների ուսումնական պարապմունքների տևողությունը (շաբաթ)» ցուցանիշը հանրությանը մատուցվող ծառայությունը բնութագրող ցուցանիշ է (թե ինչպիսին պետք է լինի այդ կրթություն): Այդ հրամանի համաձայն հանրակրթական ուսումնական հաստատությունը XII դասարանի աշակերտներին պետք է հայոց լեզու դասավանդի շաբաթական 2 ժամ, հայ գրականություն՝ 3, ռուսաց լեզու՝ 2, օտար լեզու՝ 2, աշխարհագրություն՝ 1, հայոց պատմություն՝ 2, համաշխարհային պատմություն՝ 1, հասարակագիտություն՝ 2, հանրահաշիվ՝ 2.5, երկրաչափություն՝ 1.5, ինֆորմատիկա՝ 1, ֆիզիկա՝ 3, քիմիա՝ 1, կենսաբանություն՝ 2, նախնական զինվորական պատրաստություն՝ 1, ֆիզկուլտուրա՝ 1.5, դպրոցական բաղադրիչ՝ 5.5 ժամ, կամ ընդամենը 34 ժամ: Նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված, ծառայությունը բնութագրող ցուցանիշները նպատակային չեն և ենթակա են պարտադիր կատարման և այդ առումով անհրաժեշտ է քննարկել ոչ ֆինանսական ցուցանիշների թվում դրանք ներառելու նպատակահարմարությունը:

Ոչ ֆինանսական ցուցանիշների թվում տեղեկատվություն է ներառվում նաև սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների թվաքանակի վերաբերյալ: Մի շարք մարզերում աշակերտների ընդհանուր թվի կրճատումը չի հանգեցրել սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների թվաքանակի կրճատման²³:

5.1.3. Վերլուծություն

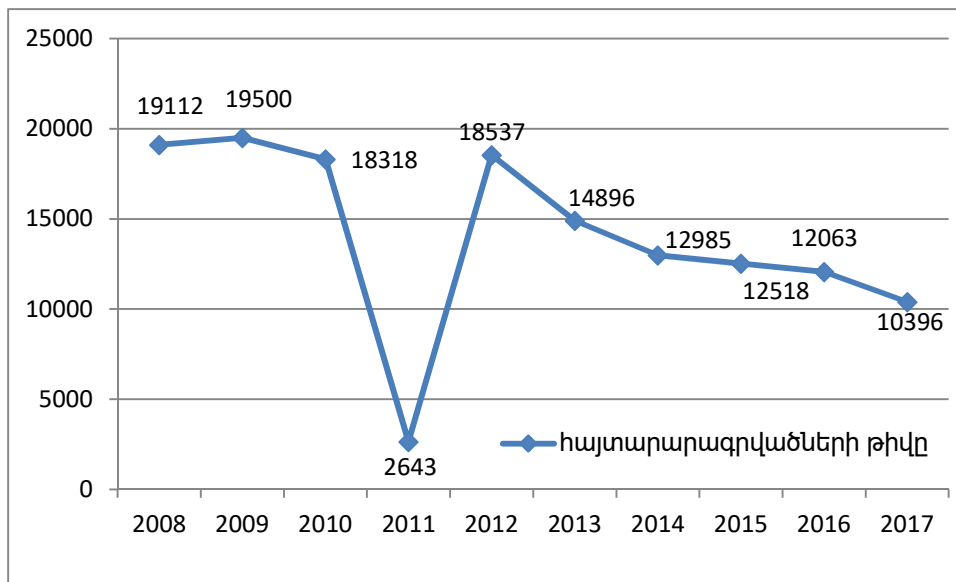
Համաձայն ԱՎԾ «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը» վիճակագրական – վերլուծական զեկույցի՝ 2016-2017թթ. ուսումնական տարում հանրակրթական հաստատություններում աշակերտների համախառն ընդգրկվածության ցուցանիշն ընդամենը 86 տոկոս է, այդ թվում՝ տարրական դպրոցում՝ 91,2 տոկոս, հիմնական դպրոցում՝ 90,7 տոկոս, իսկ ավագ դպրոցում՝ ընդամենը 65,1 տոկոս:

Գնահատման և թեստավորման կենտրոնի 2017թ. պետական միասնական քննությունների արդյունքների և բուհերի ընդունելության մրցույթի վերլուծությունը տեղեկատվություն է պարունակում քննություններ հանձնողների թվաքանակի և քննությունների արդյունքների վերաբերյալ: Հանրակրթության մակարդակում որակի անկման ցուցանիշ կարող է հանդիսանալ միասնական քննություններին

²³ Սյունիքի մարզում, հիմնական ընդհանուր հանրակրթության դեպքում, 2016թ.-ին 11 աշակերտների կրճատումը հանգեցրել է սոցիալապես անապահով ընտանիքներից սերող երեխաների 5-ով կրճատման, միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր հանրակրթության դեպքում աշակերտների թիվը 1777-ից կրճատվել է մինչև 1727, իսկ սոցիալապես անապահով ընտանիքներից սերող երեխաների թվաքանակը՝ 172-ից մինչև 159

հայտարարագրված աշակերտների թիվը: Վերջին 10 տարիներին այն նվազել է 47 տոկոսով, 2008թ.-ի 19112-ից 2017թ.-ին հասնելով 10396 (պատկեր 9): Կամ աշակերտները վստահ չեն իրենց գիտելիքների վրա և չեն ցանկանում մասնակցել միասնական քննություններին և վատ արդյունքներ ցույց տալ, կամ չեն կարծում, թե հետագա կրթությունը կարող է բարելավել կյանքում իրենց մրցունակությունը (չնայած ՀՀ կառավարությունը հռչակել է գիտելիքահեն տնտեսության ձևավորման իր ծրագրերի մասին):

Պատկեր 9. Միասնական քննություններին հայտարարագրվածների թիվն ըստ տարիների

Աղբյուր. Գնահատման և թեստավորման կենտրոն

2011 թ. միասնական քննությունների դիմորդների ընդհանուր թիվը մոտ 7 անգամ պակաս է նախորդ և հաջորդ տարիների դիմորդների թվից, քանի որ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունները 2010-2011 ուսումնական տարում շրջանավարտ չեն ունեցել:

2017թ. միասնական քննությունների արդյունքում հայոց լեզու և հայ գրականություն առարկայի քննության արդյունքում ձևավորվել է 12.9 միջին գնահատականը, մաթեմատիկայից՝ 11.3, ֆիզիկայից՝ 11.5, կենսաբանությունից՝ 13.4, քիմիայից՝ 12.7, աշխարհագրությունից՝ 12.1, անգլերենից՝ 14.4, ռուսաց լեզվից՝ 10.2, գերմաներենից՝ 15.6, իտալերենից՝ 17.1, իսպաներենից՝ 14.3: Միասնական քննությունների տվյալները վկայում են, որ վերջին 10 տարիների ընթացքում մաթեմատիկա, աշխարհագրություն, հայոց լեզու և հայ գրականություն, հայոց պատմություն, ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն, իսպաներեն և պարսկերեն լեզուներ առարկաների քննությունների միջին արդյունքները հիմնականում վատացել են, իսկ ֆիզիկա, քիմիա, կենսաբանություն, համաշխարհային պատմություն գերմաներեն լեզու առարկաների արդյունքները լավացել:

ՀՀ ԿԳԼ-ն, նրա ենթակա և ՀՀ կառավարությանը ենթակա մարմիններն առատ տեղեկատվություն են հավաքում ՀՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների, աշակերտների և շրջանավարտների վերաբերյալ: ՀՀ կառավարության տարբեր կառույցներին հայտնի են միասնական և այլ քննությունների արդյունքները, հանրակրթական ուսումնական տարբեր հաստատություններից բուհ ընդունված շրջանավարտների վերաբերյալ տվյալները և մի շարք այլ տեղեկություններ: Դրանք ցույց են տալիս, որ վերջին տարիներին կրթության որակը Հայաստանի Հանրապետությունում անկում է ապրում: Սակայն բյուջետային փաստաթղթերը՝ միջնաժամկետ ծախսային ծրագրից, բյուջետային ուղերձից և բացատրագրից պարզ չի, թե ինչպես է այդ տեղեկատվությունն օգտագործվում և ՀՀ կառավարությունն ինչ միջոցներ է ձեռնարկում իրավիճակը բարելավելու համար:

ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության²⁴ (այսուհետ՝ ՏԿՁՆ) «ՀՀ մարզային ենթակայության տակ գտնվող դպրոցների ֆինանսական գործունեության վերլուծության» համաձայն՝ ՀՀ մարզերում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորման չափը տատանվել է 193905 դրամից (Կոտայքի մարզ) մինչև 309663 դրամ (Վայոց Ձորի մարզ): ՀՀ մարզերում 301 և ավել աշակերտ ունեցող դպրոցներում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորման տարբերությունները եղել են համեմատաբար փոքր և տատանվել են 233012 դրամից (Արմավիրի մարզ) մինչև 275800 դրամ (Սյունիքի մարզ): Աշակերտների ավելի փոքր թվաքանակ ունեցող դպրոցների ֆինանսավորման տարբերություններն ավելի մեծ են: Մինչև 100 աշակերտ ունեցող դպրոցներում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորման չափը տատանվել է 464285 դրամից (Արմավիրի մարզ) մինչև 768776 դրամ (Սյունիքի մարզ): Գեղարքունիքի մարզի Գեղաբարի հիմնական դպրոցի դեպքում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորումը կազմել է 7 միլիոն 884 հազար դրամ, Շիրակի մարզի Կաթավասարի տարրական դպրոցի դեպքում՝ 4 միլիոն 32 հազար, իսկ Սյունիքի մարզի Տաշտունի հիմնական դպրոցի դեպքում՝ 5 միլիոն 493 հազար դրամ: ՀՀ ԿԳԼ պաշտոնյաները երբեմն նշում են²⁵, որ 2-5 աշակերտ ունեցող դպրոցների գոյությունը պայմանավորված է նաև առանձին համայնքներում գոյություն ունեցող սոցիալական խնդիրների լուծման անհրաժեշտությամբ: Անհրաժեշտ է հասկանալ, թե ինչքանով է նպատակահարմար դպրոցներն օգտագործել առանձին համայնքներում սոցիալական խնդիրներ լուծելու նպատակով, թե դպրոցները պետք է լուծեն միայն կրթական խնդիրներ, իսկ սոցիալական խնդիրների լուծման համար կառավարությունը պետք է օգտագործի սոցիալական քաղաքականության իրականացման համար իրեն հասու գործիքները:

Առանձին դեպքերում ՀՀ ԿԳԼ-ն հանրակրթական դպրոցների թիվն օգտագործում է որպես ոչ ֆինանսական ցուցանիշ (քանակական), ինչն այնքան էլ տեղին չէ, քանի որ

²⁴ 1995-1996թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման գծով նախարար, 1996-1998թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարար, 1998-1999թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և օպերատիվ հարցերի նախարար, 1999-2000թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարար, 2000-2001թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և քաղաքաշինության գործունեությունը համակարգող նախարար, 2001-2002թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարար, 2002-2007թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների գործունեությունը համակարգող նախարար, 2007-2014թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարություն, 2014-2016թթ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարություն, 2016թ.՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն:

²⁵ Օրինակ, 2018թ.-ի մարտի 6-ին Դաբլլիթի բայ Հիլթոն Երևան հյուրանոցում կայացած քննարկման ժամանակ:

ծառայությունը ստացողը (շահառուն) ոչ թե դպրոցներն են, այլ աշակերտները: Դպրոցական շենքերի և շինությունների նպատակային օգտագործումը կարևոր խնդիր է: Համաձայն ԱՎԾ հաշվետվության 2016-2017թթ. ուսումնական տարում հանրակրթական դպրոցների նախագծային հզորությունը կազմել է 682328 միավոր, իսկ աշակերտների փաստացի թվաքանակը 364868 մարդ, ինչը նշանակում է, որ դպրոցների մեծ մասում զգալի ծավալով չօգտագործվող կարողություններ կան:

Դպրոցների ֆինանսավորման համակարգը բարելավման կարիք ունի: Առանձին խոշոր դպրոցներ մշտապես բավական մեծ ծավալով դրամական միջոցներ ունեն իրենց բանկային հաշիվներին: 2015թ.-ի դեկտեմբերի 31-ին Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության դպրոցների բանկային հաշիվների մնացորդները մեկ միլիարդ 464 միլիոն դրամից 2016թ.-ի դեկտեմբերի 31-ին հասել է մեկ միլիարդ 561 միլիոն, տարվա ընթացքում բյուջեից փաստացի 15 միլիարդ 661 միլիոն դրամ մուտքերի և 15 միլիարդ 862 միլիոն դրամ ելքերի պայմաններում: Չնայած կրթական համակարգում առկա բազմաթիվ խնդիրներին Երևանի դպրոցների մի զգալի մասի բանկային հաշիվների մնացորդները տարեցտարի ավելանում են: ՀՀ ԿԳՆ-ն և Երևանի քաղաքապետարանը չեն ներկայացնում այդպիսի մեծ ծավալով միջոցների կուտակման պատճառները:

Ոչ ֆինանսական ցուցանիշների թվում ՀՀ ԿԳՆ-ն և մարզպետարաններն ակտիվորեն օգտագործում են «ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականի» և «գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը» ցուցանիշները: Վերը նշված ցուցանիշների 2016-2018թթ. պլանային մեծությունները ներկայացված են հավելված 3-ում: Բոլոր մարզերի համար սահմանվում են ցուցանիշների նույն մեծությունները: Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը 14 է, Գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը՝ 7, իսկ մտավոր խնդիրներ ունեցող աշակերտների միջին գնահատականը՝ 5: Վերը նշված ցուցանիշների հետ կապված ծագում են հետևյալ հարցերը.

- 1) Արդյո՞ք բոլոր մարզերում նույն նպատակային միջին գնահատականը նշանակում է, որ բոլոր մարզերում կրթության որակը նույնն է:
- 2) Եթե ՀՀ ԿԳՆ-ն կամ մարզպետարանները ապահովում են նպատակային ցուցանիշը, ինչու հաջորդ տարվա համար չի սահմանվում ավելի բարձր ցուցանիշ (օրինակ՝ Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը՝ 15), իսկ եթե ԿԳՆ-ն կամ մարզպետարանները չեն ապահովել նպատակային ցուցանիշը, արդյո՞ք կատարվել է դրա պատճառների վերլուծություն:

Չնայած գնահատման և թեստավորման կենտրոնի պետական միասնական քննությունների արդյունքների և բուհերի ընդունելության մրցույթի վերլուծությունները տեղեկատվություն են պարունակում քննությունների փաստացի արդյունքների վերաբերյալ, այդ տեղեկատվությունը բյուջետային փաստաթղթերում չի օգտագործվում:

ՀՀ ԿԳՆ և մարզերի մեծ մասում «Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականի» և «Գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը» ցուցանիշների դեպքում ծրագրային և փաստացի ցուցանիշները եղել են նույնը՝ 14, բացառությամբ Վայոց ձորի մարզի, որտեղ մի շարք դեպքերում եղել են տարբերություններ: Օրինակ՝ «Միջնակարգ ընդհանուր հանրակրթության» («Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը» 13՝ ծրագրավորված 14-ի դեպքում) և «Ներառական կրթություն տարրական դպրոցում» ծրագրերի դեպքում («Գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը» 6՝ ծրագրավորված 7-ի դեպքում և «Մտավոր խնդիրներ ունեցող աշակերտների միջին գնահատականը» 6՝, ծրագրավորված 5-ի դեպքում): Առանձին բացառություններով, հանրակրթության տարբեր մակարդակներում աշակերտների ծրագրային և փաստացի ցուցանիշները շեղվել են: Օրինակ, Տավուշի մարզում «Տարրական ընդհանուր կրթության տրամադրում» ծրագրի շրջանակներում աշակերտների ծրագրավորված և փաստացի թվաքանակը կազմել է 6249 աշակերտ, իսկ «Հիմնական ընդհանուր դասարանների աշակերտների թիվը»՝ 6813 մ կամ «Միջնակարգ ընդհանուր հանրակրթությունում»՝ 2078 աշակերտ:

Տավուշի մարզում «Հիմնական ընդհանուր հանրակրթությունը» 2016թ.-ին չի ֆինանսավորվել ամբողջ ծավալով (1 մլրդ 891 մլն 920 հազար 500 դրամ, պլանավորված 1 մլրդ 897 մլն 885 հազար 600 դրամի, ճշտված 1 մլրդ 899 մլն 235 հազար 200 դրամի փոխարեն), չնայած և աշակերտների, և սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների թվաքանակը փոփոխության չի ենթարկվել: Գումարը մարզին պետք է հատկացվեր համաձայն բանաձևի և եթե աշակերտների թիվը չի փոփոխվել, ապա չկա ֆինանսավորումը կրճատելու իրավական հիմք: Եթե եղել է խնայողություն, ապա խնայված գումարը պետք է տնօրիներ դպրոցը և կարող էր օգտագործել այլ նպատակներով:

2016թ.-ին ՀՀ ԿԳՆ հիմնական ընդհանուր հանրակրթության ծրագիրը չի ֆինանսավորվել 439,6 հազար դրամի չափով, չնայած աշակերտների թիվն ավելացել է 7-ով (9572-ի փոխարեն 9579 աշակերտ), իսկ սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների թվաքանակն ավելացել է 47-ով (720-ի փոխարեն 767 աշակերտ):

Արարատի մարզում իրականացվող մի շարք ծրագրերի և միջոցառումներ ոչ ֆինանսական ցուցանիշները 2015թ. փոփոխություններ չեն կրել (պլանը, ճշտված պլանը և փաստացի ցուցանիշը եղել են նույնը): Գեղարքունիքի մարզում տարրական ընդհանուր կրթության աշակերտների թիվը 2015-2016թթ.-ին փոփոխությունների չի ենթարկվել՝ 11096 աշակերտ, իսկ հանրակրթական ուսուցման աշակերտների թիվը 2015թ.-ից 2016թ. նվազել է 43 տոկոսով՝ 10926-ից մինչև 6213 աշակերտ:

ՀՀ կառավարությունն առանձնահատուկ վերաբերմունք է ցուցաբերում ներառական կրթության հանդեպ: 2016թ.-ին, չնայած աշակերտների թվի ավելացմանը (72-ի փոխարեն՝ 80 աշակերտ), ՀՀ ԿԳՆ տարրական դպրոցում ներառական կրթության ծրագրի ֆինանսավորումը նվազեցվել է 2,9 մլն դրամով, ինչի արդյունքում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորումը 582 հազարի փոխարեն կազմել է 488 հազար

դրամ, կամ նվազել է 94 հազար դրամով: Միջին դպրոցում ներառական կրթության ֆինանսավորումը ճշգրտվել է (սախատեսված 186809.6 հազար դրամը նախ ճշգրտվել է նվազեցման ուղղությամբ՝ 155588.4 հազար դրամ, ինչից հետո փաստացի ֆինանսավորումը կազմել է 154630.3 հազար դրամ), չնայած աշակերտների թիվը մնացել է նույնը՝ 321, ինչի արդյունքում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորումը 582 հազար դրամի փոխարեն կազմել է 485 հազար: Ավագ դպրոցում ներառական կրթության ֆինանսավորումը նույնպես նվազեցվել է (90204 հազար դրամից 84767.2 դրամ), իսկ փաստացի ֆինանսավորումը եղել է ավելի սակավ (82981,9 հազար), չնայած աշակերտների թիվը 20-ով ավել է եղել (155-ի փոխարեն 175 աշակերտ), ինչի արդյունքում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորումը ծրագրավորված 582 հազար դրամի փոխարեն կազմել է 474 հազար դրամ:

Միջնակարգ մասնագիտացված հանրակրթության դեպքում, ՀՀ ԿԳՆ ֆինանսավորումը 2016թ.-ին պլանավորվածի համեմատ թերֆինանսավորվել է 194 մլն դրամի չափով, չնայած համաձայն հաշվետվության, աշակերտների թիվը մնացել է նույնը՝ 1136, ինչի հետևանքով մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորումը 888 հազար դրամի փոխարեն կազմել է 718 հազար դրամ:

2016թ.-ին կառավարությունը 22,4մլն դրամով ավելացրել է Արարատի մարզի միջին դպրոցների ներառական կրթության ֆինանսավորումը, չնայած բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվության հավելվածի համաձայն աշակերտների թիվը փոփոխության չի ենթարկվել (45): Նմանապես, տարրական դպրոցների ներառական կրթության ֆինանսավորումն ավելացվել է 37.7 մլն դրամով, չնայած աշակերտների թիվը մնացել է նույնը (33), իսկ ավագ դպրոցների ֆինանսավորումը 1555,4 հազարից ավելացվել է 2443,1 հազար (փաստացի ֆինանսավորումը՝ 2371,2 հազար) չնայած աշակերտների թիվը մնացել է նույնը՝ 2, ինչի արդյունքում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորումները տարրական և ավագ դպրոցներում համապատասխանաբար 672 և 778 հազարի փոխարեն կազմել են 1165 և 1186 հազար դրամ: Արմավիրի մարզի հաշվետվություններում բացակայում են ոչ ֆինանսական ցուցանիշների ճշգրտված մեծությունները (առկա է միայն նախնական ծրագրի և փաստացի ցուցանիշները):

Վերը նշված դիտարկումները վկայում են, որ բյուջեի կատարման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը պլանային ցուցանիշներում կատարում է փոփոխություններ, որոնք անիմաստ են դարձնում մեկ աշակերտի հաշվով ֆինանսավորման բանաձևի գոյությունը և դրա օգնությամբ բյուջեի հանրակրթության ֆինանսավորման մեծությունների հաշվարկը:

Միջոցառումների քանակական, որակական և ժամկետայնության ցուցանիշները պետք է ներկայացնեն հանրությանը մատուցվող ծառայությունների քանակը, որակը և ժամկետայնությունը:

Որոշ միջոցառումներ ներկայացնում են այնպիսի ցուցանիշներ, որոնք որևէ կերպ չեն բնութագրում հանրությանը մատուցվող ծառայությունը, այլ ներքին ընթացակարգերը: Օրինակ, «Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների

ատեստավորման ծառայությունների» (ծրագրային դասիչը՝ 1146, ԱԾ114) քանակական ցուցանիշը «Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների ատեստավորման և ուսուցիչների որակավորման տարակարգերի շնորհման փուլերի թիվը» է: Ակնհայտ է, որ ատեստավորման և ուսուցիչների որակավորման տարակարգերի **փուլերի թիվը** որևէ կերպ չի նկարագրում հանրությանը մատուցվող ծառայությունը, այլ ներկայացնում է, թե քանի փուլ են անցնում ուսուցիչները ատեստավորման կամ որակավորման տարակարգ ստանալու համար, ինչը կրթության գործընթացը նկարագրող ներքին ցուցանիշ է: Նմանապես, «Փորձարարական մանկավարժական ծրագրերի իրականացում հանրակրթությունում» միջոցառման (ծրագրային դասիչը՝ 1146, ԱԾ115) քանակական ցուցանիշները («Հեղինակային կրթական ծրագրերի ուղղությունների թիվը» և «Հեղինակային կրթական ծրագրերի ենթաուղղությունների թիվը») չեն բնութագրում հանրությանը մատուցվող ծառայությունները, այլ ներկայացվում են փորձարկվող ծրագրերի ուղղությունների և ենթաուղղությունների թիվը, որը նույնպես ներքին գործընթացները բնութագրող ցուցանիշ է և պետք է օգտագործվի կառավարչական, այլ ոչ բյուջետային նպատակներով:

«Դպրոցական օլիմպիադաների անցկացում» միջոցառման (ծրագրային դասիչը՝ 1146, ԱԾ116) դեպքում «Հանրապետական օլիմպիադաների թիվը» և «Միջազգային օլիմպիադաների թիվը» ցուցանիշների դեպքում ցանկալի է օգտագործել օլիմպիադաների մասնակիցների թիվը, քանի որ (հատկապես երկրորդի դեպքում) բյուջետային ծախսերի մեծությունը պայմանավորված է ոչ թե օլիմպիադաների, այլ մասնակիցների թվով (յուրաքանչյուր մասնակցի տրանսպորտային, սննդի, կեցության և այլ ծախսեր):

Ինչպես նշում է ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ամբողջական ներդրման ռազմավարությունը, «ԾԲ համակարգում բյուջետային ծախսերը հատկացվում են արդյունքների վրա հիմնված ծրագրերին»: Կարծում ենք ճիշտ չէ նորմատիվ-իրավական ակտերով հաստատված ցուցանիշները դիտարկել որպես տվյալ տարում կառավարության կողմից տարվող քաղաքականության ցուցանիշ: Նորմատիվ-իրավական ակտերով հաստատված ցուցանիշները բնութագրում են կրթությանը ներկայացվող պահանջ ավելի երկար ժամանակահատվածի համար և դրանց կատարումը պետք է վերահսկվի համապատասխան մարմինների կողմից: Ոչ ֆինանսական ցուցանիշներ պետք է դիտարկել «նպատակային», այլ ոչ թե «նորմատիվային» ցուցանիշները:

Հանրակրթության որակը բնութագրող ցուցանիշներից մեկը TIMSS ²⁶ քննությունների արդյունքներն են: Հայաստանի աշակերտների TIMSS արդյունքները ներկայացված են աղյուսակ 1-ում: 2011-2015թթ. կրթության զարգացման պետական ծրագիրը նպատակ էր հետապնդում ապահովել 8% առաջընթաց 2011 թվականի համեմատ: 2011-2015թթ.-ի ծրագրով նախատեսվում էր, որ Հայաստանը կշարունակի մասնակցել միջազգային գնահատումներին:

²⁶ մաթեմատիկայի և բնագիտության միջազգային միտումների հետազոտություն:

Աղյուսակ 1. ԹԻՄՍՍ քննությունների արդյունքները

	Մաթեմատիկա	
	4րդ դասարան	8րդ դասարան
2003	456 (3.5)	478 (3.0)
2007	495	489
2011	452 (3.5) ↘	467 (2.7) ↘
2015	-	-

Աղբյուր. TIMSS հաշվետվություններ

Հայաստանը մասնակցել է ԹԻՄՍՍ 2015թ.-ի գնահատմանը, սակայն գնահատմանը մասնակցած 57 երկրներից միայն Հայաստանի արդյունքները չեն հրապարակվել: Համաձայն ԹԻՄՍՍ 2015թ.-ի հաշվետվության, Հայաստանը մասնակցել է գնահատմանը, սակայն տվյալները համադրելի չեն, հիմնականում թարգմանության բարելավման և ընտրանքի մեծացման պատճառով²⁷:

Հայաստանն անցել է 12-ամյա պարտադիր կրթության: Սակայն ավագ դպրոցներ, նախնական և միջին մասնագիտական կրթության հաստատություններ կան ոչ բոլոր բնակավայրերում: ՀՀ ԿԳՆ ինտերնետային կայքում առկա տեղեկատվության համաձայն ավագ դպրոցներ, նախնական և միջին մասնագիտական (ուսումնարաններ և քոլեջներ) ուսումնական հաստատություններ կան Հայաստանի 502 համայնքներից (1002 բնակավայր) 53-ում (տես հավելված 4): ՀՀ ԿԳՆ-ն չի ներկայացրել իր տեսլականը, թե ինչպես են հանրապետության մնացած բնակավայրերի պատանիները և աղջիկները կատարելու 12-ամյա պարտադիր կրթության պահանջը: 12-ամյա կրթությամբ պայմանավորված կարող է անհրաժեշտություն առաջանալ կազմակերպել աշակերտների և ուսանողների տրանսպորտային տեղափոխում մի բնակավայրից մյուսը: Այլապես անցումը 12-ամյա կրթության կարող է ձախողվել:

ՀՀ կառավարության տարբեր փաստաթղթերը աշակերտ ուսուցիչ հարաբերակցությունը դիտարկում են որպես կրթությունը բնութագրող արդյունավետության ցուցանիշ: ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տարեգրքերի համաձայն մեկ ուսուցչի հաշվով աշակերտների թվաքանակը 2012թ.-ին եղել է 9.0 (աղյուսակ 2): ՀՀ կառավարության քայլերի արդյունքում այս ցուցանիշը սկսել է աճել:

Աղյուսակ 2. Սովորողների և ուսուցիչների թվաքանակը

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Սովորողների թվաքանակը	386.4	368.7	360.4	359.6	364.4	364.9

²⁷ Indicates participation but data not comparable for measuring trends to 2015, primarily due to countries improving translations or increasing population coverage.

Ուսուցիչների թվաքանակը	41.8	40.8	39.8	39.0	38.7	38.3
Սովորող հարաբերություն ուսուցիչ	9.2	9.0	9.1	9.2	9.4	9.5

Աղբյուր. Ազգային վիճակագրական ծառայություն (www.armstat.am)

Համաձայն 2016-2018թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրի հանրակրթական դպրոցներում աշակերտ/ուսուցչական դրույթ հարաբերակցության մակարդակը 2016 թվականին նախատեսվել է 14.1.

5.1.4. Առաջարկություններ

Վերը ներկայացված դիտարկումների հիման վրա առաջարկում ենք.

Հաշվի առնելով այսօրվա հասարակությունում կրթության և գիտության դերը, խիստ կարևոր է, որպեսզի ՀՀ կառավարությունը մեծ ծավալով միջոցներ ուղղի կրթության ֆինանսավորմանը: Այս ուսումնասիրությունը չի կարող գնահատել, թե ինչ ծավալով միջոցներ են հարկավոր, քանի որ դրա համար նախ անհրաժեշտ է, որպեսզի ՀՀ կառավարությունը սահմանի կրթության բնագավառում իր **նպատակները** և դրանք բնութագրող **վերջնական արդյունքի չափելի ցուցանիշները**, մշակի այդ նպատակներին հասնելու և վերջնական արդյունքներն ապահովելուն նպատակաուղղված բյուջետային **ծրագրեր** և **միջոցառումներ**: Միայն **վերջնական արդյունքների** ապահովմանը նպատակաուղղված **ծրագրերի** առկայության դեպքում է հնարավոր հաշվարկել այդ ծրագրերի և միջոցառումների իրականացման համար անհրաժեշտ մոտավոր ծախսերը և գնահատել, թե ինչքան լրացուցիչ ֆինանսավորում է հարկավոր ուղղել կրթության ոլորտ: Սակայն կարևոր է ոչ միայն հատկացվող միջոցների ծավալը, այլ թե կրթության որ ենթաօլորտներ են այդ միջոցներն ուղղվում և ինչ արդյունավետությամբ են օգտագործվում:

Բյուջեում կատարվող վերաբաշխումների ժամանակ անհրաժեշտ է պահպանել բանաձևերով ստացված մեծությունները, այսինքն՝ ֆինանսավորումը նվազեցնել կամ ավելացնել, եթե փոփոխություններ են տեղի ունենում աշակերտների թվաքանակում: Այլապես, բանաձևի օգնությամբ ֆինանսավորման ծավալներ հաշվելը դառնում է անիմաստ, եթե հետագայում ֆինանսավորման ծավալները կարելի է փոփոխության ենթարկել: Նույն մոտեցումը ցուցաբերել նաև ներառական կրթության դեպքում:

Անհրաժեշտ է բանաձևում ներառել կրթության որակը հաշվի առնող գործակիցներ, որոնք հիմնված կլինեն աշակերտների ցուցադրած արդյունքների (գիտելիքների) վրա:

Ոչ ֆինանսական ցուցանիշները՝ վերջնական և ուղղակի (կամ կատարողական) արդյունքները պետք է անդրադառնան պետական քաղաքականության նպատակներին, այլ ոչ նորմատիվ իրավական ակտերով հաստատված ցուցանիշներին: Դրանք պետք է անդրադառնան այն ցուցանիշներին, որոնք կառավարության ռազմավարական փաստաթղթերում ճանաչվել են որպես խնդիր (օրինակ՝ ընդգրկված) և որոնց լուծմանը ձգտում է կառավարությունը, այլ ոչ այն ցուցանիշները, որոնք

հաստատվել են նորմատիվ իրավական ակտերով և ենթակա են պարտադիր կատարման, օրինակ՝ կրթության տարբեր մակարդակներում ուսումնական պարապմունքների շաբաթական տևողությունը, որը հաստատվում է ՀՀ ԿԳՆ հրամանով:

Կրթության որակի գնահատման ավելի լավ ցուցանիշների բացակայության պայմաններում, կարելի է սկսել այն չափել «Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականի» և «Գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականի» օգնությամբ, ակնկալելով, որ ժամանակի ընթացքում վերը նշված ցուցանիշները կլրացվեն նորերով, կձևավորվի կրթության որակի գնահատման ավելի կուռ և կայուն համակարգ: Սակայն դրա համար անհրաժեշտ է, որ ի լրումն նպատակային մեծությունների հաշվետվություններում ներկայացվեն վերը նշված ցուցանիշների փաստացի մեծությունները և վերլուծվի շեղումների պատճառները:

ՀՀ կառավարությանն առաջարկում ենք սկզբունքային որոշում կայացնել դպրոցները միայն կրթական խնդիրների լուծման համար օգտագործելու վերաբերյալ, իսկ առանձին համայնքներում առկա սոցիալական խնդիրների լուծման համար օգտագործել սոցիալական քաղաքականության իրականացման համար իրենց հասու գործիքներ:

5.2. Նախնական մասնագիտական կրթություն

Նախնական մասնագիտական կրթությունը տրամադրվում է արհեստագործական ուսումնարաններում, որոնց օրինակելի կանոնադրությունը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2004թ. հուլիսի 1-ի №1210-Ն որոշմամբ: Առանց նշելու, թե ինչպես է գնահատում կրթության որակը, ՀՀ-ում 2015-2025-ը մասնագիտական կրթահամակարգում այն բնութագրում է որպես հիմնախնդրային: Մասնագիտական կրթության մակարդակում ՀՀ-ում 2015-2025-ը նպատակադրում է մասնագիտական կրթության որակի բարձրացում և դրա համապատասխանեցում աշխատաշուկայի պահանջներին, շրջանավարտների զբաղվածության խթանում:

Համաձայն տարբեր տարիների բյուջեների կատարման հաշվետվություններում ներկայացված տվյալների նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրերի ֆինանսավորման գործում ներգրավված են եղել մի քանի մարզպետարաններ (մինչև 2011թ.) և նախարարություններ (մինչև 2013թ.), որոնց ցանկը ներկայացված է աղյուսակ 3-ում: Մինչև 2014թ. նախնական մասնագիտական կրթության ոլորտի ֆինանսավորման քաղաքականությունը հաճախակի ենթարկվել է փոփոխությունների: Այսպես, եթե մինչև 2012թ. ՀՀ առողջապահության նախարարությունը չի ստացել ֆինանսավորում այս ծրագրի շրջանակներում, ապա ստացել է 2012-2013թթ.-ին, ինչից հետո ֆինանսավորումը նորից դադարեցվել է:

Աղյուսակ 3. Մինչև 2013թ. նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման ծրագրում ընդգրկված նախարարությունների, գերատեսչությունների և մարզպետարանների ցանկը

Մարզպետարաններ	Նախարարություններ	Այլ գերատեսչություններ
Արագածոտնի Արմավիրի Գեղարքունիքի Լոռու Կոտայքի Շիրակի Տավուշի	Տարածքային կառավարման Կրթության և գիտության Առողջապահության Գյուղատնտեսության	Ոստիկանություն

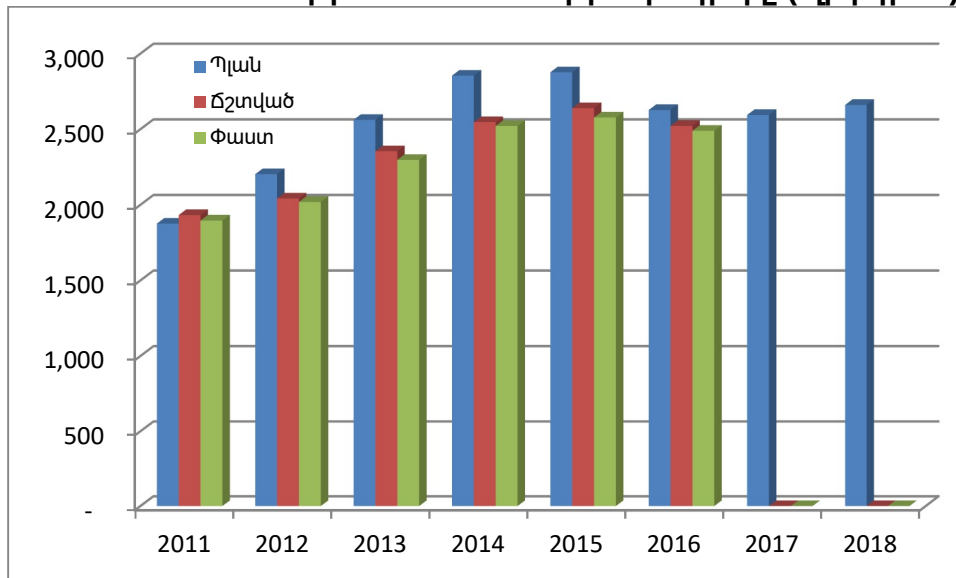
Աղբյուր. տարբեր տարիների պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ

5.2.1. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումը

2014թ. սկսած նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից միջոցներ են ստանում միայն ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը (ՀՀ ԿԳՆ) և ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանությունը (ՀՀ ԿԱՌ): Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ծրագիր իրականացվում է «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում:

Եթե մինչև 2014թ. ՀՀ կառավարությունը մշտապես ավելացնում էր նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման պլանը, ապա 2015-2017թթ. ընթացքում նվազեցրել է այն (պատկեր 10): Չնայած 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով ֆինանսավորումն ավելացվել է, սակայն հաշվի առնելով վերջին տարիներին նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումը նվազեցնելու ՀՀ կառավարության հակվածությունը, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել փաստացի ցուցանիշները:

Պատկեր 10. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումը 2011-2016թթ. և 2017-2018թթ. ծրագրերը (մլրդ դրամ)

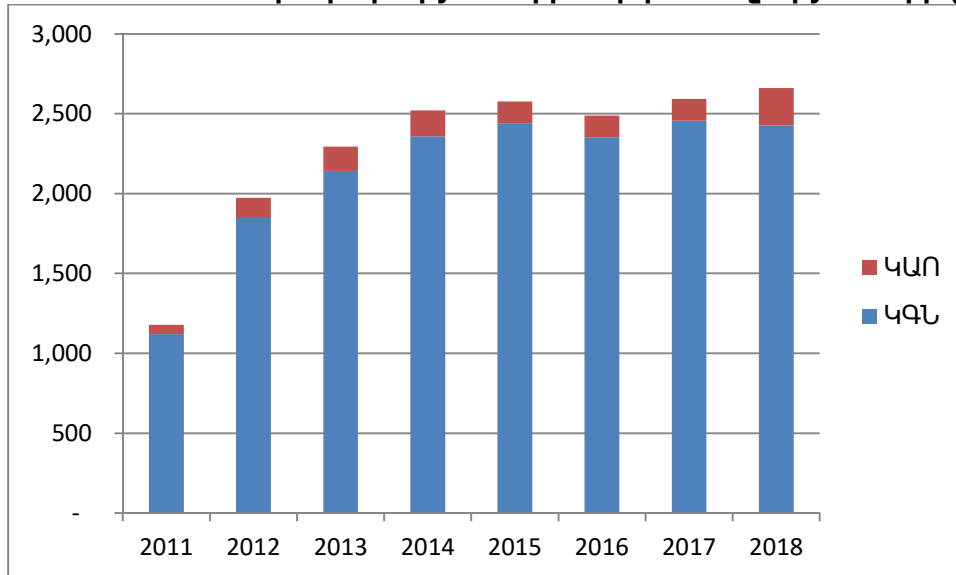

Աղբյուր. Տարբեր տարիների ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ:

2013-2015թթ.-ին օրենքով նախատեսված ցուցանիշի համեմատ փաստացի ֆինանսավորումը 12-13 տոկոսի չափով պակաս է եղել: Չնայած 2016թ.-ին փաստացի կատարողականը օրենքով նախատեսվածից շեղվել է 6 տոկոսով, անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ նախորդ տարվա համեմատ 2016թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքը նախատեսում էր 9 տոկոսով քիչ ֆինանսավորում: Այսինքն, պլանավորվածի համեմատ ֆինանսավորման փաստացի ցուցանիշի բարելավումը մասամբ տեղի է ունեցել նաև պլանի նվազեցման հաշվին, որը տեղի է ունեցել նախնական մասնագիտական կրթության նկատմամբ պահանջարկի նվազման պատճառով:

Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին կատարված հատկացումները 2011-2016թթ.-ին ավելացել են 2.1 անգամ (պատկեր 11):

Պատկեր 11. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումն ըստ նախարարությունների և գերատեսչությունների (մլրդ դրամ)

Աղբյուր. Տարբեր տարիների ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ:

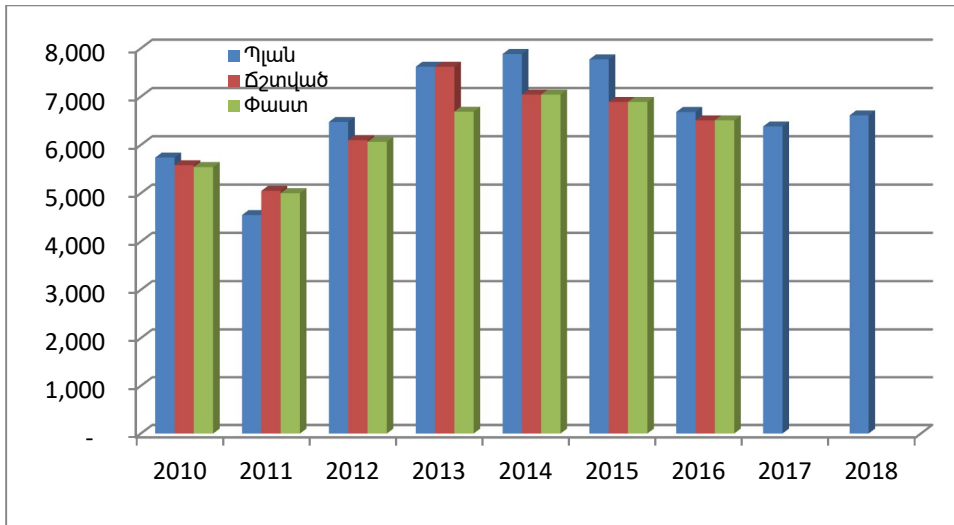
Նույն ժամանակահատվածում նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱՈ ֆինանսավորումն ավելացել է 2.3 անգամ: Սակայն եթե 2018թ.-ի պետական բյուջեով նախատեսվում է նախնական մասնագիտական կրթության ՀՀ ԿԳՆ ֆինանսավորումն ավելացնել 3.2 տոկոսով, ապա ՀՀ ԿԱՈ ֆինանսավորումը՝ 70.6 տոկոսով:

5.2.2. Նախնական մասնագիտական կրթության ոչ ֆինանսական ցուցանիշները

2011-2014թթ. նախնական մասնագիտական կրթությունն ստացող ուսանողների թվաքանակը մշտապես ավելացել է 5002-ից հասնելով 7044-ի, սակայն հետագա երկու տարիներին նվազել է, համապատասխանաբար կազմելով 6891 և 6511: 2017թ. պետական բյուջեն պլանավորվել է 6384 ուսանողի հաշվարկով²⁸ (պատկեր 12): Չնայած 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսվում է նախնական մասնագիտական կրթությունն ապահովել 6613 ուսանողի համար, սակայն հաշվի առնելով, որ վերջին տարիներին ուսանողների փաստացի թվաքանակը պլանավորվածից փոքր է լինում²⁹, կարելի է ենթադրել, որ 2017-2018թթ. փաստացի ցուցանիշները ևս փոքր կլինեն:

Պատկեր 12. Նախնական մասնագիտական կրթության համակարգում ընդգրկված ուսանողների պլանային և փաստացի թվաքանակները

²⁸ Այս հետազոտության իրականացման ժամանակ 2017թ. փաստացի տվյալները հասու չէին:
²⁹ 2013-2015թթ. ուսանողների փաստացի թվաքանակը պլանավորվածից պակաս է եղել 880-930-ով, իսկ 2016թ.-ին՝ 173-ով (2015թ. պլանի համեմատ 2016թ.-ի պլանը 1090-ով նվազեցնելու պայմաններում):

Ծանոթություն. 2017-2018թթ. ներկայացված են բյուջեով նախատեսված ցուցանիշները: Մնացած տարիների համար ներկայացված են բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններում ներկայացված փաստացի ցուցանիշները:

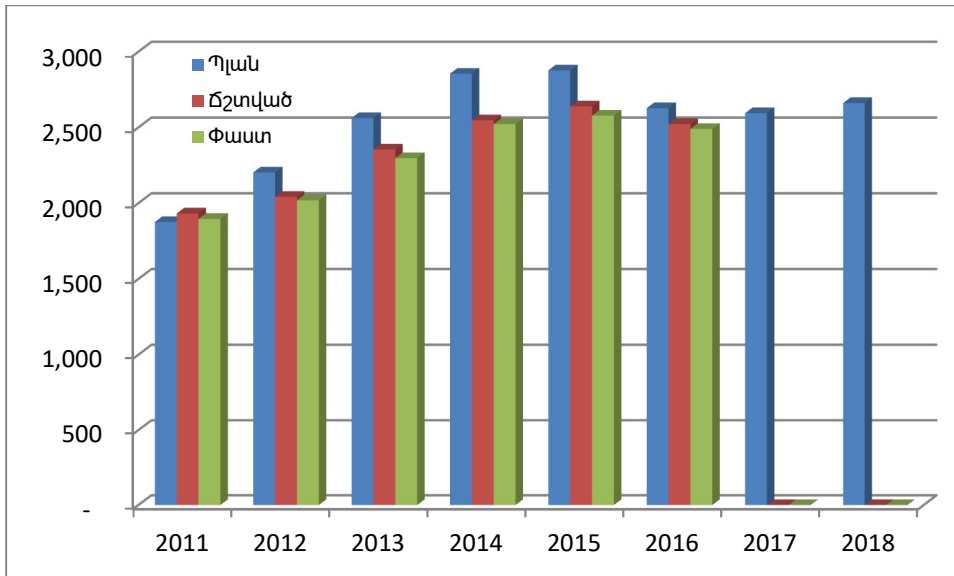
5.2.3. Նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրի բյուջետային ցուցանիշների վերլուծություն

Ինչպես նշվել է վերևում, նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ պետական բյուջեից միջոցներ են ստանում ՀՀ ԿԳՆ-ն և ՀՀ ԿԱՌ-ն: Ուսումնասիրության այս հատվածում ներկայացվում են պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններում, ինչպես նաև 2017թ.-ի և 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեների մասին օրենքներով միջին մասնագիտական կրթության համար ֆինանսավորում ստացած նախարարությունների և գերատեսչությունների հիմնական ցուցանիշները: Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից միջոցներ ստացող երկու պետական մարմինների փաստացի ֆինանսավորումը տարբեր բնույթ ունի:

5.2.3.1. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին կատարված հատկացումները

2012թ.-ից ի վեր ՀՀ ԿԳՆ ֆինանսավորման պլանային ցուցանիշները մշտապես նվազեցվում են (պատկեր 13):

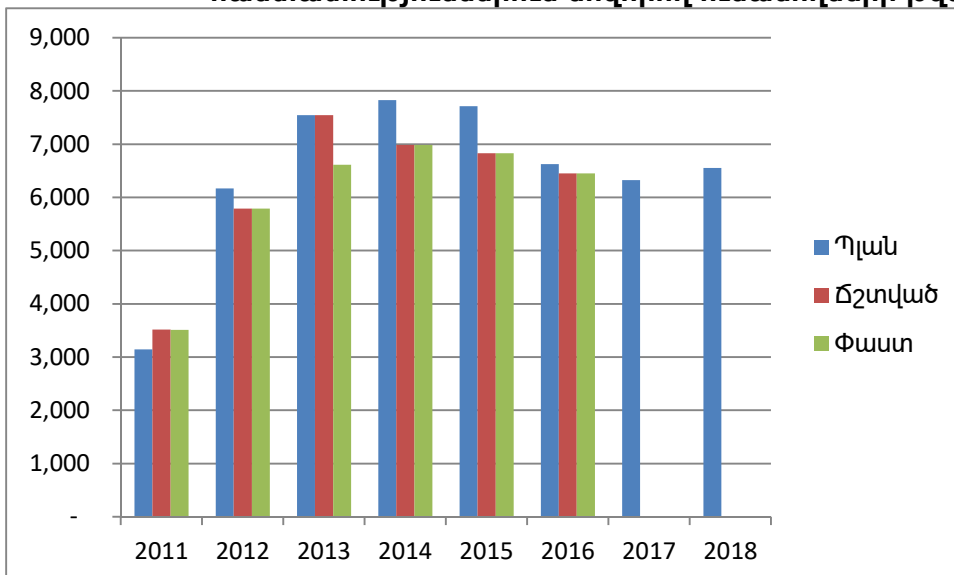
Պատկեր 13. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին կատարվող հատկացումները (մլրդ դրամ)

Աղբյուր. Տարբեր տարիների ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ

ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության նախնական մասնագիտական կրթության հաստատություններում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող ուսանողների թվաքանակի նպատակային ցուցանիշը 2011-2014թթ.-ին շարունակաբար աճել է (պատկեր 14): 2014թ.-ից ի վեր առաջին անգամ այն նախատեսվում է ավելացնել նաև 2018թ.-ին (2017թ.-ի 6324-ի փոխարեն 6553):

Պատկեր 14. ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության նախնական մասնագիտական կրթության հաստատություններում սովորող ուսանողների թվաքանակը

Սակայն փաստացի ցուցանիշները մշտապես փոքր են եղել նպատակային ցուցանիշներից: Հաշվի առնելով այս վարքագիծը կարելի է ենթադրել, որ 2017-2018թթ. ևս ուսանողների փաստացի թվաքանակը նախորդ տարիների համեմատ կարող է

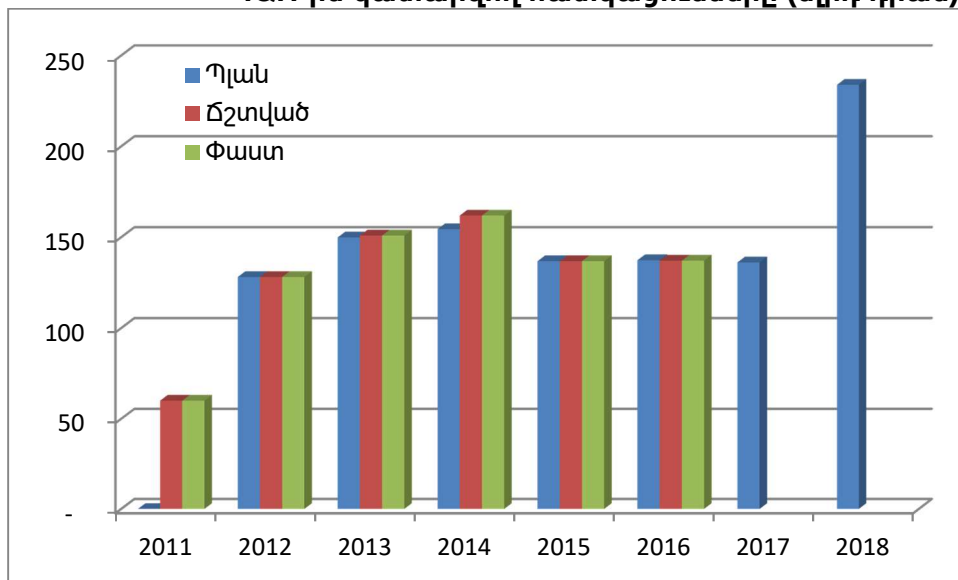
նվազել: Նախնական մասնագիտական կրթության համակարգում ընդգրկված ուսանողների թվաքանակի համար խթան կարող է հանդիսանալ 12-ամյա կրթության անցումը: Սակայն ժամանակ կպահանջվի այդ փոփոխության արդյունքները տեսնելու և դրանց գնահատական տալու համար:

ՀՀ պետական բյուջեն միջոցներ է նախատեսում ՀՀ ԿԳՆ ենթակայությամբ գործող հաստատություններում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող բոլոր ուսանողների համար:

5.2.3.2. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱՌ-ին կատարված հատկացումները

ՀՀ ԿԱՌ ֆինանսավորումն աչքի է ընկնում կայունությամբ: Փաստացի ֆինանսավորումը մշտապես հավասար է պլանային մեծությանը (պատկեր 15): Կայունությամբ է աչքի ընկնում նաև «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում նախնական մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների թվաքանակը (պատկեր 16), որը 2012թ.-ից ի վեր փոփոխության չի ենթարկվում:

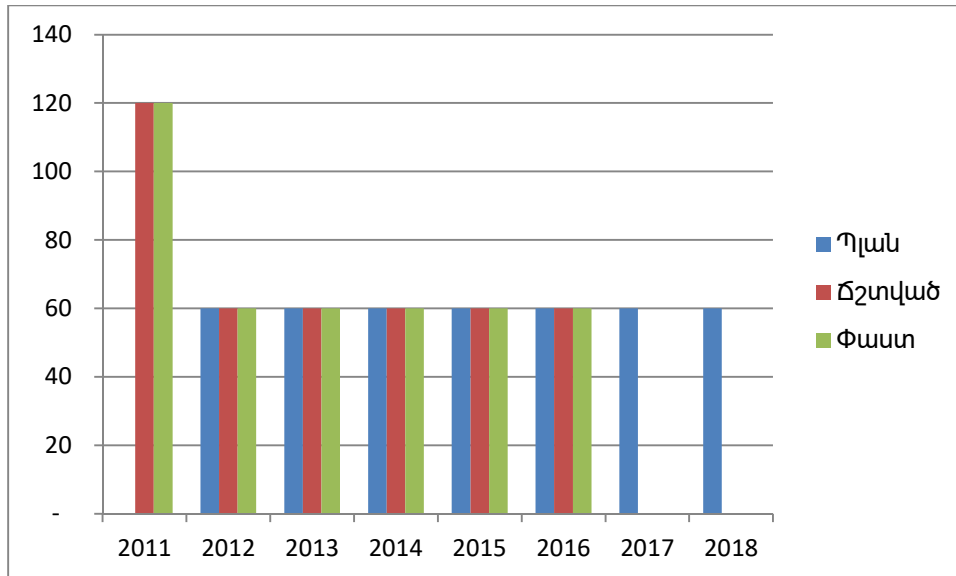
Պատկեր 15. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱՌ-ին կատարվող հատկացումները (մլրդ. դրամ)

Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ

ՀՀ ԿԱՌ ենթակայությամբ գործող «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում նախնական մասնագիտական կրթություն ստացող բոլոր ուսանողների համար մինչև 2017թ. պետական բյուջեում նախատեսվել են միջոցներ կրթաթոշակների տրամադրման համար:

Պատկեր 16. ՀՀ ԿԱՌ ենթակայության «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում նախնական մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների թվաքանակը

5.2.4. Վերլուծություն

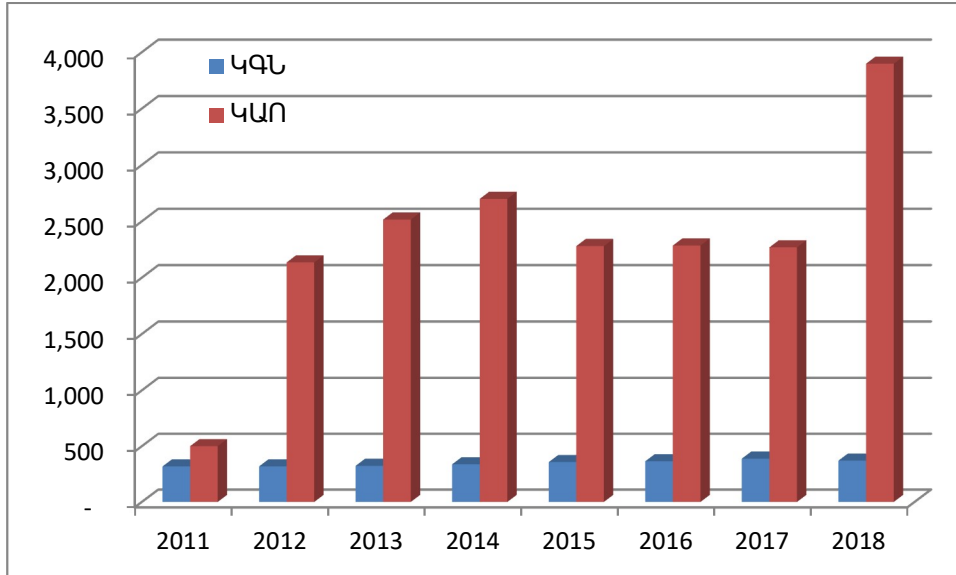
Ոլորտում հետագա քաղաքականությունը մշակելու տեսակետից կարևոր է հասկանալ, թե արդյոք նախնական մասնագիտական կրթության նկատմամբ պահանջարկի նվազումը պայմանավորված է տվյալ կրթության նկատմամբ հետաքրքրության նվազմամբ, դեմոգրաֆիական, սոցիալ-տնտեսական փոփոխություններով, կառավարության կողմից տարվող քաղաքականությամբ, թե այլ գործոններով: Բյուջետային փաստաթղթերը չեն ներկայացնում այս երևույթի պատճառները, դրա հետևանքները, արդյոք այս հանգամանքը մտահոգություն է առաջացնում և ինչ միջոցներ է ձեռնարկում ՀՀ կառավարությունը նախնական մասնագիտական կրթության նկատմամբ հետաքրքրությունը վերականգնելու համար:

Բյուջետային փաստաթղթերը չեն բացատրում, թե ինչու է 2018թ.-ին նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին հատկացումները 2016թ.-ի համեմատ ավելացնում ընդամենը 3.2 տոկոսով, այն դեպքում, երբ ՀՀ ԿԱՌ-ին ֆինանսավորումն ավելանում է 70.6 տոկոսով: Եթե ՀՀ ԿԳՆ համակարգում նախնական մասնագիտական կրթությունն ստացող ուսանողների թվաքանակը մշտապես ենթարկվում է փոփոխության, ապա ՀՀ ԿԱՌ ուսանողների թվաքանակը կայուն է՝ 60:

Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման բնագավառում կառուցվածքային փոփոխություններն ուղեկցվում են այս ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորում ստացող երկու պետական մարմինների՝ ՀՀ ԿԳՆ և ՀՀ ԿԱՌ, մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման մեծության մեծացող տարբերությամբ (պատկեր 17): Եթե 2011թ.-ին նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրի շրջանակներում ՀՀ ԿԱՌ-ն մեկ ուսանողի հաշվով 1,6 անգամ ավելի շատ ֆինանսավորում էր ստանում, քան ՀՀ ԿԳՆ-ն, ապա 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով այդ տարբերությունը հասել է 10.5 անգամի (3898 հազար դրամ ՀՀ ԿԳՆ մեկ ուսանողի համար նախատեսված 370 հազար դրամի դիմաց): Հասկանալի է, որ ՀՀ ԿԱՌ-ն հոգում

Ե նաև ուսանողների հանդերձանքի, կեցության, սննդի և այլ ծախսերի ֆինանսավորումը, սակայն ՀՀ պետական բյուջեն չի ներկայացնում ՀՀ ԿԳԼ և ՀՀ ԿԱՌ ցուցանիշների 10.5 անգամ տարբերության հիմնավորումները:

Պատկեր 17. Մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

2009թ. ի վեր նախնական մասնագիտական կրթության ուսումնական հաստատություններում սովորող ուսանողների համար նախատեսվում է կրթաթոշակ: ՀՀ վարչապետի 1999թ. ապրիլի 14-ի №217 որոշման համաձայն պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական ուսումնարանների սովորողների կրթաթոշակի չափը սահմանվել է 4650 դրամ: 2000-2016թթ. սպառողական գների ինդեքսի մեծությունը հաշվի առնելու դեպքում պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական ուսումնարանների սովորողների կրթաթոշակի մեծությունը պետք է կազմի 8780 դրամ:

Կրթաթոշակների վճարման համար պետական բյուջեում միջոցներ են նախատեսվում նախնական մասնագիտական կրթության համակարգում ընդգրկված բոլոր ուսանողների համար: 2018թ. պետական բյուջեով կրթաթոշակների ֆինանսավորման համար միջոցներ չեն նախատեսվել ՀՀ ԿԱՌ ուսանողների համար, սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ֆինանսավորումն ավելացել է 76 տոկոսով, կարելի է ենթադրել, որ կրթաթոշակի գումարը ներառվել է ավելացված գումարի մեջ:

2018թ. պետական բյուջեի մասին օրենքը ֆինանսավորում է նախատեսում նախնական մասնագիտական կրթության համակարգում սովորող, պետական ուսանողական նպաստներ ստացող բոլոր 6553-ի ուսանողների կրթաթոշակների վճարման համար: Նախնական մասնագիտական կրթական ծրագրի շրջանակներում ՀՀ ԿԳԼ ուսանողներին պետական կրթաթոշակների տրամադրման կարգը սահմանվում է ՀՀ կառավարության 2013թ. նոյեմբերի 28-ի «Հայաստանի Հանրապետության նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և (կամ) միջին մասնագիտական

կրթական ծրագրեր իրականացնող պետական ուսումնական հաստատություններում ուսանողական նպաստ և պետական կրթաթոշակ տրամադրելու կարգը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2007 թվականի մարտի 1-ի №297-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» №1330-Ն որոշում: Սակայն այդ որոշումը չի կարգավորում կրթաթոշակ ստացող ուսանողների թվաքանակը և այն որոշվում է այլ՝ հանրության համար ոչ թափանցիկ սկզբունքներով:

Տարբեր տարիների ՀՀ պետական բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունները պարունակում են թերություններ, որոնք պետք է նկատելի լինեին և ենթարկվեին հետագա ուսումնասիրության և վերլուծության: Սակայն բյուջետային փաստաթղթերում այդպիսի ուսումնասիրություններ և վերլուծություններ չեն հայտնաբերվել: Հավելված 5-ում ներկայացված են հաշվետվություններում նկատված թերությունները:

5.2.5. Նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման բարելավման վերաբերյալ առաջարկություններ

Բյուջետային փաստաթղթերը պետք է ներկայացնեն նախնական մասնագիտական կրթության ոլորտում կառավարության քաղաքականությունը (ինչ նպատակներ են սահմանվում, ինչպես են չափվելու քաղաքականության իրականացման արդյունքները) և նպատակները բնութագրող վերջնական արդյունքի ցուցանիշներն ու հստակեցնեն կառավարության առաջնահերթությունները:

Վերը ներկայացված դիտարկումների հիման վրա առաջարկում ենք բյուջետային փաստաթղթերում բացատրել նախնական մասնագիտական ծրագրի շրջանակներում մեկ ուսանողի հաշվով ՀՀ ԿԳՆ և ՀՀ ԿԱՌ ֆինանսավորման հսկայական տարբերության պատճառները:

Անհրաժեշտ է, որպեսզի բյուջետային փաստաթղթերը ներկայացնեն ոչ միայն փաստացի ֆինանսավորման, այլ նաև հաշվապահական հաշվառման համակարգում գրանցված փաստացի ծախսերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը:

Անհրաժեշտ է բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնել 2016թ.-ի համեմատ 2018թ.-ին նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին և ՀՀ ԿԱՌ հատկացումների աճի հսկայական տարբերությունների պատճառները և հիմնավորումները:

5.3. Միջին մասնագիտական կրթություն

ՀՀ կառավարությունը պետական բյուջեների օրինակելի կանոնադրությունը հաստատել է 2002թ.-ի №1009-Ն որոշմամբ: Միջնակարգ մասնագիտական կրթության ծրագրի շրջանակներում ծառայությունն են մատուցում ՀՀ ԿԳՆ-ն, մշակույթի և սպորտի ու երիտասարդության հարցերի նախարարությունները (այսուհետ՝ համապատասխանաբար ՄՆ և ՍԵՆ), Քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչությունը (այսուհետ՝ ՔԱԳՎ) և ՀՀ ԿԱՌ: ՀՀ մշակույթի նախարարության

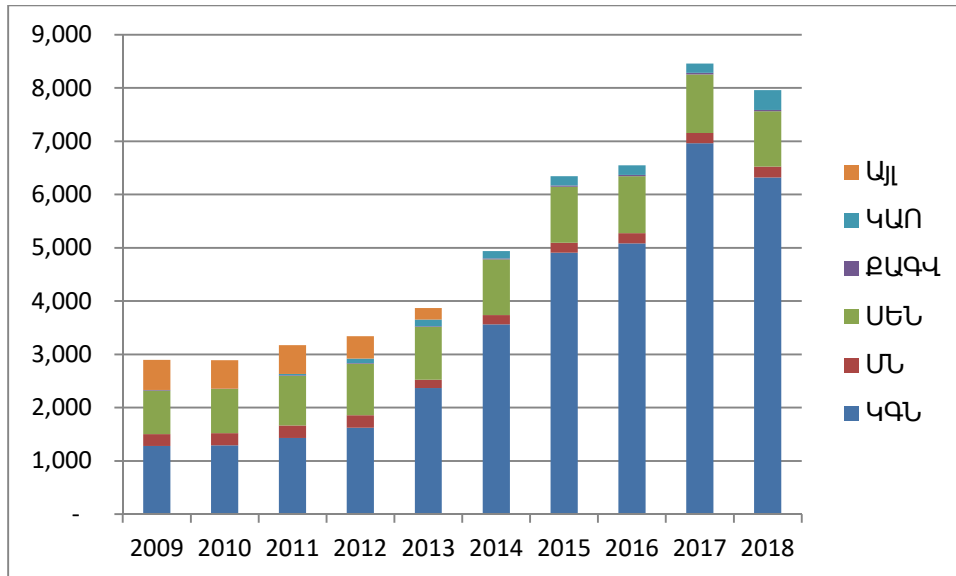
ենթակայությամբ գործում է «Երևանի պարարվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ը: ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության ենթակայությամբ գործում է «Երևանի օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» և «Գյումրու օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ները: ՀՀ ԿԱՌ ենթակայությամբ գործում է «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ը: ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության ենթակայությամբ գործում է «Ավիաուսումնական կենտրոն» ՓԲԸ-ն:

Մինչև 2012թ. միջին մասնագիտական կրթությունն ծրագրի շրջանակներում ծառայություններ են մատուցել նաև ՀՀ գյուղատնտեսության և էներգետիկայի ու բնական պաշարների նախարարությունները, իսկ մինչ 2013` ՀՀ առողջապահության նախարարությունը:

5.3.1. Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումը

Սկզբնական շրջանում միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար միջոցներ էին ստանում ՀՀ առողջապահության, գյուղատնտեսության, էներգետիկայի և բնական պաշարների, կրթության և գիտության, մշակույթի, սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունները, ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչությունն ու ոստիկանությունը: 2014թ.-ից ի վեր ֆինանսավորում են ստանում ՀՀ կրթության և գիտության, մշակույթի, սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունները, ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչությունն ու ոստիկանությունը: Միջին մասնագիտական կրթության համար հատկացումներն աճել են 2009թ.-ից ի վեր, 2009թ.-ի 2 մլրդ 893 միլիոնից 2016թ.-ին հասնելով 6 մլրդ 545 միլիոն դրամի: 2017թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսվել է 8 մլրդ 458 մլն, իսկ 2018թ.` 7 մլրդ 959 մլն դրամ, այսինքն` 2009թ.-ի համեմատ 2018թ.-ին նախատեսվել է 6 տոկոսով պակաս գումար: Ընդ որում` ՀՀ ԿԳՆ ֆինանսավորումը կրճատվել է 9.2 տոկոսով, ՍԵՀՆ` 5.42 տոկոսով, ԶԱԳՎ` 6.82 տոկոսով, ՄՆ ֆինանսավորումն ավելացել է 5.9 տոկոսով, իսկ ԿԱՌ ֆինանսավորումը 2.1 անգամ (պատկեր 18):

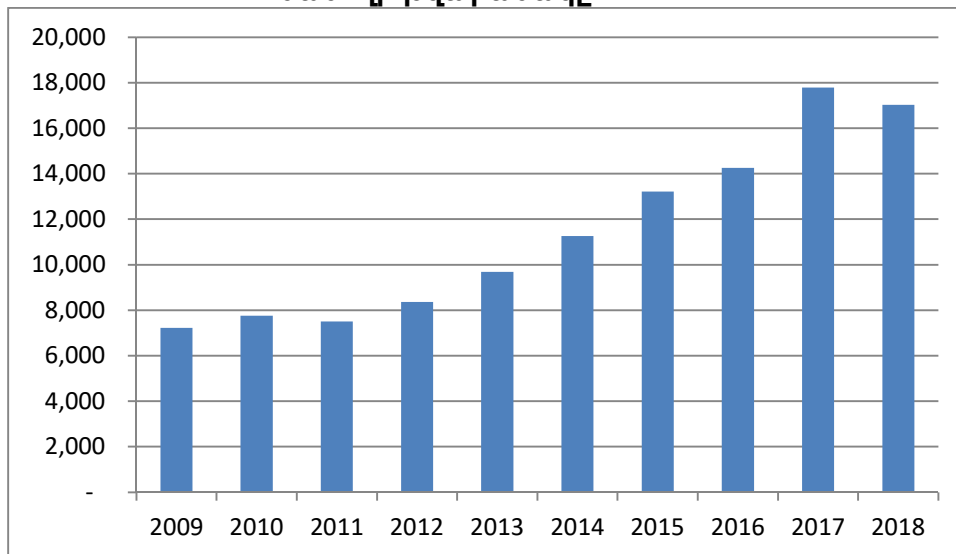
Պատկեր 18. Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորումն ըստ առանձին նախարարությունների ու գերատեսչությունների

5.3.2. Միջին մասնագիտական կրթության ոչ ֆինանսական ցուցանիշները

Բյուջետային փաստաթղթերի համաձայն միջին մասնագիտական կրթության հաստատություններում պետական բյուջեից ստացվող ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող ուսանողների թվաքանակը 2009թ.-ից ի վեր ավելացել է և 7228-ից 2016թ.-ին հասել է 14262 (պատկեր 19):

Պատկեր 19. Միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում ուսանողի թվաքանակը

Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ

2017թ. և 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեների մասին օրենքների համաձայն կառավարությունը պատրաստվում է նախ ավելացնել սովորողների թվաքանակը մինչև 17790, ապա նվազեցնել մինչև 17029:

Ոչ ֆինանսական ցուցանիշներում տեղի ունեցող փոփոխությունները հաճախ չեն անդրադառնում ֆինանսական ցուցանիշների վրա: Համաձայն 2012թ. պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվության հավելվածի ծրագրի շրջանակներում ՀՀ մշակույթի նախարարության կողմից 366 ուսանողի կրթության փոխարեն ֆինանսավորվել է 364 ուսանողի կրթություն (2 ուսանողի զորակոչել են բանակ), սակայն ուսանողների թվաքանակի փոփոխությունը չի հանգեցրել ֆինանսավորման ծավալի փոփոխության (228396,5 հազար դրամ): Նմանապես, 2009թ.-ին, փոփոխված պլանի նկատմամբ փաստացի ուսանողների թիվը նվազել է 3-ով (374-ից 371, 420 հաստատված պլանի դեպքում), քանի որ «3 ուսանող դուրս է մնացել քննաշրջանից»: Չնայած ուսանողների թիվը նվազեցվել է 11 տոկոսով (նախապես հաստատված պլանը՝ 420 ուսանող, նվազեցվել է մինչև 374 ուսանող), ֆինանսավորումը նվազեցվել է 2,2 տոկոսով (222,9 մլն դրամից 218.0 մլն դրամ):

5.3.3. Միջին մասնագիտական կրթության ծրագրի բյուջետային ցուցանիշների վերլուծություն

Ինչպես նշվել է վերևում, միջնակարգ մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ պետական բյուջեից միջոցներ են ստանում ՀՀ ԿԳՆ-ն, ՄՆ-ն, ՍԵՀՆ, ԶԱԳՎ-ն և ՀՀ ԿԱՌ-ն: Ուսումնասիրության այս հատվածում ներկայացվում են պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններում, ինչպես նաև 2017թ.-ի և 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեների մասին օրենքներով միջին մասնագիտական կրթության համար ֆինանսավորում ստացած նախարարությունների և գերատեսչությունների հիմնական ցուցանիշները:

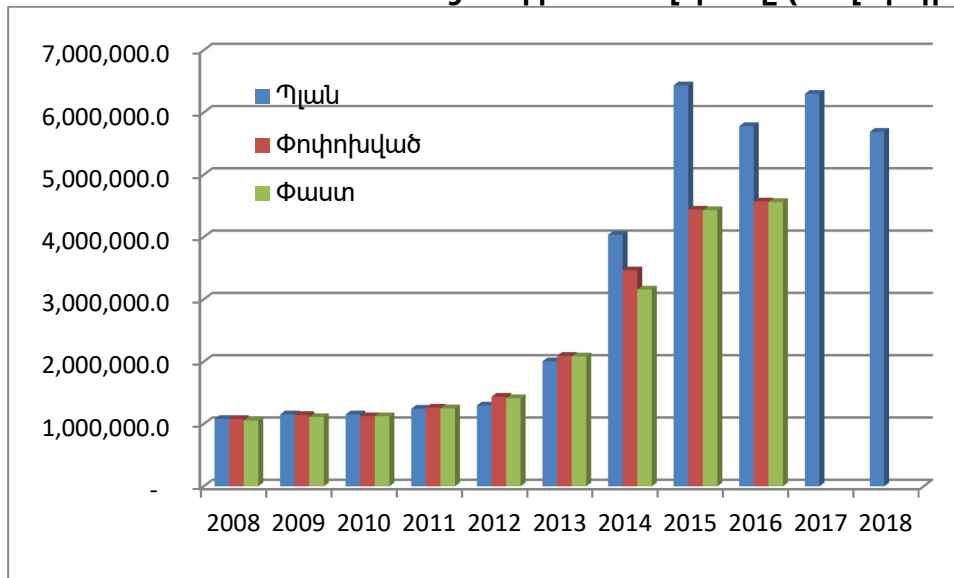
ՀՀ պետական բյուջեից միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար միջոցներ ստացող ՀՀ նախարարությունների և գերատեսչությունների ցուցանիշները խիստ տարբերվում են իրարից:

5.3.3.1. Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին կատարված հատկացումները

2013թ.-ից հետո միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ ԿԳՆ ֆինանսավորումը զգալիորեն ավելացել է, հավանաբար նաև այն պատճառով, որ վերջինիս են փոխանցվել մի քանի այլ նախարարությունների միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունները (պատկեր 20): 2014-2016թթ. ՀՀ ԿԳՆ ստացել է բյուջեների մասին օրենքներով հաստատված ֆինանսավորման 69-79 տոկոսը (առանց կրթաթոշակների): Ֆինանսավորման նվազեցումը զգալի չափով պայմանավորված է փաստացի սովորող ուսանողների թվով: Սակայն, ֆինանսավորման կրճատումը ուսանողների թվի կրճատմանը համաչափ չի եղել, ինչի արդյունքում մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը, ներառյալ՝ կրթաթոշակները) նվազել է: Այսպես, եթե 2014թ.-ին միջին մասնագիտական կրթության հաստատություններում սովորող ՀՀ ԿԳՆ 11139 ուսանողի կրթության համար նախատեսվում էր հատկացնել 4483 մլն դրամ (այդ թվում 4038 մլն դրամ ուսման նպաստների և 444 մլն դրամ կրթաթոշակների

համար), ինչը նշանակում է մեկ ուսանողի հաշվով 402 հազար դրամ, ապա փաստացի ֆինանսավորվել է 10033 ուսանողի կրթություն, ինչի համար հատկացվել է 3562 մլն դրամ, ինչը նշանակում է, որ մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը կազմել է 355 հազար դրամ: Նման իրավիճակ է եղել նաև 2015թ.-ին (մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 459 հազար դրամի փոխարեն կազմել է 408 հազար դրամ) և 2016թ.-ին (մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 469 հազար դրամի փոխարեն կազմել է 391 հազար դրամ):

Պատկեր 20. Միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ ԿԳՆ ստացած ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

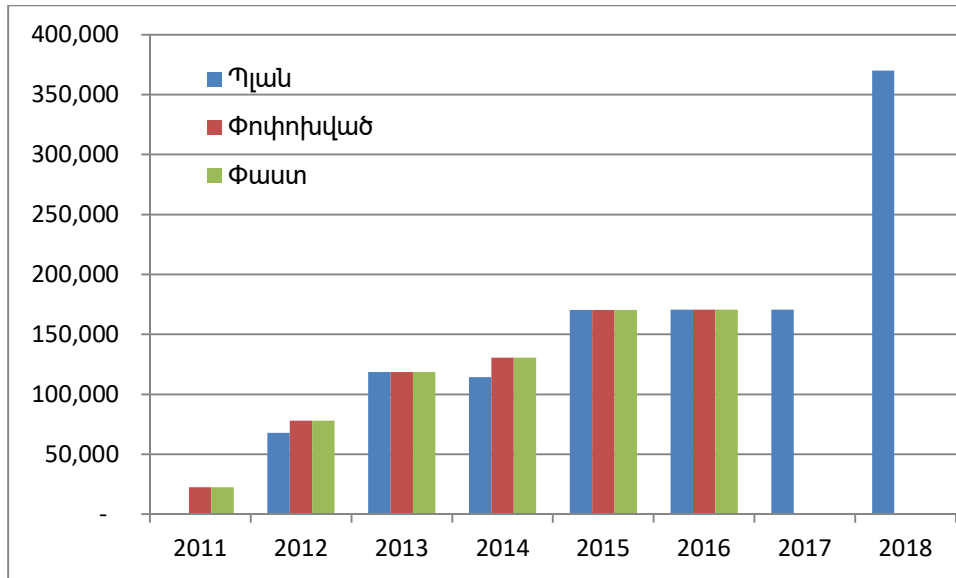

Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ

5.3.3.2. Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱՌ-ին կատարված հատկացումները

ՀՀ ԿԱՌ-ն միջին մասնագիտական կրթությունը տրամադրում է «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ի միջոցով: ՀՀ ԿԱՌ դեպքում ֆինանսավորումը երբեք չի նվազեցվել, նույնիսկ այն դեպքում, երբ փաստացի ուսանողների թիվը պլանավորվածից պակաս է եղել (պատկեր 21): Այսպես, 2015թ.-ին պլանավորված 103 ուսանողի փոխարեն կրթություն է ստացել 71 ուսանող, ինչի արդյունքում մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 1710 հազար փոխարեն կազմել է 2480 հազար դրամ: 2018թ.-ին ՀՀ ԿԱՌ կողմից իրականացվող միջին մասնագիտական կրթության ծրագրի շրջանակներում կրթաթոշակի համար գումար չի նախատեսվել, սակայն նպաստի համար նախատեսված մեծությունը 2017թ.-ի համեմատ աճել է 2.2 անգամ, ինչի արդյունքում մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 2018թ.-ին կազմելու է 3395 հազար դրամ:

Պատկեր 21. Միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ ԿԱՌ ստացած ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

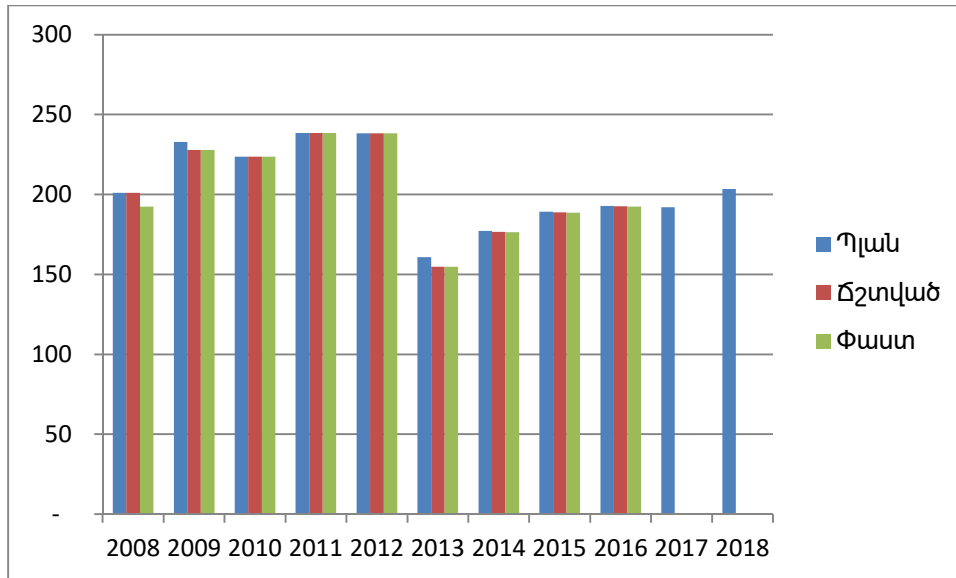
Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ

5.3.3.3. Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ՄՆ-ին կատարված հատկացումները

Միջին մասնագիտական կրթության տրամադրման աշխատանքներում ներգրավված է ՀՀ ՄՆ «Երևանի պարարվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ը: Միջնակարգ մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ՄՆ ֆինանսավորման ծրագիրը նախորդ տարվա համեմատ 33 տոկոսով նվազել է 2013թ.-ին³⁰, որը սակայն ամբողջությամբ չի ֆինանսավորվել (2013թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված 161 մլն դրամի հատկացման դիմաց փաստացի ֆինանսավորումը կազմել է 155 մլն դրամ): Բացառությամբ 2017թ.-ի, հետագա տարիներին պետական բյուջեի մասին օրենքը փոքր աճեր է նախատեսել: ՀՀ ՄՆ դեպքում տարվա ընթացքում ՀՀ կառավարությունը ֆինանսավորումը կամ չի նվազեցվել է, կամ նվազեցվել է աննշան չափով (պատկեր 22):

Պատկեր 22. Միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ ՄՆ ստացած ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

³⁰ Մինչև 2013թ. «Միջին մասնագիտական կրթություն» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ մշակույթի նախարարությունը ֆինանսավորում էր «Երևանի մշակույթի պետական քոլեջ», «Երևանի պարարվեստի պետական քոլեջ» և «Երևանի Եստրադային և ջազային արվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ները: ՀՀ կառավարության 2012թ. նոյեմբերի 1-ի №1425-Ն որոշմամբ «Երևանի մշակույթի պետական քոլեջ» և «Երևանի Եստրադային և ջազային արվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ները տեղափոխվել են ՀՀ կրթության և գիտության ենթակայության ներքո:

Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ Ծանոթություն. Ներառում է ուսանողական նպաստի և կրթաթոշակի համար նախատեսված ֆինանսավորումը

2009-2012թթ.-ին ՀՀ ՄԼ-ն ֆինանսավորում է ստացել մոտավորապես 370 ուսանողի կրթության ֆինանսավորման համար: 2013-2017թթ.-ին ֆինանսավորում է նախատեսվել 215-225, իսկ 2018թ.-ին 282 ուսանողի կրթության ֆինանսավորման համար: Բացառությամբ 2016թ.-ի երբ նպատակ է սահմանվել ֆինանսավորել 216 ուսանողի կրթությունը, սակայն փաստացի ֆինանսավորվել է 221-ը, մնացած բոլոր տարիներին ուսանողների փաստացի թվաքանակը նպատակային ցուցանիշից փոքր է եղել:

2009-2012թթ.-ին կրթաթոշակ է նախատեսվել ՀՀ ՄԼ կողմից ուսանողական նպաստ ստացող սովորողների 47-48 տոկոսի, իսկ 2013-2017թթ.ի համար՝ 27-29 տոկոսի համար: 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեում կրթաթոշակ է նախատեսվել ՀՀ ՄԼ կողմից ուսանողական նպաստ ստացողների 40 տոկոսի համար:

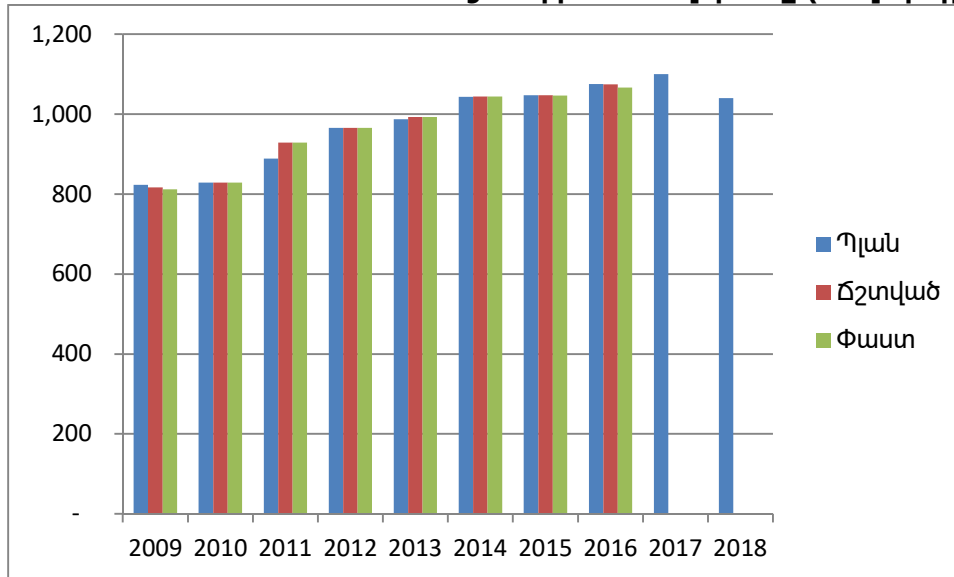
5.3.3.4. Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ՍԵՀՆ-ին կատարված հատկացումները

Միջին մասնագիտական կրթության տրամադրման աշխատանքներում ներգրավված են «Երևանի օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» և «Գյումրու օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ները³¹: ՀՀ ՍԵՀՆ դեպքում ՀՀ պետական բյուջեի մասին տարբեր տարիների օրենքները միջնակարգ մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար մշտապես

³¹ Համաձայն ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության 2018 մայիսի 29-ի №4/07/4036-18 գրության Երևանի և Գյումրու օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջների ոչ բոլոր սովորողներն են կրթաթոշակ ստանում:

Ֆինանսավորման աճ են նախատեսել: Վերջին 10 տարիների ընթացքում առաջին անգամ նվազեցում նախատեսվել է 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով (պատկեր 23):

Պատկեր 23. Միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ ՍԵՀՆ ստացած ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ Ծանոթություն. Ներառում է ուսանողական նպաստի և կրթաթոշակի համար նախատեսված ֆինանսավորումը

2009-2011թթ.-ին ՀՀ ՍԵՀՆ-ն ֆինանսավորում է ստացել 756 ուսանողի կրթության ֆինանսավորման և կրթաթոշակների համար: 2013թ.-ից ի վեր ֆինանսավորում է նախատեսվել 800-ից ավելի ուսանողի կրթության ֆինանսավորման համար:

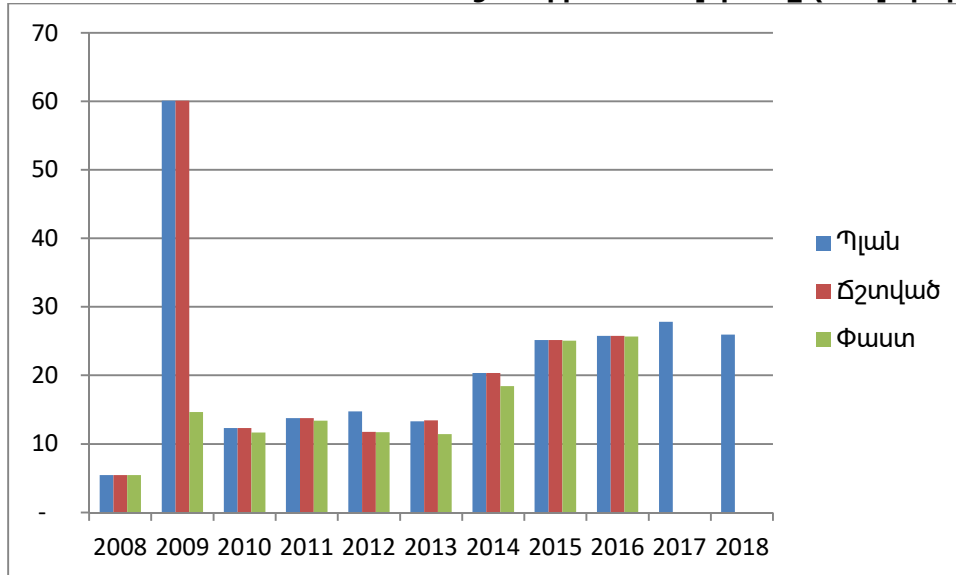
2009թ.-ից ի վեր կրթաթոշակ է նախատեսվել ՀՀ ՍԵՀՆ կողմից ուսանողական նպաստ ստացող սովորողների 70 տոկոսի: Բացառությամբ 2009թ.և 2011թ.-ի երբ փաստացի հատկացվել է կրթաթոշակների ֆինանսավորման համար նախատեսված գումարի 66-67 տոկոսը, մնացած բոլոր տարիներին կրթաթոշակների համար նախատեսված գումարը ֆինանսավորվել է ամբողջությամբ:

5.3.3.5. Միջին մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԶԱԳՎ-ին կատարված հատկացումները

Միջին մասնագիտական կրթության տրամադրման աշխատանքներում ներգրավված է «Ավիաուսումնական կենտրոն» ՓԲԸ-ն: 2010թ.-ից ի վեր ՀՀ ԶԱԳՎ դեպքում ՀՀ պետական բյուջեի մասին տարբեր տարիների օրենքները միջնակարգ մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման համար մշտապես ֆինանսավորման աճ են նախատեսել: Վերջին 10 տարիների ընթացքում առաջին անգամ նվազեցում նախատեսվել է 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով (պատկեր 24):

ԶԱԳՎ-ն ֆինանսավորում է ստացել տարեկան 40-45 ուսանողի կրթությունը ֆինանսավորելու և կրթաթոշակ վճարելու համար:

Պատկեր 24. Միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ ԶԱԳՎ ստացած ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

Աղբյուր. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններ: 2017-2018թթ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ ճանտություն. Ներառում է ուսանողական նպաստի և կրթաթոշակի համար նախատեսված ֆինանսավորումը

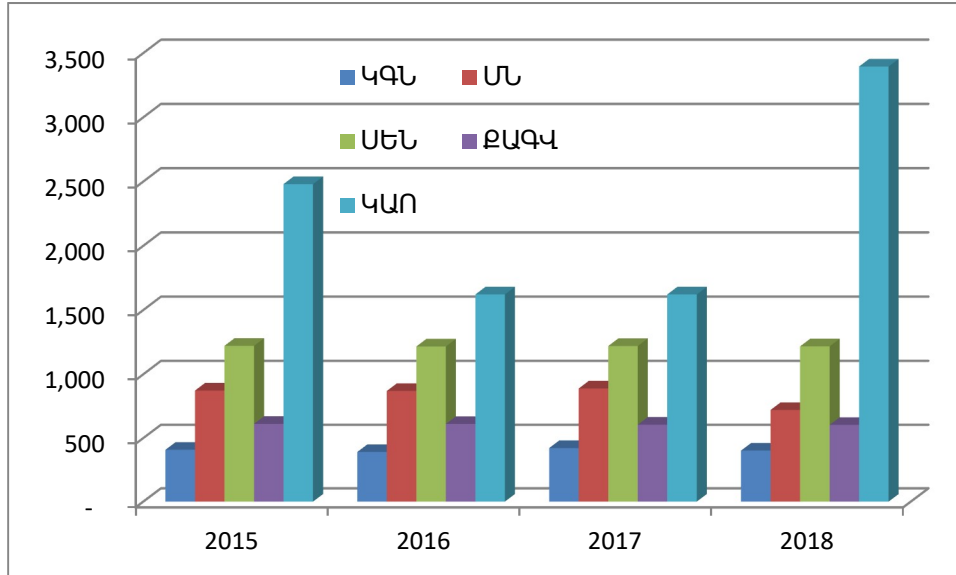
5.3.4. Միջին մասնագիտական կրթության բյուջետային ցուցանիշների վերլուծություն

Միջնակարգ մասնագիտական կրթություն ֆինանսավորումը տարբեր նախարարությունների դեպքում տարբեր կերպ է իրականացվում: ՀՀ մշակույթի նախարարության դեպքում 2014-2015թթ.-ին մեկ ուսանողի հաշվով փաստացի ֆինանսավորումն ավելին է եղել, քան պլանավորված մեծությունը (2014թ.-ին 809 հազար, պլանավորված 791 հազար դրամի փոխարեն, 2015թ.-ին՝ 865 հազար, պլանավորված 856 հազարի դրամի փոխարեն): ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության և քաղաքացիական ավիացիայի վարչության դեպքում շեղումները եղել են հիմնականում աննշան, քանի որ և ֆինանսավորման ծավալը և ուսանողների թիվը ենթարկվել է չնչին փոփոխությունների:

Վերևում նշված ֆինանսավորման ծավալների և սովորողների թվաքանակի արդյունքում մեծ տարբերություններ են առաջացել մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման ցուցանիշներում (պատկեր 25): Եթե ՀՀ ԿԳՆ-ն մեկ սովորողի հաշվով ստանում է մոտավորապես 400 հազար դրամ ֆինանսավորում, ապա ՄՆ-ն՝ 720 հազար, ՍԵՆ-ը՝ 1200 հազար, ԶԱԳՎ-ն՝ 600 հազար, իսկ ԿԱՌ-ն՝ 3400 հազար դրամ: Ինչպես արդեն նշվել է, 2015թ.-ին պլանավորված 103 ուսանողի փոխարեն կրթություն է ստացել

71 ուսանող, ինչի արդյունքում մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 1710 հազար փոխարեն կազմել է 2480 հազար դրամ:

Պատկեր 25. Միջին մասնագիտական կրթության բնագավառում մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

Ծանոթություն. Ներառում է ուսման վարձի համար տրվող նպաստի և կրթաթոշակի մեծությունը

ՀՀ վարչապետի 1999թ. ապրիլի 14-ի 217 որոշման համաձայն միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների (այդ թվում՝ քոլեջների) սովորողների կրթաթոշակի չափը սահմանվել է 4750 դրամ: 2000-2016թթ. սպառողական գների ինդեքսը հաշվի առնելու դեպքում միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների սովորողների կրթաթոշակը պետք է կազմեր 8970 դրամ:

ՀՀ կառավարությունը տարբերակված մոտեցում է ցուցաբերում միջին մասնագիտական կրթության համակարգում սովորող ուսանողների կրթաթոշակներին: Եթե պետական բյուջեում ՀՀ ԿԱՈ բոլոր սովորողների համար նախատեսվում է կրթաթոշակ³², ապա ԿԳՆ, ՍԵՆ և ԶԱԳՎ սովորողների միայն 70 տոկոսի համար է նախատեսվում կրթաթոշակ, իսկ ՀՀ ՄՆ դեպքում 27-29 տոկոսի:

Ի տարբերություն նախնական մասնագիտական կրթության համակարգի, որտեղ պետական բյուջեով կրթաթոշակ է նախատեսվում ուսանողական նպաստ ստացող բոլոր ուսանողների համար, 2018թ. պետական բյուջեի մասին օրենքը կրթաթոշակ է նախատեսում միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերում ներգրավված ուսանողական նպաստ ստացող 15740 ուսանողներից 11018-ի համար (մոտավորապես 70 տոկոս): Միջին մասնագիտական կրթական ծրագրի շրջանակներում սովորող ուսանողներին պետական կրթաթոշակների տրամադրման կարգը սահմանվում է ՀՀ կառավարության 2013թ. նոյեմբերի 28-ի «Հայաստանի

³² 2018թ. պետական բյուջեում ՀՀ ԿԱՈ կրթաթոշակների ֆինանսավորման համար գումար չի նախատեսվել, սակայն 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեի համեմատ 2.2 անգամ ավելացվել է կրթական նպաստների գումարի մեծությունը:

Հանրապետության նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և (կամ) միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող պետական ուսումնական հաստատություններում ուսանողական նպաստ և պետական կրթաթոշակ տրամադրելու կարգը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2007 թվականի մարտի 1-ի №297-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» №1330-Ն որոշում: Սակայն այդ որոշումը չի կարգավորում կրթաթոշակ ստացող ուսանողների թվաքանակը և այն որոշվում է այլ՝ հանրության համար ավելի նվազ թափանցիկ սկզբունքներով:

Անհասկանալի է, թե ինչպես է որոշվում թե միջին մասնագիտական կրթության համակարգում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող քանի ուսանողի կրթաթոշակի ֆինանսավորման համար պետք է միջոցներ նախատեսվեն պետական բյուջեում: 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով նախատեսվում է ֆինանսավորել ուսանողական նպաստի հաշվին սովորող ՀՀ ԿԳՆ, ՀՀ ՍԵՀՆ և ԶԱԳՎ ուսանողների 70, իսկ ՀՀ ՄՆ ուսանողական նպաստի հաշվին սովորող ուսանողների 40 տոկոսի համար: ՀՀ ԿԱՌ դեպքում, մինչև 2018թ. կրթաթոշակ էին ստանում բոլոր ուսանողները: 2018թ.-ի պետական բյուջեում ՀՀ ԿԱՌ համար կրթաթոշակ չի նախատեսվել, սակայն 2017թ.-ի համեմատ 2.2 անգամ ավելացել է ուսանողական նպաստների տրամադրման համար նախատեսված գումարը: Հասկանալի է, որ ՀՀ ԿԱՌ-ն հոգում է նաև ուսանողների հանդերձանքի, կեցության, սննդի և այլ ծախսերի ֆինանսավորումը, սակայն ՀՀ պետական բյուջեն չի ներկայացնում ՀՀ ԿԱՌ և մնացած նախարարությունների ու գերատեսչությունների ցուցանիշների 2.8-8.5 անգամ տարբերության հիմնավորումները:

Միջին մասնագիտական կրթության համակարգում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող բոլոր ուսանողներին կրթաթոշակ հատկացնելու համար 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեից կպահանջվեր մոտավորապես 965 մլն դրամ (աղյուսակ 4):

Աղյուսակ 4. Միջին մասնագիտական կրթության համակարգում պետական նպաստների հաշվին սովորող բոլոր ուսանողներին ամսական հինգ հազար դրամ կրթաթոշակ տրամադրելու համար անհրաժեշտ լրացուցիչ ֆինանսավորման մեծությունները (մլն դրամ)

	2018թ. ՀՀ պետական բյուջեում նախատեսվել է		Լրացուցիչ հարկավոր է		Տեսակ արար կշիռը ¹	Ընդամենը կկազմի (մլն դրամ)
	Մլն դրամ	ուսանող	Մլն դրամ	ուսանող		
ՀՀ ԿԳՆ	628.03	11 018	269.16	4 722	70%	897.19
ՀՀ ՍԵՀՆ	34.07	599	14.56	256	70%	48.63
ՀՀ ՄՆ	6.38	112	9.68	170	40%	16.06
ՀՀ ԿԱ ԶԱԳՎ	1.71	30	0.74	13	70%	2.45
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	670.19	11 759	294.14	5 161	69.5%	964.33

Աղբյուր. ՀՀ 2018 թվականի պետական բյուջեի մասին օրենք
 1_Տեսակարար կշիռը՝ կրթաթոշակ ստացող ուսանողների տեսակարար կշիռն ընդհանուրի մեջ

5.3.5. Առաջարկություններ

Առանձին մասնագիտությունների նկատմամբ պահանջարկը պետք է ձևավորվի աշխատաշուկայի կարիքներից ելնելով: Բյուջետային փաստաթղթերում չեն ներկայացվում այդպիսի վերլուծությունների արդյունքները և թե ինչի հիման վրա է ՀՀ կառավարությունը որոշում միջին մասնագիտական կրթության համակարգում ուսանողների թվաքանակը և դրանց բաշխվածությունն ըստ մասնագիտությունների:

Միջին մասնագիտական կրթության համակարգը այն օղակն է, որը կարող է բավարարել համապատասխան կրթությամբ մասնագետների տնտեսության պահանջարկի զգալի մասը:

Միջին մասնագիտական կրթության ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորում իրականացնող նախարարությունները և գերատեսչությունները մեկ ուսանողի հաշվով տարբեր ծավալների ֆինանսավորում են ստանում: Անհրաժեշտ է կատարել միջին մասնագիտական կրթության ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորում իրականացնող նախարարությունների ու գերատեսչությունների ծախսերի ուսումնասիրություն, հասկանալու համար մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման մեծ տարբերությունների պատճառները:

Անհրաժեշտ է կամ կրթաթոշակ նախատեսել միջին մասնագիտական կրթության համակարգում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող բոլոր ուսանողների համար, կամ սահմանել տարբեր նախարարությունների ու գերատեսչությունների կողմից ուսանողական նպաստ ստացողների թվում կրթաթոշակառուների տեսակարար կշիռը:

5.4. Բարձրագույն կրթություն

Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար հատկացումներ ստանում են ՀՀ ԿԳՆ-ն, պաշտպանության (այսուհետ՝ ՊՆ) և արտակարգ իրավիճակների (այսուհետ՝ ԱԻՆ) նախարարությունները, ՀՀ ԿԱՌ-ն և ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայությունը (այսուհետ՝ ԱԱԾ-ն):

Համաձայն ՀՀ ԿԳՆ 2015-2025-ի ԲՈՒՀ-երում արդեն իսկ իրականացվել են Բոլոնիայի գործընթացի հիմնական պահանջներն ապահովող բարեփոխումներ: Մասնավորապես, (ա) ներդրվել է որակավորումների եռաստիճան համակարգը, (բ) ներդրվել է ԲՈՒՀ-ական ակադեմիական կրեդիտների կուտակման և փոխանցման համակարգը՝ Եվրոպական կրեդիտների փոխանցման համակարգին համապատասխան, (գ) ստեղծվել են մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոնը և մասնագիտական կրթության՝ Եվրոպական չափանիշներին համապատասխան որակի գնահատման և ապահովման ազգային համակարգը, (դ) հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետության կրթության որակավորումների ազգային շրջանակը՝ Եվրոպական որակավորումների շրջանակին համապատասխան, (ե) ստեղծվել և ներդրվել է ուսանողների, դասախոսների և շրջանավարտների

չարժուևնության կազմակերպման համակարգը, (զ) ներդրվել է որակավորումների, դիպլոմների ու կրթական վերջնարդյունքների փոխճանաչման համակարգը, (է) ընդլայնվել է ԲՈՒՀ-երի ակադեմիական և կառավարման գործընթացներին ուսանողների մասնակցությունը:

Չնայած վերը նշված բարեփոխումներին, ստեղծված ու ներդրված համակարգերի վերաբերյալ պնդումներին բյուջետային փաստաթղթերը չեն ներկայացնում բարձրագույն կրթության որակի բարելավման, բարձրագույն կրթության միջազգային համակարգին ՀՀ բուհերի ինտեգրման և մրցունակության բարելավմանը, ուսանողների, դասախոսների և շրջանավարտների շարժունակության բարելավման վերաբերյալ տվյալներ և ցուցանիշներ:

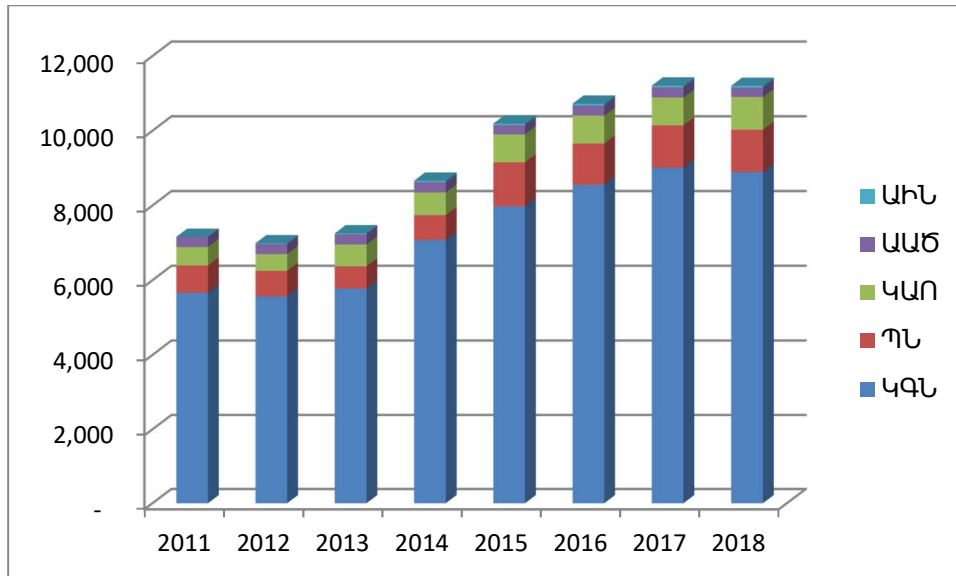
Հայաստանի երկու բուհ հավատարմագրել է միջազգային կառույցների կողմից, սակայն այդ երկու բուհերից ոչ մեկը պետական չեն: Մասնավորապես հավատարմագրվել է Հայաստանի ամերիկյան համալսարանը (այսուհետ՝ ՀԱՀ) և Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարանը: ՀԱՀ-ը հավատարմագրվել է WASC Senior College and University Commission-ի կողմից և հավատարմագրումն ուժի մեջ է մինչև 2024թ. փետրվար³³:

5.4.1. Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը

ՀՀ պետական բյուջեից բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման մեծությունն ըստ առանձին նախարարությունների և գերատեսչությունների ներկայացված է պատկեր 26-ում: 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեով բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար նախատեսվել է 11 մլրդ 201 մլն դրամ, 2017թ.-ի 11 մլրդ 207 մլն դրամի և 2016թ.-ին փաստացի հատկացված 10 մլրդ 723 մլն դրամ ֆինանսավորման դեպքում:

Պատկեր 26. Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը 2011-2018թթ. ըստ նախարարությունների և գերատեսչությունների

³³ Հավատարմագրման վերաբերյալ նամակը հասանելի է <http://aqa.am/wp-content/uploads/2012/02/WASCUC-Commission-Action-Letter-March-6-2015.pdf> էջում:

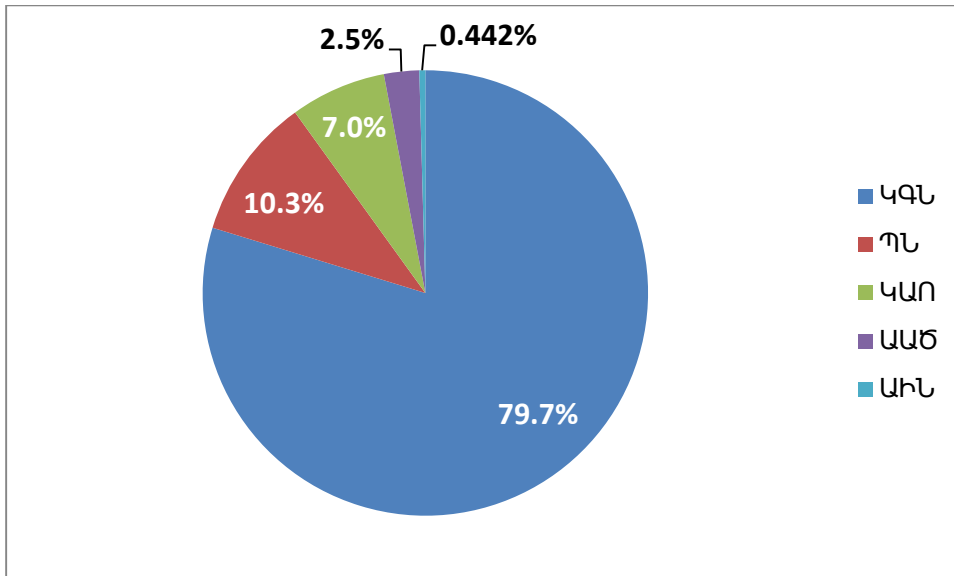

Շանորթությունը. 2017-2018թթ. դեպքում ներկայացվում են բյուջեների մասին օրենքների ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները

2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքի համաձայն նախատեսվում է ՀՀ ԿԳՆ-ի ենթակայության բուհեր ուղղել բարձրագույն կրթությանը հատկացվող ֆինանսավորման հիմնական մասը՝ 80 տոկոսը (պատկեր 27), որն ունի ամենամեծ թվով ուսանողները:

2016թ.-ին, վերջին տարին, որի փաստացի տվյալներն առկա են, ՀՀ ԿԳՆ-ն ստացել է բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման 79,7, ՊՆ-ն՝ 10,3, ԿԱՌ-ն՝ 7,0, ԱԱԾ-ն՝ 2,5, ԱԻՆ-ը՝ 0,44 տոկոս: 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեում տեսակարար կշիռները նվազում են համապատասխանաբար մինչև 79,4, 10,1, 2,3 և 0,40 տոկոս, իսկ ԿԱՌ ֆինանսավորման տեսակարար կշիռն ավելանում է մինչև 7,8 տոկոս:

Պատկեր 27. Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը 2016թ. ըստ նախարարությունների և գերատեսչությունների

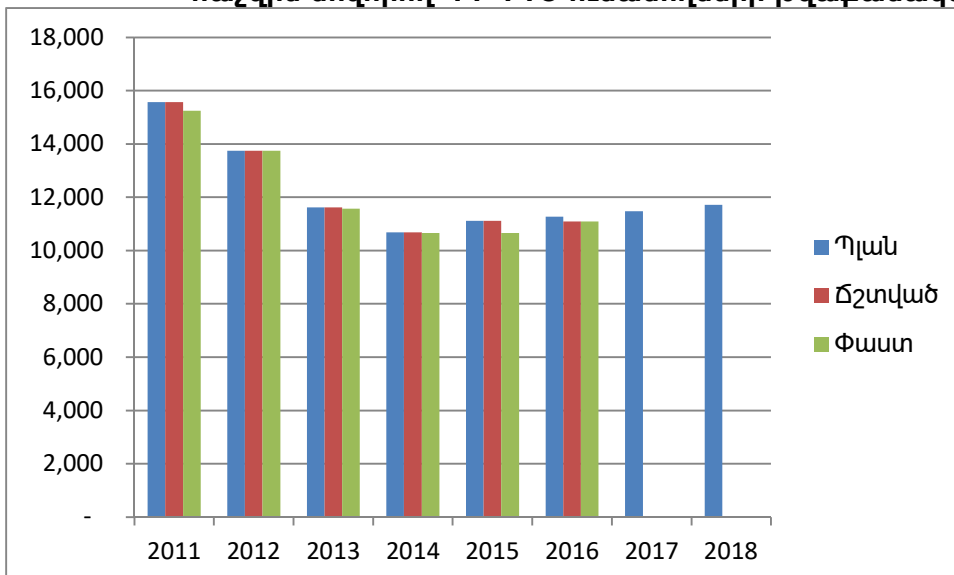

Աղբյուր. 2016թթ. պետական բյուջեի կատարման մասին հաշվետվություն

5.4.2. Բարձրագույն կրթության ոչ ֆինանսական ցուցանիշները

Բյուջետային փաստաթղթերը ներկայացնում են ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության բուհերում սովորող ուսանողական նպաստներ և կրթաթոշակներ ստացող ուսանողների թվաքանակի վերաբերյալ տեղեկատվություն (պատկեր 28):

Պատկեր 28. Բարձրագույն կրթության համակարգում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող ՀՀ ԿԳՆ ուսանողների թվաքանակները

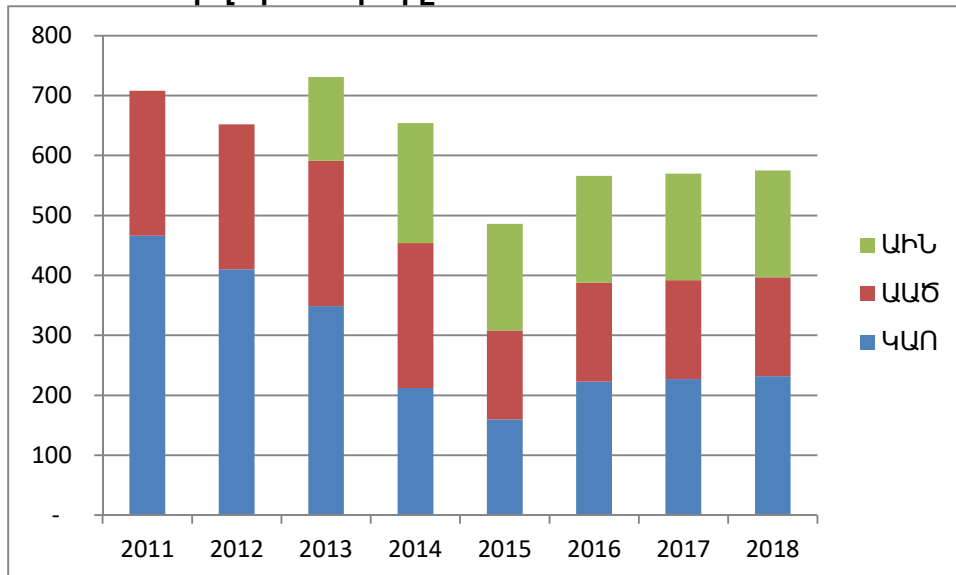

Ծանոթությունը. 2017-2018թթ. դեպքում ներկայացվում են բյուջեների մասին օրենքների ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները

2011-2014թթ. ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության բուհերում սովորող և ուսանողական նպաստ ստացողների նպատակային ցուցանիշը պետական բյուջեներում 15575-ից նվազեցվել է մինչև 10686: Չնայած 2015թ.-ից ի վեր ուսանողական նպաստների նպատակային ցուցանիշն աճել է, փաստացի ցուցանիշներն ավելի փոքր են եղել:

Տարիների ընթացքում ՀՀ ԿԱՌ, ՀՀ ԿԱԱԱԾ և ՀՀ ԱԻՆ ուսանողների թվաքանակը նվազել է (պատկեր 29): 2018թ.-ի բյուջեով ֆինանսավորում է նախատեսվում ՀՀ ԿԱՌ 232 ուսանողի համար, 2011թ.-ի 466-ի դիմաց (չնայած 2011թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեն նպատակադրել էր 640 ուսանող ցուցանիշը):

Պատկեր 29. Բարձրագույն կրթության համակարգում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող ՀՀ ԿԱՈ, ՀՀ ԿԱԱԱԾ և ՀՀ ԱԻՆ ուսանողների թվաքանակները

ճանաթությունը. 2017-2018թթ. դեպքում ներկայացվում են բյուջեների մասին օրենքների ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները:

5.4.3. Ըստ առանձին նախարարությունների և գերատեսչությունների բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման վերլուծություն

Ինչպես արդեն նշվել է վերևում, բարձրագույն կրթության ծրագրեր իրականացնում են ՀՀ ԿԳՆ-ն, ՊՆ-ն, ԱԻՆ-ը, ՀՀ ԿԱՈ-ն և ՀՀ ԿԱԱԱԾ-ն:

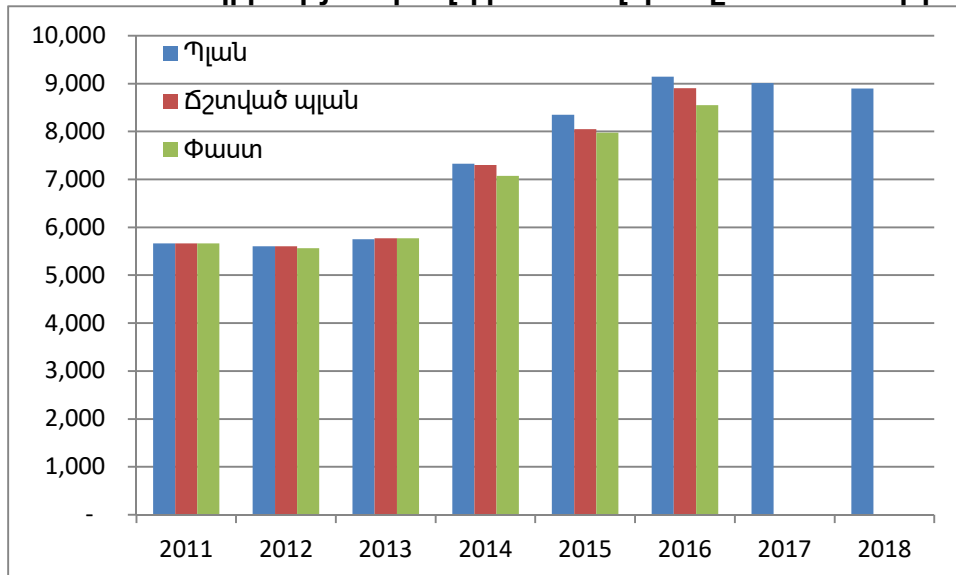
5.4.3.1. Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԳՆ-ին կատարված հատկացումները

Ինչպես նշել ենք վերևում ՀՀ ԿԳՆ-ն ստացել է բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ պետական բյուջեներում նախատեսվող միջոցների հիմնական մասը: 2016թ.-ին բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար նախատեսված 9 մլրդ 142 միլիոնի³⁴ և փոփոխված 8 մլրդ 907 մլն դրամ պլանի դիմաց ՀՀ ԿԳՆ-ն փաստացի ստացել է 8 մլրդ 551 մլն դրամ, կամ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից փաստացի նախատեսված ֆինանսավորումից 6.5 տոկոսով պակաս (պատկեր 30): Ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ 2014թ.-ից իր վեր, ՀՀ պետական բյուջեում փոփոխություններ կատարելիս ՀՀ կառավարությունը մշտապես նվազեցրել է

³⁴ Այս դեպքում, այլ նախարարությունների և գերատեսչությունների համանման ցուցանիշների հետ համադրելի դարձնելու նպատակով դիտարկվում են միայն բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման ցուցանիշները, առանց հետբուհական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման: Հետբուհական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման ցուցանիշները դրսևորել են բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման տույն միտումները:

բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման պլանը, իսկ փաստացի ֆինանսավորումը եղել է ավելի քիչ: Հաշվի առնելով ՀՀ կառավարության այդ քաղաքականությունը կարելի է ենթադրել, որ 2017-2018թթ. պետական բյուջեով նախատեսված բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման փաստացի ցուցանիշները ևս զգալիորեն պակաս կլինեն:

Պատկեր 30. ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության հաստատությունների բարձրագույն կրթության գծով ֆինանսավորումը 2011-2018թթ. (մլրդ դրամ)

Ծանոթությունը. Տվյալները ներառում են նաև կրթաթոշակի համար նախատեսված գումարները

2016թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության պետական մի քանի բուհերի ֆինանսական կառավարման հիմնական ցուցանիշների վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայացված է աղյուսակ 5-ում:

Աղյուսակ 5. ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության պետական մի քանի բուհերի ֆինանսական կառավարման հիմնական ցուցանիշները 2016թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ (միլիոն դրամ)

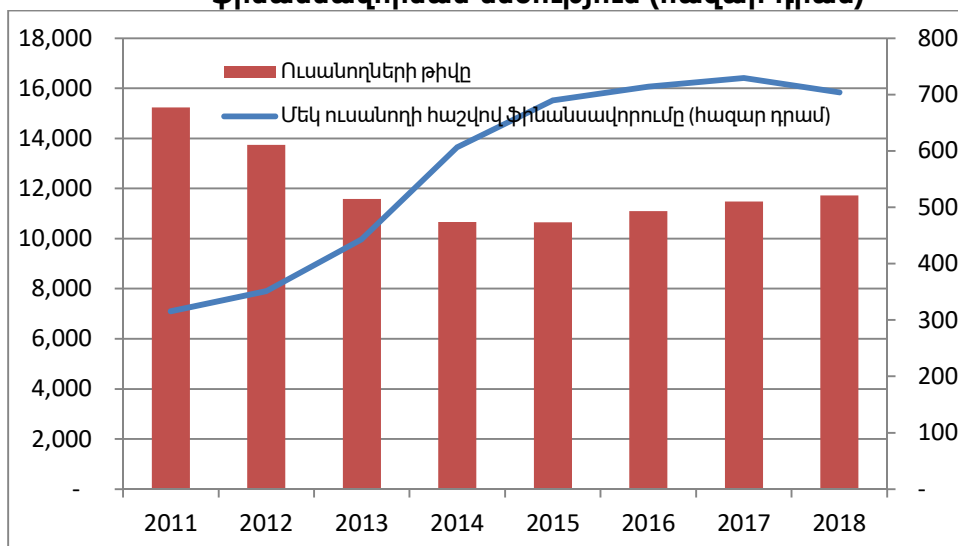
	Մուտքեր				Բյուջեից ֆինանսական մուտքերի տեսակարար կշիռը ընդամենը մուտքերում	Ելքեր			Դրամական միջոցների ազատ մնացորդ	
	Շտապներ	Բյուջեից	Ձեռնարկ	Այլ		Շտապներ	Ընթացիկ	Խափարկ	Տարեկանից	Չտարեկան ³⁵
Երևանի Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիա	1096.5	812.5	269.7	14.3	74.1 %	1159.9	1159.9	0	-	125.8
Ֆիզիկոլոգիայի հայկական պետական ինստիտուտ	667.2	209.8	428.5	28.8	31.4 %	63.2	63.2	0	166.3	201.8
Վանաձորի Ջ.Թումանյանի անվան պետական համալսարան	262.1	80.7	181.4	0	30.8 %	213.9	194.8	19.1	83.2	61.2
Երևանի թատրոն և կինոյի պետական ինստիտուտ	679.2	374.1	265.8	39.3	55.1 %	677.1	677.1	0	21.3	23.3
Գյումրու Մ.Նալբանդյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտ	1011.1	380.3	585.4	45.4	37.6 %	1255.1	1255.1	0	332.0	89.4
Գորիսի պետական համալսարան	359.3	54.5	266.1	38.7	15.2 %	345.1	340.6	4.5	46.5	60.7
Գավառի պետական համալսարան	339.6	46.0	265.3	28.3	13.5 %	302.3	302.3	0	19.7	56.9
Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա	729.6	317.8	280.1	131.2	43.6 %	654.7	630.6	24.1	45.6	61.9
Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարան	3 783.0	495.8	3 172.0	115.2	13.1 %	3 735.1	3 735.1	0	780.9	828.9
Երևանի Վ.Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարան	1 622.9	167.6	1 001.9	453.4	10.3 %	1 406.2	1 360.9	45.3	541.6	758.3
Խ.Աբովյանի անվ. ՀՊՄՀ	905.5	146.7	748.5	10.2	16.2 %	811.8	811.1	0	907.1	999.2

³⁵ Դրամական միջոցների տարեկանից ազատ մնացորդը շահույթը չի:

Գործիսի և Գավառի պետական համալսարանները, Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանը, Երևանի Վ.Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարանը և Խ.Աբովյանի անվ. ՀՊՄՀ պետական բյուջեից ստանում են իրենց ֆինանսավորման 10-16 տոկոսը, Ֆիզկուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտը և Վանաձորի Հ.Թումանյանի անվան պետական համալսարանը՝ 31 տոկոսը և Գյումրու Մ.Նալբանդյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտը՝ 38 տոկոսը, Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիան՝ 44 տոկոսը, Երևանի թատրոն և կինոյի պետական ինստիտուտը՝ 55 տոկոսը, իսկ Երևանի Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիան՝ 74 տոկոսը: Վերը ներկայացված թվերը վկայում են, որ հայ հասարակության մի զգալի մասը ունի բարձրագույն կրթություն ստանալու կարիք, սակայն դրա համար չի ստանում բավարար պետական աջակցություն և իր կրթությունը ֆինանսավորում է սեփական միջոցների հաշվին: Այս իրավիճակը երկար շարունակվել չի կարող և բուհերի ընդունելությունների վերջին տարիների ցուցանիշները վկայում են, որ բարձրագույն կրթության պահանջարկը նվազում է, ինչը չի կարող խոչընդոտ չհանդիսանալ ՀՀ կառավարության գիտելիքահեն տնտեսությունն ձևավորելու ծրագրերի համար:

Պատկեր 31-ը ներկայացնում է ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության բուհերում պետության ֆինանսավորմամբ սովորող ուսանողները թիվը և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման մեծությունը

Պատկեր 31. ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության բուհերում պետության ֆինանսավորմամբ սովորող ուսանողների թիվը և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման մեծություն (հազար դրամ)

Աղբյուր. 2011-2016թթ. ՀՀ պետական բյուջեների կատարման մասին հաշվետվություններ և 2017թ. և 2018թ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ ճանաթությունը.

- 1) 2017թ.-ի համար ներկայացված է բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ցուցանիշը, իսկ 2018թ.-ի դեպքում բյուջեի մասին օրենքի նախագծի ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան

տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում
ներկայացված տվյալները

- 2) Ձախ առանցք՝ ուսանողների թիվը, աջ առանցք՝ ուսանողի հաշվով
ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

ՀՀ վարչապետի 1999թ. ապրիլի 14-ի 217 որոշման համաձայն պետական բուհերի պետական պատվերով սովորող ուսանողների կրթաթոշակի չափը սահմանվել է 5000 դրամ, իսկ ավարտական կուրսերի ուսանողներինը՝ 5200 դրամ: 2000-2016թթ. սպառողական գների ինդեքսը հաշվի առնելու դեպքում պետական բուհերի պետական պատվերով սովորող ուսանողների կրթաթոշակի մեծությունը պետք է կազմեր մոտավորապես 9440 դրամ, իսկ ավարտական կուրսերի ուսանողներինը՝ մոտավորապես 9820 դրամ: ՀՀ կառավարության 2006թ.-ի «Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսանողական պաստ և պետական կրթաթոշակ տալու կարգը հաստատելու Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2005 թվականի սեպտեմբերի 8-ի N°1986-Ն և 2005 թվականի սեպտեմբերի 15-ի N°2114-Ն որոշումներն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N°1183-Ն որոշումը սահմանում է կրթաթոշակների տրամադրման կարգը, սակայն այն ֆինանսական հաշվարկների համար անհրաժեշտ տվյալներ չի տրամադրում: Կառավարության վերը նշված որոշման օրինակով կարգեր են հաստատել նաև Հայաստանի Հանրապետության պետական բուհերը: Երևանի պետական համալսարանի կրթաթոշակների հատկացման կանոնակարգը ³⁶ հասու է համալսարանի ինտերնետային կայքում:

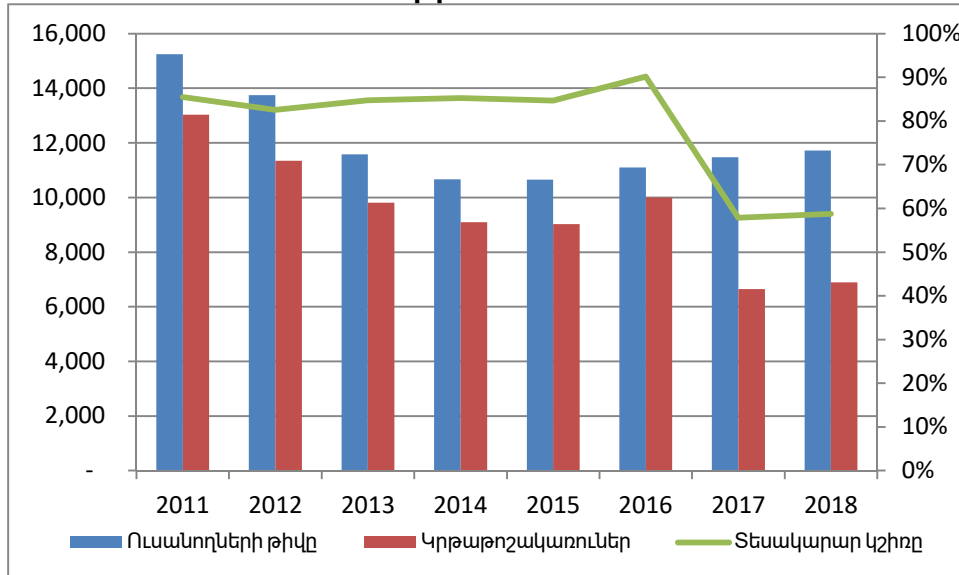
Բուհերում սովորող ոչ բոլոր ուսանողներն են կրթաթոշակ ստանում (պատկեր 32): 2016թ. բյուջեի կատարման մասին հաշվետվության համաձայն պետական ֆինանսավորմամբ սովորող 11094 ուսանողներից կրթաթոշակ է ստացել 10,002-ը: 2017թ.-ի պետական բյուջեի մասին օրենքի հավելվածների համաձայն նախատեսվում է պետական ֆինանսավորմամբ սովորող 11479 ուսանողից կրթաթոշակ հատկացնել 6,647-ին, իսկ 2018թ.-ին՝ 11722-ից 6890-ին:

2011-2015թթ. ՀՀ պետական բյուջեներով կրթաթոշակի ֆինանսավորման համար գումար է հատկացվել ուսանողական նպաստ ստացողների 83-85 տոկոսի համար, չնայած բյուջեում միջոցներ են նախատեսվել 90 տոկոսի համար: 2016թ.-ին փաստացի ֆինանսավորվել է ուսանողական նպաստ ստացողների 90 տոկոսի կրթաթոշակը: 2017-2018թթ.-ի ՀՀ պետական բյուջեներով կրթաթոշակի ֆինանսավորում նախատեսվել է ուսանողական նպաստ ստացող ուսանողների 58-59 տոկոսի համար:

2018թ.-ին պետական ֆինանսավորմամբ սովորող բոլոր ուսանողներին ամսական 5 հազար դրամ կրթաթոշակ հատկացնելու համար անհրաժեշտ է բյուջեում նախատեսել ևս 290 մլն դրամ:

³⁶ Հասու է <http://www.vsu.am/files/quality/od15.pdf> էջում: Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի 2013թ. մայիսի 30-ի թիվ 8 նիստի «Երևանի պետական համալսարանի ուսանողական նպաստների, պետական և ներբուհական կրթաթոշակների հատկացման կանոնակարգը» նոր խմբագրությամբ հաստատելու մասին N°8/5 որոշում

Պատկեր 32. ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության հաստատություններում կրթաթոշակ ստացող ուսանողների թիվը և նրանց տեսակարար կշիռը ընդհանուր թվում 2011-2018թթ.

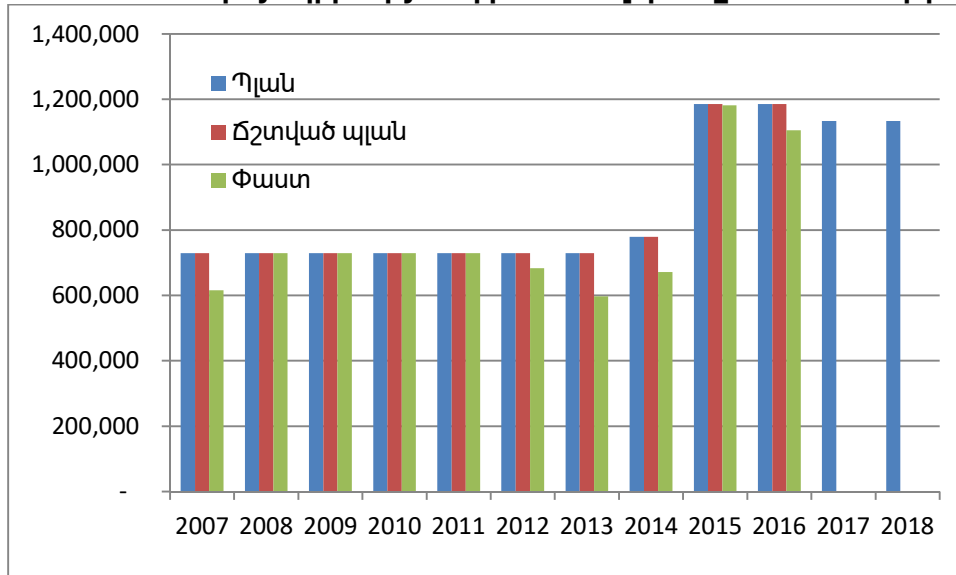
Աղբյուր. 2011-2016թթ. ՀՀ պետական բյուջեների կատարման մասին հաշվետվություններ և 2017թ. և 2018թ. պետական բյուջեի մասին օրենքներ ճանաթությունը.

- 1) 2017թ.-ի համար ներկայացված է բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ցուցանիշը, իսկ 2018թ.-ի դեպքում՝ բյուջեի մասին օրենքի նախագծի ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները
- 2) Ձախ առանցք՝ կրթաթոշակ ստացող ուսանողների թիվը, աջ առանցք՝ կրթաթոշակ ստացող ուսանողի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ուսանողների թվում

5.4.3.2. Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ՊՆ-ին կատարված հատկացումները

ՀՀ պաշտպանության նախարարության բարձրագույն կրթության ծրագրերի ֆինանսավորումն աչքի է ընկել հարաբերական կայունությամբ (պատկեր 33): Մինչև 2013թթ.-ին պետական բյուջեով նախատեսվել է հատկացնել տարեկան 729,5 մլն դրամ, որոնք հիմնականում հատկացվել են: ՀՀ կառավարությունը ՀՀ ԱԺ կողմից հաստատված բյուջեում ՀՀ ՊՆ զինծառայողների բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման ցուցանիշներում փոփոխություններ չի կատարել: Բացառություն են կազմել 2007թ. և 2012-2013թթ.-ները: 2012թ.-ին փաստացի ֆինանսավորումը կազմել է 682,8 մլն դրամ, իսկ 2013թ.-ին՝ 596,6 մլն դրամ: 2014թ.-ին ֆինանսավորվել է նախատեսվածի 86, իսկ 2016թ.-ին՝ 93 տոկոսը: 2017թ. և 2018թ. ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքներով նախատեսվում է ՀՀ ՊՆ բարձրագույն կրթության ծրագրերի ֆինանսավորման համար հատկացնել 2016թ. ծրագրի 95,6 և 95.6 տոկոսը կազմող գումար:

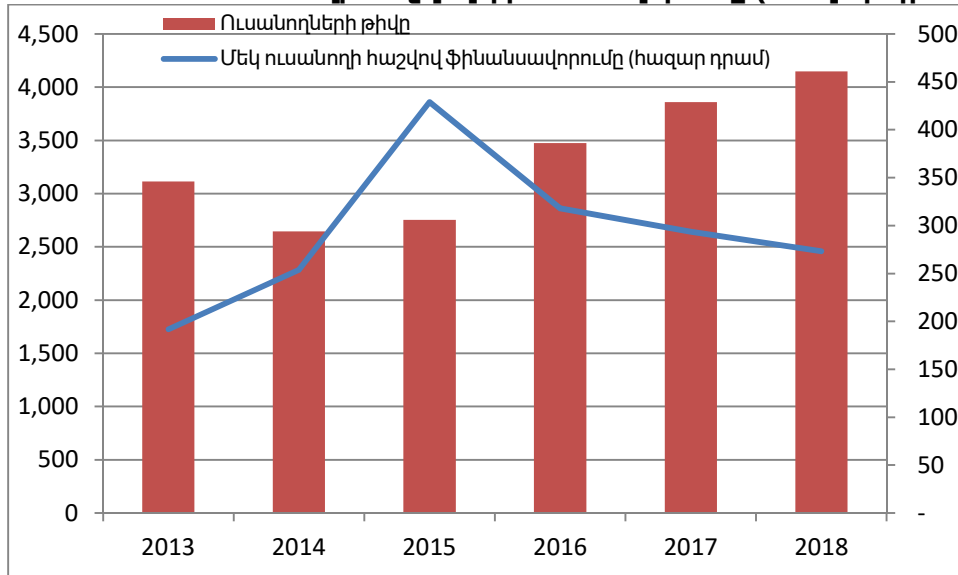
Պատկեր 33. ՀՀ պաշտպանության նախարարության զինծառայողների բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը 2011-2018թթ. (հազար դրամ)

Ծանոթությունը. 2013թ. տվյալը ներառում է նաև 34,5մլն դրամ կրթաթոշակ

ՀՀ ՊՆ բարձրագույն կրթության ծրագրերում վերջին տարիներին ներգրավվածների թիվը և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման մեծության վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են պատկեր 34-ում:

Պատկեր 34. Բարձրագույն կրթություն ստացող ՀՀ ՊՆ զինծառայողների թիվը և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

Ծանոթությունը. 2017թ.-ի համար ներկայացված է բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ցուցանիշը, իսկ 2018թ.-ի դեպքում՝ բյուջեի մասին օրենքի նախագծի ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները:

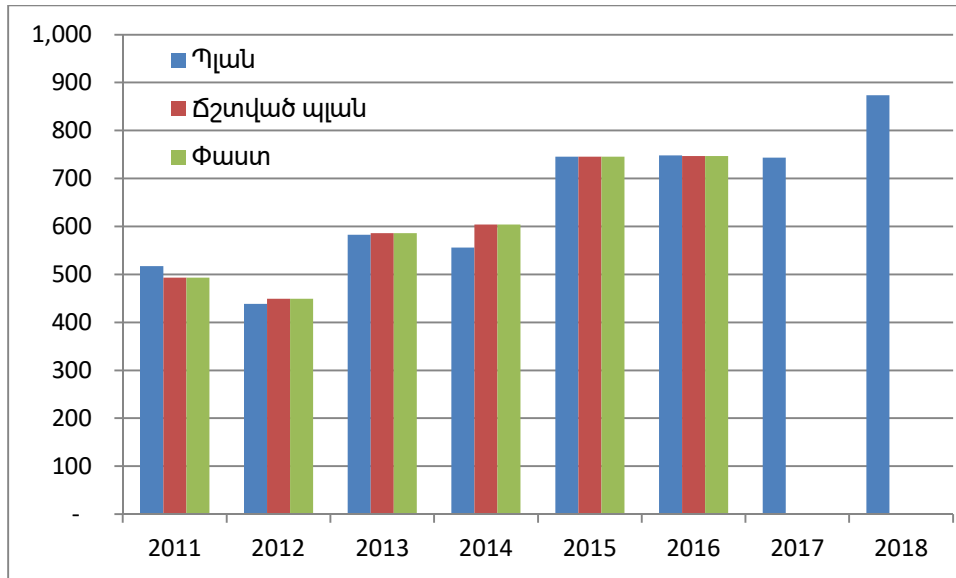
Չինծառայողների թիվը (աջ առանցք) և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 2013-2018թթ. (ձախ առանցք)

Վերջին տարիներին բարձրագույն կրթություն է ստանում ՀՀ ՊՆ 300-380 սպանակներ, արտերկրում սովորող ուսանողներ, ուսուցման երկարաժամկետ և կարճաժամկետ ծրագրերում ընդգրկված սպանակներ, Ռուսաստանի Դաշնության ռազմական ուսումնական հաստատություններ գործուղված զինծառայողներ, կուրսանտներ: Մեկ շահառուի հաշվով ֆինանսավորումը վերջին տարիներին կազմում է 2,3-3,8 մլն դրամ: Համաձայն 2017թ. բյուջեի մասին օրենքի և 2018թ. բյուջեի նախագծի, մեկ շահառուի հաշվով ֆինանսավորումը նվազելու է համապատասխանաբար մինչև 2,6 մլն, ապա 2,5 մլն դրամ, հիմնականում ծրագրում ընդգրկված շահառուների քանակի ավելացման հաշվին:

5.4.3.3. Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱՌ-ին կատարված հատկացումները

Ի տարբերություն սույն ուսումնասիրության շրջանակներում դիտարկվող այլ նախարարությունների և գերատեսչությունների, ՀՀ ԿԱՌ-ը բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը հիմնականում աճել է (պատկեր 35):

Պատկեր 35. ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանության ծառայողների բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը 2011-2018թթ. (հազար դրամ)

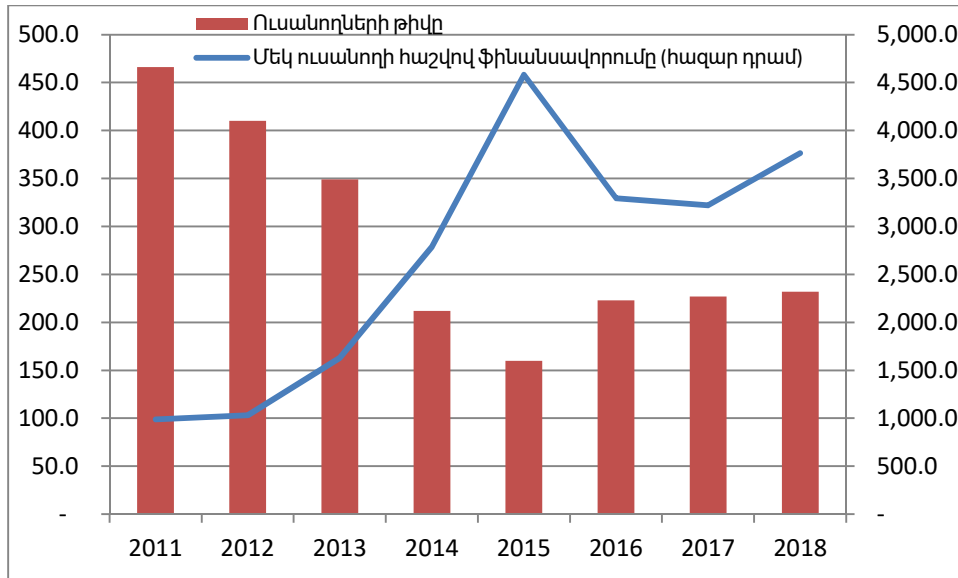

ճանաթությունը, 2017թ.-ի համար ներկայացված է բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ցուցանիշը, իսկ 2018թ.-ի դեպքում՝ բյուջեի մասին օրենքի նախագծի ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները: Ներառում է նաև կրթաթոշակների համար նախատեսված գումարները:

ՀՀ կառավարությունը ՀՀ ԱԺ կողմից հաստատված բյուջեում ՀՀ ԿԱՌ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման ցուցանիշները վերանայելիս դրանք հիմնականում ճշտել է ավելացման ուղղությամբ: Ֆինանսավորումն աճել է նույնիսկ այն դեպքում, երբ պետական բյուջեի մասին օրենքով ավելի փոքր գումար է նախատեսվել: Այսպես, 2013-2014թթ.-ին պետական բյուջեի կատարման ընթացքում ՀՀ կառավարությունն ավելացրել է ՀՀ ԿԱՌ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը: 2015-2016թթ.-ին հատկացվել է պետական բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ամբողջ գումարը:

Բարձրագույն կրթությունն ստացող ուստիկանության ուսանողների թվի կրճատումն ուղեկցվել է ֆինանսավորման ավելացմամբ, ինչի արդյունքում ՀՀ ԿԱՌ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման ծրագիրը մեկ ուսանողի հաշվով ապահովել է ամենամեծ ֆինանսավորումը (2016թ.-ին 3,2 մլն դրամ, առանց կրթաթոշակների համար նախատեսված գումարների): 2017թ. պետական բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված մեծության համեմատ 2018թ.-ի մասին օրենքի նախագծով հատկացումների գրեթե 20 տոկոս ավելացման արդյունքում մեկ շահառուի հաշվով ֆինանսավորումն ավելի կմեծանա, հասնելով 3,7 մլն դրամի (պատկեր 36):

Պատկեր 36. Բարձրագույն կրթությունն ստացող ուստիկանների թիվը (ձախ առանցք) և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 2011-2018թթ. (աջ առանցք, հազար դրամ)

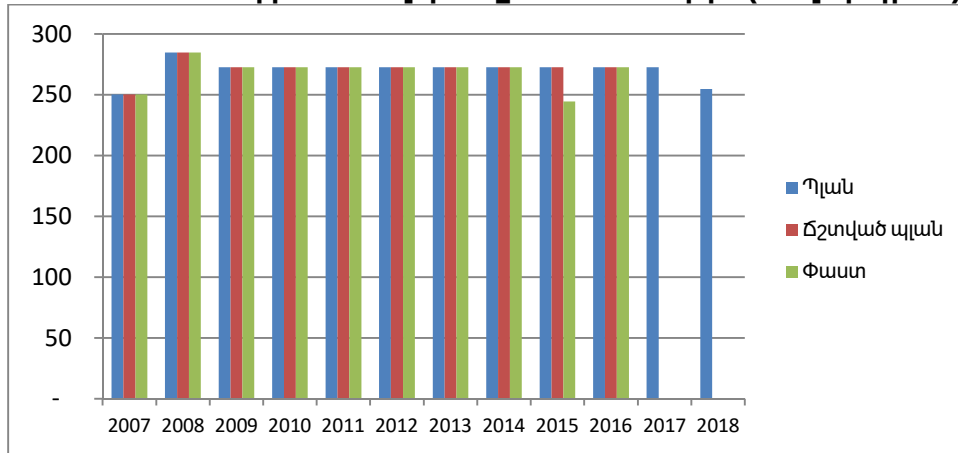

ճանաթությունը, 2017թ.-ի համար ներկայացված է բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ցուցանիշը, իսկ 2018թ.-ի դեպքում՝ բյուջեի մասին օրենքի նախագծի ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները: Չի ներառում կրթաթոշակների համար նախատեսված գումարները:

5.4.3.4. Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԿԱԱԱԾ-ին կատարված հատկացումները

ՀՀ ԿԱԱԱԾ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումն աչքի է ընկնում ֆինանսավորման մեծության կայունությամբ: ՀՀ կառավարությունը ՀՀ ԱԺ կողմից հաստատված բյուջեում ՀՀ ԿԱԱԱԾ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման ցուցանիշներում փոփոխություններ չի կատարել: 2009-2016թթ.-ին յուրաքանչյուր տարի նախատեսված 272,7 մլն դրամ գումարը հատկացվել է գրեթե ամբողջությամբ, բացառությամբ 2015թ.-ի, երբ հատկացվել է 244,4 մլն դրամ (պատկեր 37): 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծով նախատեսվում է գրեթե 6,6 տոկոսով նվազեցնել ԱԱԾ բարձրագույն կրթության ծրագրի ֆինանսավորումը, չնայած շահառուների թվի նվազեցում չի նախատեսվում:

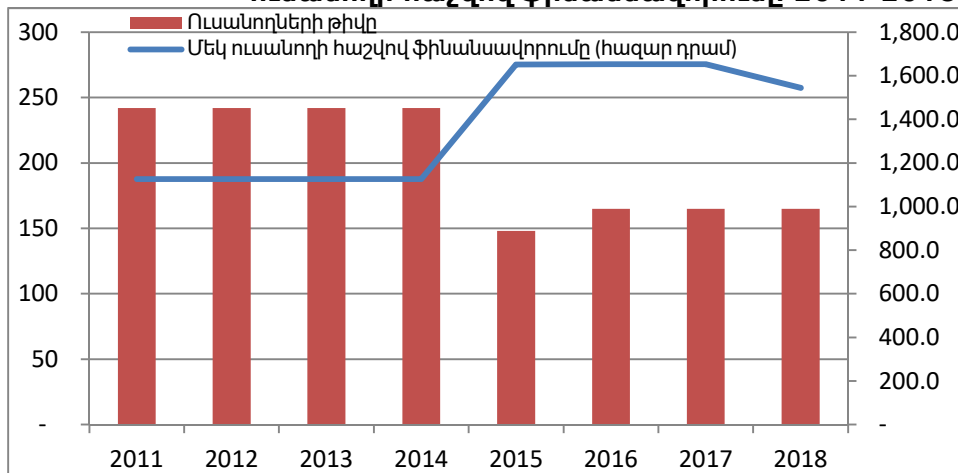
Պատկեր 37. ՀՀ կառավարությանն առընթեր ԱԱԾ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը 2007-2018թթ. (հազար դրամ)

Ճանաթությունը. 2017-2018թթ.-ի դեպքում ներկայացված են բյուջեի մասին օրենքների ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները:

2015թ. ֆինանսավորման ծավալի նվազումը հավանաբար պայմանավորված է եղել շահառուների թվի կրճատմամբ՝ 165-ի փոխարեն 148 շահառու (պատկեր 38): ՀՀ ԿԱԱԿԾ մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը մեկ ուսանողի հաշվով 1.1 միլիոն դրամից վերջին տարիներին հասել է 1.5-1.6 միլիոն դրամի: Մեկ սովորողի հաշվով 47 տոկոս աճ է տեղի ունեցել 2015թ.-ին, ինչից հետո փոփոխություններ տեղի չեն ունեցել մինչև 2018թ.-ը երբ պետական բյուջեն մեկ ուսանողի հաշվով 7 տոկոսով նվազ ֆինանսավորում է նախատեսվել:

Պատկեր 38. Բարձրագույն կրթություն ստացող ԱԱԾ ծառայողների թիվը և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 2011-2018թթ. (հազար դրամ)

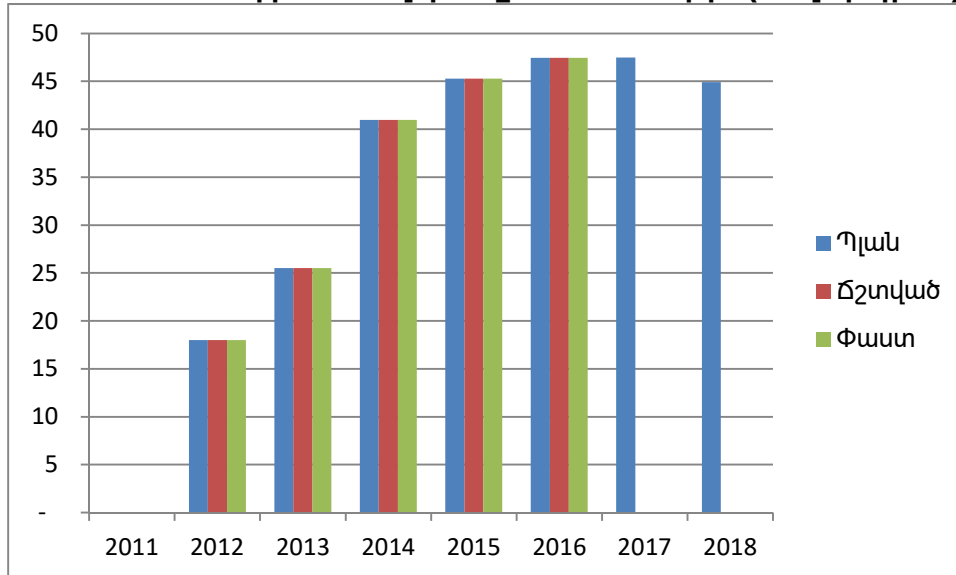
Ճանաթությունը. 2017թ.-ի համար ներկայացված է բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ցուցանիշը, իսկ 2018թ.-ի դեպքում՝ բյուջեի մասին օրենքի նախագծի ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները:

Ծառայողների թիվը՝ ձախ առանցք, և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 2011-2018թթ.՝ աջ առանցք:

5.4.3.5. Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար ՀՀ ԱԻՆ-ին կատարված հատկացումները

Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համար (բակալավրի և մագիստրոսի կրթական ծրագրեր) ՀՀ ԱԻՆ-ին հատկացումներ կատարվում են 2012թ.-ից ի վեր: Հատկացումների մեծությունը 2012թ. 18 միլիոնից 2016թ.-ին հասել է 47 միլիոնի (պատկեր 39):

Պատկեր 39. ՀՀ կառավարությանն առընթեր ԱԱԾ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորումը 2007-2018թթ. (հազար դրամ)

ճանաչությունը. 2017-2018թթ.-ի դեպքում ներկայացված են բյուջեի մասին օրենքների ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները:

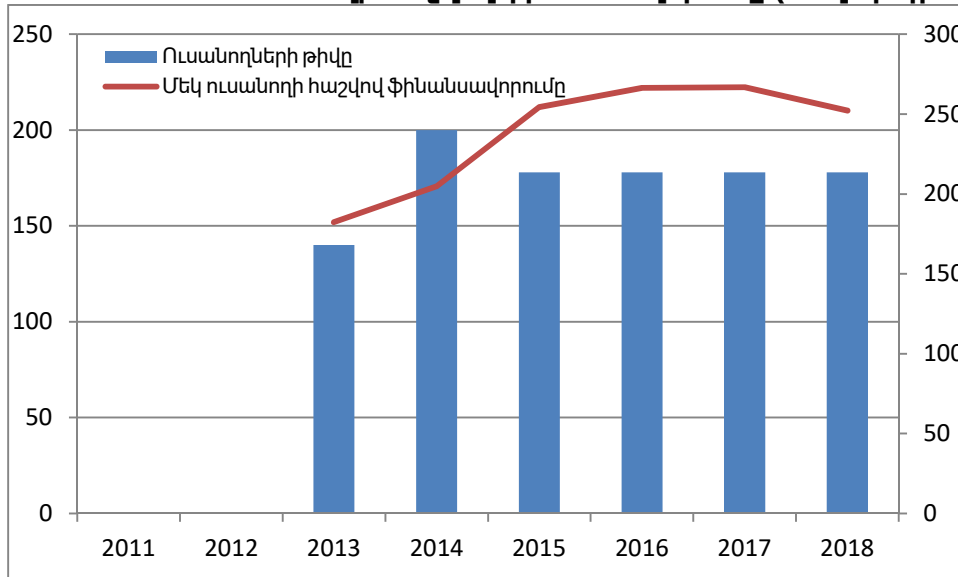
2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսվում է ֆինանսավորումը նվազեցնել 2 միլիոն դրամով: ՀՀ կառավարությունը ՀՀ ԱԺ կողմից հաստատված բյուջեում ՀՀ ԱԻՆ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման ցուցանիշներում փոփոխություններ չի կատարել և նախատեսված ֆինանսավորումը մշտապես հատկացվել է ամբողջությամբ:

2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով նախատեսվում է գրեթե 5.5 տոկոսով նվազեցնել ՀՀ ԱԻՆ բարձրագույն կրթության ծրագրի ֆինանսավորումը, չնայած շահառուների թվի նվազեցում չի նախատեսվում: Վերջին տարիներին ՀՀ ԱԻՆ-ը ֆինանսավորում է ստանում 178 ուսանողի բարձրագույն կրթության համար (պատկեր 40): Մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը կազմում է 2016-2017թթ.-ին մեկ ուսանողի հաշվով կազմել է 266-267 հազար դրամ, իսկ 2017թ.-ին կազմելու է 252 հազար դրամ:

2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքի հավելվածի համաձայն բարձրագույն կրթությունը դիտարկվում է որպես ՀՀ ԱԻՆ կողմից իրականացվող առանձին ծրագիր («Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր»), որի վերջնական արդյունքը ձևակերպված է որպես «Գիտելիքների

տնտեսության և գիտության զարգացման արդի պահանջներին համապատասխան բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում»:

Պատկեր 40. Բարձրագույն կրթություն ստացող ՀՀ ԱԻՆ ծառայողների թիվը և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը (հազար դրամ)

Ծանոթությունը. 2017-2018թ.-ի դեպքում ներկայացված են պետական բյուջեների մասին օրենքների ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները:

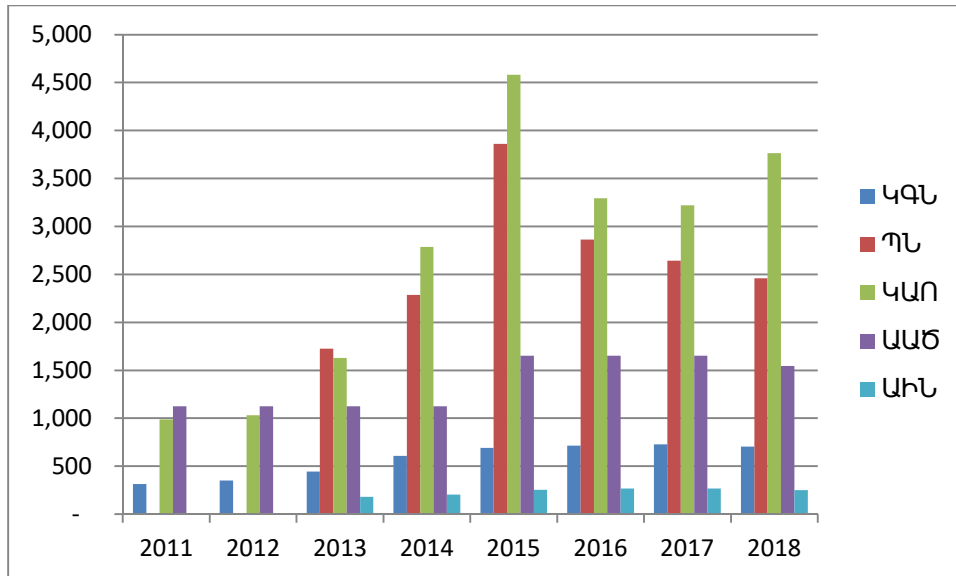
Ծառայողների թիվը՝ ձախ առանցք, և մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 2011-2018թթ.՝ աջ առանցք:

5.4.4. Բարձրագույն կրթության բյուջետային ցուցանիշների վերլուծություն

ՀՀ կառավարությունը տարբեր վերաբերմունք է ցուցաբերում տարբեր նախարարությունների ու գերատեսչությունների բարձրագույն կրթական ծրագրերի ֆինանսավորմանը: Տարբերվում են ինչպես մեկ շահառուի (ուսանողի) հաշվով մեծությունները (պատկեր 41), այնպես էլ փոփոխությունների կատարման հարցում մոտեցումը:

ՀՀ ՊՆ դեպքում 2014թ.-ին շահառուների թվի կրճատումը՝ 346-ից 294-ի, հանգեցրել է ֆինանսավորման 107.6 մլն դրամ կրճատման: ՀՀ ԿԱ ոստիկանության դեպքում, երբ 2015թ.-ին շահառուների թիվը պլանավորված 221-ի փոխարեն փաստացի կազմել է 160, ֆինանսավորման մեծությունը փոփոխության չի ենթարկվել և 732,8 մլն դրամը հատկացվել է ամբողջությամբ: ՀՀ ԿԱ ԱԱԾ բարձրագույն կրթության բյուջեն վերը նշվածների մեջ հարաբերականորեն ամենակայունն է ինչպես ֆինանսավորման մեծության, այնպես էլ շահառուների թվի քանակով:

Պատկեր 41. Մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումն ըստ նախարարությունների և գերատեսչությունների (հազար դրամ)

ճանաչությունը. 2017թ.-ի համար ներկայացված է բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված ցուցանիշը, իսկ 2018թ.-ի դեպքում՝ բյուջեի մասին օրենքի նախագծի ցուցանիշը: Մնացած բոլոր դեպքերում ներկայացված են համապատասխան տարիների բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները:

2015թ.-ին ՀՀ ԿԱԱԾ ուսանողների թվի կրճատումը հանգեցրել է ֆինանսավորման կրճատման (նախատեսված 165 շահառուի փոխարեն կրթական ծրագրերում ներգրավված է եղել ընդամենը 148 շահառու, ինչի արդյունքում ֆինանսավորումը 272,7 մլն դրամից նվազեցվել է 244,4 մլն-ի):

ՀՀ ԿԳՆ համեմատ ՀՀ ՊՆ, ՀՀ ԿԱԱԾ և ՀՀ ԿԱՌ մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման մեծությունը հավանաբար պայմանավորված է վերջիններիս հանդերձանքի, կեցության և սննդի ծախսերով, որոնք ՀՀ ԿԳՆ ուսանողների դեպքում չեն պլանավորվում: Սակայն այդ դեպքում անհասկանալի է ՀՀ ՊՆ, ՀՀ ԿԱԱԾ և ՀՀ ԿԱՌ մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորման տարբերությունները: 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեն ՀՀ ԿԱՌ մեկ ուսանողի հաշվով 3.7 միլիոն դրամ ֆինանսավորում է նախատեսում, այն դեպքում, երբ ՀՀ ՊՆ մեկ ուսանողի հաշվով 2.5 միլիոն դրամ ֆինանսավորում է նախատեսվել, իսկ ՀՀ ԿԱԱԾ հաշվով՝ 1.5 միլիոն:

5.4.5. Բարձրագույն կրթության ոլորտին վերաբերող առաջարկություններ

Վերը ներկայացված տվյալների ուսումնասիրության հիման վրա առաջարկում ենք.

- Պետական բյուջեի հաշվարկներում կրթաթոշակ նախատեսել ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության բուհերում սովորող բոլոր ուսանողների համար: **2018թ.-ին պետական ֆինանսավորմամբ սովորող բոլոր ուսանողներին ամսական 5 հազար դրամ կրթաթոշակ հատկացնելու համար անհրաժեշտ է բյուջեում նախատեսել ևս 290 մլն դրամ:**

- Բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնել ոչ միայն բարձրագույն կրթության փաստացի ֆինանսավորման, այլ նաև փաստացի ծախսերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը, այդ թվում մեկ ուսանողի հաշվով:
- Բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնել ոչ միայն բարձրագույն կրթության քանակական, այլ նաև որակական ցուցանիշեր, ցույց տալով, թե ինչպես է պետական բյուջեում ձգտում ՅՅ բուհական համակարգը բարելավում իր փաստացի ցուցանիշները (այլ ոչ թե ինչ որոշումներ է ընդունել ՅՅ կառավարությունը և ինչ հրամաններ է արձակել ՅՅ ԿԳՆ-ն), դառնում ավելի մրցակցային:
- Հաշվի առնելով վերջին տարիներին բարձրագույն կրթության հանդեպ հետաքրքրության անկումը (բուհերի ոչ բոլոր ուսանողական տեղերն են համալրվում) և գիտելիքահեն տնտեսություն ձևավորելու ՅՅ կառավարության հայտարարությունները բյուջետային փաստաթղթերը պետք է ցույց տան, թե ՅՅ կառավարությունն ինչ պրակտիկ քայլեր է կատարում այդ ուղղությամբ, բացի հայտարարությունների անելը:

6. Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Հայաստանի ազգային մրցունակությանը 2013-2014 թվականների զեկույցը մարդկային կապիտալ զարգացման ցածր որակը նշել էր որպես Հայաստանի տնտեսության առանցքային սահմանափակումներից մեկը: Թեև քանակական առումով Հայաստանը կրթված մարդկանց պակաս չունի, տնտեսության կողմից պահանջվող և ՀՀ կրթական համակարգի կողմից ներկայումս առաջարկվող աշխատուժի որակների միջև եական ճեղքվածք գոյություն ունի: Հաշվի առնելով այսօրվա հասարակությունում կրթության և գիտության դերը, խիստ կարևոր է, որպեսզի ՀՀ կառավարությունը մեծ ծավալով միջոցներ ուղղի կրթության ֆինանսավորմանը: Սակայն կարևոր է ոչ միայն հատկացվող միջոցների ծավալը, այլ թե կրթության որ ենթաոլորտներ են այդ միջոցներն ուղղվում և ինչ արդյունավետությամբ են օգտագործվում:

ՀՀ ԿԳՆ պաշտոնյաները երբեմն նշում են, որ աշակերտների փոքր թվաքանակ ունեցող դպրոցների գոյությունը պայմանավորված է նաև առանձին համայնքներում գոյություն ունեցող սոցիալական հարցերի լուծման անհրաժեշտությամբ: Մեր կարծիքով առանձին համայնքներում առկա սոցիալական խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է օգտագործել սոցիալական քաղաքականության գործիքներ: Դպրոցները պետք է ծառայեն միայն կրթական խնդիրների լուծմանը:

Պետական բյուջեի կատարման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը վերաբաշխումներ է կատարում պետական բյուջեում, որոնք անիմաստ են դարձնում բյուջեի կազմման ժամանակ օգտագործված բանաձևերի գոյությունը: Հանրակրթության ոլորտում, ոչ ֆինանսական ցուցանիշներից լուրջ ուշադրություն է դարձվում միայն քանակական ցուցանիշներին: Բյուջետային փաստաթղթերում նպատակային ցուցանիշները ներկայացվում են ձևականորեն, մի շարք դեպքերում ՀՀ ԿԳՆ-ն և մարզպետարանները իրենց հաշվետվություններում չեն ներառում տեղեկատվություն այդ որակական ցուցանիշների փաստացի մեծությունների վերաբերյալ: ՀՀ ԿԳՆ-ն հանրակրթական դպրոցների թիվն օգտագործում է որպես ոչ ֆինանսական ցուցանիշ (քանակական), ինչն այնքան էլ տեղին չէ, քանի որ ծառայությունը ստացողը ոչ թե դպրոցներն են, այլ աշակերտները: Միայն SMART ցուցանիշների առկայության դեպքում հնարավոր կլինի մշակել փաստերի վրա հիմնված (evidence based) քաղաքականություն:

Եթե նախնական մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման շրջանակներում ֆինանսավորվում է նախատեսվում բոլոր սովորողների կրթաթոշակների վճարման համար, ապա միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության համակարգում ֆինանսավորվում է ուսանողների միայն մի մասի կրթաթոշակի գումարը: Նման տարբերակված մոտեցման իրավական հիմքերը չեն ներկայացվում:

Չնայած ՀՀ կառավարության կողմից մշտապես ընդգծվող բարեփոխումներին, եզակի չեն այն դեպքերը, երբ տարիներ առաջ ընդունված որոշումների և ստեղծված համակարգերի արդյունքները հասարակությունը դեռևս չի զգում: Ինչպես արդեն նշվել է վերևում չնայած ՀՀ կառավարությունը նշում է, որ ստեղծվել և ներդրվել է ուսանողների, դասախոսների և շրջանավարտների շարժունության կազմակերպման համակարգ,

սակայն ՀՀ բուհերի միջև ուսանողների զգալի շարժունության վերաբերյալ տվյալներ չեն հրապարակվել, ինչը վկայում է այն մասին, որ մի շարք դեպքերում բարեփոխումները կրում են ձևական բնույթ և նպատակը ոչ թե արդյունք ապահովելն է, այլ միջազգային պարտավորություններից բխող անբարենպաստությունն ու համակարգերը ձևականորեն ունենալը: Չնայած կառավարության որոշումների հետ միասին ներկայացվում են նաև դրանց հնարավոր ազդեցությունների գնահատականները, սակայն տարիներ հետո չեն կատարվում դրանց փաստացի ազդեցության գնահատումներ (post factum impact assessment):

Վերը ներկայացված տվյալների ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում առաջարկում ենք.

- Հստակեցնել ՀՀ կառավարության կողմից բյուջեի կատարման ընթացքում կրթության ոլորտում վերաբաշխումների գործընթացը: Հանրակրթության ոլորտում ֆինանսավորումը հաշվարկվում է ելնելով աշակերտների թվից և հետագա վերաբաշխումներն անիմաստ են դարձնում բանաձևի գոյությունը:
- ՀՀ կառավարությունը տարբեր փաստաթղթերում նշում է կրթության որակը բարելավելու մասին, առանց բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնելու կրթության որակը չափող ցուցանիշները և կրթության որակը բարելավելու նպատակով ծախսվող միջոցների մեծությունը: Կրթության որակը գնահատող գոյություն ունեցող ցուցանիշների հիման վրա մշակել որակի գնահատման համակարգ և այն պարբերաբար ներկայացնել բյուջետային փաստաթղթերում:
- Պարբերաբար կատարել կրթության ոլորտում տարվող քաղաքականությանը վերաբերող ՀՀ կառավարության կողմից նախկինում ընդունված որոշումների ազդեցության գնահատում: Մասնավորապես, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ իր բոլոր ռազմավարական փաստաթղթերում ՀՀ կառավարությունը նշել է կրթության որակի բարելավման անհրաժեշտության մասին, պետք է պարզել, թե ինչպես են կառավարության գործողություններն ազդել կրթության որակի վրա:
- Բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնել ոչ միայն կրթության քանակական, այլ նաև որակական ցուցանիշեր, ցույց տալով, թե ինչ միջոցներ է ձեռնարկում ՀՀ կառավարությունը կրթության տարբեր մակարդակների որակը բարելավելու և կրթական համակարգն ավելի մրցակցային դարձնելու ուղղությամբ, այլ ոչ թե ներկայացնել, թե ինչ որոշումներ է ընդունել ՀՀ կառավարությունը և ինչ հրամաններ է արձակել ՀՀ ԿԳՆ-ն:
- Ավելի լավ հիմնավորել, թե ինչու է վերջին տարիներին փոփոխվել տնտեսագիտական այն հոդվածը, որով ֆինանսավորվում է հանրակրթությունը, այլապես «սուբսիդիա» հոդվածի փոխարեն վերադառնալ ապրանքների և ծառայությունների ձեռքբերմանը, ինչն ավելի թափանցիկ կդարձնի գործընթացը: Այս հետազոտության նպատակով հավաքված տեղեկատվությունից բխում է, որ տարբեր միջոցառումներ պետական բյուջեից սկսել են ֆինանսավորվել տնտեսագիտական դասակարգման սուբսիդիա հոդվածով, քանի որ գնումների գործընթացի կիրառման ժամանակ խնդիրներ և հակասություններ է

առաջացրել: Մեր կարծիքով, գնումների ոլորտում առաջացող խնդիրները պետք է լուծել ոչ թե ծրագրերը ֆինանսավորելով տնտեսագիտական դասակարգման այնպիսի հոդվածներով, որոնք չեն արտահայտում գործարքի տնտեսագիտական իմաստը, այլ գնումների օրենսդրությունը և դրա կիրառման մեխանիզմները կատարելագործելով:

- Հստակեցնել բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման մեխանիզմը, ներդնել ըստ ուսանողի և ըստ մասնագիտության ֆինանսավորման բանաձև, ֆինանսավորումը կապելով նաև այլ ցուցանիշների հետ (հետազոտություններ, ուսումնասիրություններ, հրապարակումներ, այլ):
- Ծրագրային բյուջետավորման սկզբնական ժամանակաշրջանում նպատակահարմար է ՀՀ ԱԺ ներկայացվող ցուցանիշները դիտարկել ոչ թե որպես պլանային, այլ նպատակային ցուցանիշներ, քանի որ պլանային ցուցանիշների չկատարումը կարող է հանգեցնել իրավական հետևանքների, որից խուսափելով, պետական մարմինները և դրանց աշխատակիցները կարող են որդեգրել բարեփոխումների նկատմամբ պահպանողական մոտեցում: Ցանկալի է, որպեսզի ՀՀ կառավարությունը հաստատի նպատակային ցուցանիշների շեղումների թույլատրելի միջակայք և բյուջեի կատարման հաշվետվությունները ներառեն նպատակից և գործառնական շեղումների վերլուծություն: Նպատակից շեղումների վերլուծությունը պետք է բացատրի, թե շեղման որ մասն է տեղի ունեցել սխալ ծրագրավորման հետևանքով (ծրագրի հիմքում դրված որ ենթադրությունները չեն կյուբականացել), և որ մասն է տեղի ունեցել վատ կառավարման արդյունքում, և պետական մարմինն ինչ միջոցներ է ձեռնարկել նման շեղումներից հետագայում խուսափելու համար:
- Բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնել բացատրություններ և հիմնավորումներ, թե ինչով են պայմանավորված կրթության տարբեր մակարդակներում այլ նախարարությունների և գերատեսչությունների համեմատ ՀՀ ԿԱՌ մեկ սովորողի հաշվով մեծ ֆինանսավորումը:
- Պետական բյուջեի հաշվարկներում կրթաթոշակ նախատեսել ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում և բուհերում սովորող բոլոր ուսանողների համար: 2018թ.-ին ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության բուհերում պետական ֆինանսավորմամբ սովորող բոլոր ուսանողներին ամսական 5 հազար դրամ կրթաթոշակ հատկացնելու համար անհրաժեշտ է բյուջեում նախատեսել ևս 290 մլն դրամ: ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության միջին մասնագիտական կրթության հաստատություններում ուսանողական նպաստների հաշվին սովորող բոլոր ուսանողներին կրթաթոշակ հատկացնելու համար 2018թ.-ի ՀՀ պետական բյուջեից կպահանջվեր մոտավորապես 965 մլն դրամ
- Բյուջետային փաստաթղթերում ներկայացնել ոչ միայն կրթության ֆինանսավորման փաստացի տվյալները, այլ նաև փաստացի ծախսերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը, այդ թվում մեկ աշակերտի կամ ուսանողի հաշվով:

- Հաշվի առնելով վերջին տարիներին բարձրագույն կրթության հանդեպ հետաքրքրության անկումը (բուհերի ոչ բոլոր ուսանողական տեղերն են համալրվում) և գիտելիքահեն տնտեսություն ձևավորելու ՀՀ կառավարության հայտարարությունները բյուջետային փաստաթղթերը պետք է ցույց տան, թե ՀՀ կառավարությունն ինչ պրակտիկ քայլեր է կատարում այդ ուղղությամբ, բացի հայտարարություններ անելը:

ՀՀ կառավարության նիստի արձանագրություններ

2015թ. օգոստոսի 13-ի ՀՀ կառավարության նիստի №38 արձանագրային որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետությունում ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ամբողջական ներդրման ռազմավարություն»

2016թ. փետրվարի 18-ի ՀՀ կառավարության նիստի №6 արձանագրային որոշմամբ հաստատված «Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարությանը, պետական ֆինանսների կառավարման ոլորտում առկա խնդիրներին և դրանց լուծմանն ուղղված միջոցառումներին ու պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրին հավանություն տալու մասին»

ՀՀ կառավարության ծրագրեր

Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025թթ. հեռանկարային պարզացման ծրագիր

Հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2014թ. մարտի 27-ի №442-Ն որոշմամբ

Կայուն պարզացման ծրագիր

Հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2008թ. հոկտեմբերի 30-ի №1207-Ն որոշմամբ

Աղթատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագիր

Հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2003թ. օգոստոսի 8-ի №994-Ն որոշմամբ

Հայաստանի Հանրապետության 2018-2020 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր

Հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2017թ. հուլիսի 6-ի №818-Ն որոշմամբ

ՀՀ կառավարության 1999 թվականի ապրիլի 14-ի «Հայաստանի Հանրապետության պետական բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների (այդ թվում քոլեջների), պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական ուսումնարանների պետական պատվերով սովորող ուսանողների և սովորողների, մագիստրոսների, ասպիրանտների և դոկտորանտների կրթաթոշակների չափերը սահմանելու մասին» №217 որոշման:

ՀՀ կառավարության 2002 թվականի հուլիսի 25-ի «Հայաստանի Հանրապետության պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատություններ» պետական հիմնարկները վերակազմակերպելու, «Հայաստանի Հանրապետության պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության օրինակելի կանոնադրությունը հաստատելու, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 1998 թվականի հոկտեմբերի 28-ի N 661 որոշման

մեջ փոփոխություններ կատարելու և 1996 թվականի մայիսի 15-ի N 150 որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N°1392-Ն որոշման:

ՀՀ կառավարության 2004 թվականի հուլիսի 1-ի «Հայաստանի Հանրապետության արհեստագործական հոսքով ավագ դպրոցներն արհեստագործական ուսումնարաններ վերանվանելու, մի շարք պետական ոչ առևտրային կազմակերպություններ վերակազմակերպելու, «Հայաստանի Հանրապետության նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) պետական ուսումնական հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության օրինակելի կանոնադրությունը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2002 թվականի հուլիսի 25-ի N°1392-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» N°1210-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2004 թվականի ապրիլի 14-ի «Գնահատման և թեստավորման կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն ստեղծելու և «Գնահատման և թեստավորման կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կանոնադրությունը հաստատելու մասին» N°586-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2005 թվականի հունվարի 20-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի հուլիսի 1-ի N°1210-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N°38-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2007 թվականի հունիսի 14-ի «Երևանի N°2 արհեստագործական ուսումնարան» և «Երևանի պետական էլեկտրատեխնիկական քոլեջ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունները միաձուլման ձևով վերակազմակերպելու և «Երևանի պետական ճարտարագիտական քոլեջ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն ստեղծելու, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2002 թվականի հունիսի 20-ի N 1009-Ն, 2004 թվականի հուլիսի 1-ի N 1210-Ն որոշումներում փոփոխություններ կատարելու մասին» N°746-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2009 թվականի դեկտեմբերի 3-ի «Գյումրու N°2 արհեստագործական ուսումնարան» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը վերակազմակերպելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի հուլիսի 1-ի N 1210-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» N°1457-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 3-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2002 թվականի հունիսի 20-ի N°1009-Ն և 2004 թվականի հուլիսի 1-ի N°1210-Ն Որոշումներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N°199-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2011 թվականի նոյեմբերի 24-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի հուլիսի 1-ի N°1210-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N°1680-Ն որոշում:

ՀՀ կառավարության 2002 թվականի հունիսի 20-ի «Հայաստանի Հանրապետության միջին մասնագիտական պետական ուսումնական հաստատությունները

վերակազմակերպելու և Հայաստանի Հանրապետության պետական քոլեջների օրինակելի կանոնադրությունները հաստատելու մասին» №1009-Ն որոշում

ՀՀ պետական բյուջեից իրավաբանական անձանց սուբսիդիաների և դրամաշնորհների հատկացմանը կարգը հաստատելու մասին ՀՀ կառավարության 2003թ. №1937-Ն որոշման մեջ 2017թ. մայիսի 4-ի №496-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2003թ. 1937-Ն որոշման հավելվածով հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից իրավաբանական անձանց սուբսիդիաների և դրամաշնորհների հատկացման կարգի»

ՀՀ կառավարության 2006թ.-ի «Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսանողական պաստ և պետական կրթաթոշակ տալու կարգը հաստատելու Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2005 թվականի սեպտեմբերի 8-ի №1986-Ն և 2005 թվականի սեպտեմբերի 15-ի №2114-Ն որոշումներն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» №1183-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2009 թվականի հոկտեմբերի 29-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի ապրիլի 14-ի №586-Ն և 2008 թվականի նոյեմբերի 27-ի №1486-Ն Որոշումներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» №1290-Ն որոշում

ՀՀ կառավարության 2012 թվականի մայիսի 10-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի ապրիլի 14-ի №586-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» №591-Ն որոշում

ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն: ՀՀ մարզային ենթակայության տակ գտնվող դպրոցների ֆինանսական գործունեության վերլուծություն: Հասու է www.mtad.am/files/docs/1627.pdf էջում:

Համաշխարհային բանկ (2016). Հայաստանի Հանրապետություն հարկաբյուջետային ծրագրային աշխատանք: Աջակցություն հարկաբյուջետային արդյունավետ կառավարմանը: Համաշխարհային բանկ: 20 հունիսի 2016թ. Հաշվետվության հայերեն տեքստը հասանելի է <file:///C:/Users/User/Documents/ACS18362-PER-P151948-PUBLIIC-ARMENIAN-ARM-PER-arm-July-1.pdf> էջում:

Ի-Վի Քոնսալթինգ. (2014). Հայաստանի ազգային մրցունակության զեկույց 2013-2014. Աճի հրամայականը և խոչընդոտները: Չեկույցը հասու է <http://ev.am/sites/default/files/attachments/pdf/ACR%202014%20arm.pdf> էջում:

Հայաստանի Հանրապետության օրենքը Հայաստանի Հանրապետության կրթության զարգացման 2011-2015 թվականների պետական ծրագիրը հաստատելու մասին, ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2011թ. հունիսի 23-ին, ՅՕ-246

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2017թ. հունիսի 20-ի «Հանրակրթական հիմնական ընդհանուր, մասնագիտացված և հատուկ պետական ծրագրեր

իրականացնող ուսումնական հաստատությունների 2017-2018 ուսումնական տարվա օրինակելի ուսումնական պլանները հաստատելու մասին» №711-Ն հրաման

ՀՀ կառավարության 2015թ. օգոստոսի 13-ի նիստի №38 արձանագրային որոշման հավելված Հայաստանի Հանրապետությունում ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ամբողջական ներդրման ռազմավարությունը հաստատելու մասին

ՀՀ կառավարության 2016թ. փետրվարի 18-ի նիստի №6 արձանագրություն «Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարությանը, պետական ֆինանսների կառավարման ոլորտում առկա խնդիրներին և դրանց լուծմանն ուղղված միջոցառումներին և պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրին հավանություն տալու մասին»

ՀՀ կառավարության 2017թ. հունիսի 19-ի №646-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիր

ՀՀ կառավարության 2016թ. հոկտեմբերի 18-ի №1060-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիր

Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի 2013թ. մայիսի 30-ի թիվ 8 նիստի «Երևանի պետական համալսարանի ուսանողական նպաստների, պետական և ներքուհական կրթաթոշակների հատկացման կանոնակարգը» նոր խմբագրությամբ հաստատելու մասին №8/5 որոշում

ՀՀ կառավարության 2013թ. նոյեմբերի 28-ի «Հայաստանի Հանրապետության նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և (կամ) միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող պետական ուսումնական հաստատություններում ուսանողական նպաստ և պետական կրթաթոշակ տրամադրելու կարգը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2007 թվականի մարտի 1-ի №297-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» №1330-Ն որոշում:

Հայաստանի Հանրապետության Ազգային վիճակագրական ծառայություն. (2017) «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղբատությունը» վիճակագրական – վերլուծական զեկույց: Ըստ 2016թ.-ի տնային տնտեսությունների կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտության արդյունքների: Հասու է <http://www.armstat.am/am/?nid=81&id=1988>

Գնահատման և թեստավորման կենտրոն (2017): 2017թ. պետական միասնական քննությունների արդյունքների և բուհերի ընդունելության մրցույթի վերլուծություն: Հասու է

<http://www.atc.am/files/verlucutyunner/2017/2017%20miasnakan%20ynhanur.pdf> էջում

Հավելված 1. 2016թ. և 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեներում փոփոխություններ նախատեսող ՀՀ կառավարության որոշումների ցանկ

2016թ.

I եռամսյակ	II եռամսյակ	III եռամսյակ	IV եռամսյակ	
1. №39-Ն 14.01.2016	1. №375-Ն 15.04.2016	1. №724-Ն	1. №1018-Ն	22. №1243-Ն
2. №128-Ն 11.02.2016	2. №391-Ն 15.04.2016	07.07.2016	06.10.2016	01.12.2016
3. №147-Ն 11.02.2016	3. №400-Ն 05.05.2016	2. №712-Ն	2. №1021-Ն	23. №1258-Ն
4. №181-Ն 25.02.2016	4. №461-Ն 5 May	07.07.2016	06.10.2016	08.12.2016
5. №211-Ն 25.02.2016	2016	3. №758-Ն	3. №1020-Ն	24. №1287-Ն
6. №279-Ն 17.03.2016	5. №484-Ն 12 May	21.07.2016	06.10.2016	15.12.2016
7. №287-Ն 24.03.2016	2016	4. №775-Ն	4. №1019-Ն 6 Oct	25. №1282-Ն
8. №294-Ն 10.03.2016	6. №443-Ն 28.04.2016	29.07.2016	2016	15.12.2016
9. №299-Ն 24.03.2016	7. №469-Ն 05.05.2016	5. №773-Ն	5. №1102-Ն	26. №1288-Ն
10. №340-Ն	8. №500-Ն 19.05.2016	29.07.2016	27.10.2016	15.12.2016
31.03.2016	9. №528-Ն 26.05.2016	6. №779-Ն	6. №1127-Ն	27. №1278-Ն
11. №346-Ն	10. №552-Ն	29.07.2016	03.11.2016	15.12.2016
31.03.2016	26.05.2016	7. №794-Ն	7. №1116-Ն	28. №1284-Ն
12. №357-Ն 31	11. №613-Ն	29.07.2016	03.11.2016	15.12.2016
March 2016	16.06.2016	8. №801-Ն	8. №1115-Ն	29. №1306-Ն
	12. №629-Ն	04.08.2016	03.11.2016	22.12.2016
	09.06.2016	9. №832-Ն	9. №1152-Ն	30. №1309-Ն
	13. №645-Ն	11.08.2016	10.11.2016	22.12.2016
	23.06.2016	10. №871-Ն	10. №1146-Ն	31. №1307-Ն
	14. №646-Ն 23 June	25.08.2016	10.11.2016	22.12.2016
	2016	11. №873-Ն	11. №1161-Ն	32. №1312-Ն 22
	15. №656-Ն	25.08.2016	10.11.2016	Dec 2016
	23.06.2016	12. №903-Ն	12. №1184-Ն	33. №1358-Ն
	16. №662-Ն	02.09.2016	18.11.2016	29.12.2016
	30.06.2016	13. №901-Ն	13. №1173-Ն	
	17. №684-Ն	02.09.2016	18.11.2016	
	30.06.2016			

		14. №947-Л 02.09.2016 15. №924-Л 08.09.2016 16. №919-Л 08.09.2016 17. №950-Л 15.09.2016 18. №948-Л 15.09.2016 19. №997-Л 29.09.2016	14. №1182-Л 18.11.2016 15. №1166-Л 18.11.2016 16. №1186-Л 18.11.2016 17. №1210-Л 24.11.2016 18. №1193-Л 24.11.2016 19. №1199-Л 24.11.2016 20. №1197-Л 24.11.2016 21. №1228-Л 24 Nov 2016	
--	--	--	---	--

2017թ.

I եռամսյակ	II եռամսյակ	III եռամսյակ	IV եռամսյակ	
1. №17-N 19.01.2017	1. №424-N 13.04.2017	1. №820-N 13.07.2017	1. №1223-N 05.10.2017	28. №1504-N 30.11.2017
2. №164-N 23.02.2017	2. №385-N 13.04.2017	2. №897-N 27.07.2017	2. №1226-N 05.10.2017	29. №1510-N 30.11.2017
3. №165-N 2 March 2017	3. №448-N 27.04.2017	3. №908-N 27.07.2017	3. №1251-N 05.10.2017	30. №1511-N 30.11.2017
4. №213-N 09.03.2017	4. №533-N 11.05.017	4. №944-N 03.08.2017	4. №1256-N 05.10.2017	31. №1516-N 30.11.2017
5. №215-N 16.03.2017	5. №516-N 18.05.2017	5. №945-N 03.08.2017	5. №1274-N 26.10.2017	32. №1512-N 30 Nov 2017
6. №256-N 16.03.2017	6. №532-N 18.05.2017	6. №928-N 03.08.2017	6. №1293-N 12.10.2017	33. №1523-N 30.11.2017
7. №251-N 16.03.2017	7. №574-N 25.05.2017	7. №929-N 03.08.2017	7. №1295-N 12.10.2017	34. №1524-N 30.11.2017
8. №249-N 16.03.2017	8. №625-N 01.06.2017	8. №930-N 03.08.2017	8. №1299-N 12.10.2017	35. №1541-N 7 Dec 2017
9. №292-N 23.03.2017	9. №589-N 01.06.2017	9. №949-N 10.08.2017	9. №1339-N 19.10.2017	36. №1543-N 07.12.2017
10. №294-N 23.03.2017	10. №627-N 08.06.2017	10. №952-N 10.08.2017	10. №1352-N 26.10.2017	37. №1546-N 07.12.2017
11. №303-N 23.03.2017	11. №616-N 08.06.2017	11. №1027-N 24.08.2017	11. №1372-N 26.10.2017	38. №1548-N 07.12.2017
12. №304-N 23.03.2017	12. №627-N 08.06.2017	12. №1047-N 24.08.2017	12. №1375-N 26.10.2017	39. №1550-N 07.12.2017
13. №281-N 23.03.2017	13. №667-N 08.06.2017	13. №1052-N 24 Aug 2017	13. №1392-N 02.11.2017	40. №1560-N 07.12.2017
14. №332-N 23.03.2017	14. №665-N 15.06.2017	14. №1053-N 24.08.2017	14. №1396-N 02.11.2017	41. №1573-N 07.12.2017
	15. №671-N 15.06.2017	15. №1047-N 24 Aug 2017	15. №1397-N 02.11.2017	42. №1601-N 14.12.2017

	16. №738-N 23.06.2017	16. №1056-N 31.08.2017	16. №1418-N 09.11.2017	43. №1616-N 14.12.2017
	17. №785-N 29.06.2017	17. №1060-N 31.08.2017	17. №1438-N 09.11.2017	44. №1620-N 14.12.2017
		18. №1073-N 31.08.2017	18. №1441-N 09.11.2017	45. №1617-N 14.12.2017
		19. №1134-N 24.08.2017	19. №1442-N 09.11.2017	46. №1638-N 14.12.2017
		20. №1138-N 14.09.2017	20. №1443-N 09.11.2017	47. №1640-N 14.12.2017
		21. №1156-N 22.09.2017	21. №1463-N 23.11.2017	48. №1649-N 21.12.2017
		22. №1157-N 22.09.2017	22. №1469-N 19.10.2017	49. №1651-N 21.12.2017
		23. №1188-A 28 Sept 2017	23. №1471-N 23.11.2017	50. №1657-N 21.12.2017
		24. №1192-N 28.09.2017	24. №1472-N 23.11.2017	51. №1689-N 28.12.2017
		25. №1193-N 28.09.2017	25. №1491-N 23.11.2017	52. №1693-N 28.12.2017
		26. №1222-N 28.09.2017	26. №1493-N 23.11.2017	
		27. №1254-N 28.09.2017	27. №1496-N 23.11.2017	

Հավելված 2. ՀՀ տարբեր կառավարությունների ծրագրերում կրթության ոլորտում սահմանված նպատակների ցանկ

ՀՀ կառավարության 2008թ.-ի ապրիլի 28-ի N՝380-Ա որոշմամբ հաստատված ծրագրի համաձայն կառավարությունը նախատեսվում էր միջոցներ ձեռնարկել.

- միջազգային լավագույն չափանիշներին համապատասխան կրթության որակ ապահովող կրթական համակարգի ստեղծման, կրթության մատչելիության ապահովման, գիտության զարգացման ուղղությամբ,

- ինչպես նաև կառավարությունը կրթական ծառայությունների որակի բարձրացման առումով կարևորել հանրակրթական դպրոցների ուսումնամեթոդական հենքի արդիականացումն ու դպրոցների շենքային պայմանների և ուսումնական գործընթացի ապահովման տեխնիկական միջոցների բարելավումը,

- մինչև 2012թ. վերանորոգել բոլոր հանրակրթական դպրոցները (ներառյալ դրանց պատշաճ ջեռուցման հնարավորությունների ապահովումը),

- Հայաստանում և զարգացած երկրներում կրթության որակի միջև առկա անհամապատասխանության վերացման տեսակետից կրթության արդյունքների գնահատման արդիական համակարգի և որակի ապահովման ազգային կենտրոնի ստեղծման ուղղությամբ,

- կրթական համակարգի և տնտեսության իրական հատվածի միջև կապի ապահովման ուղղությամբ,

- մասնագիտությունների նկատմամբ պահանջարկի գնահատման եվրոպական լավագույն փորձը ներդնելու ուղղությամբ,

- նախադպրոցական կրթական հաստատություններում և մատուցվող ծառայություններում անապահով ընտանիքների երեխաների ընդգրկվածությունը մեծացնելու ուղղությամբ,

ՀՀ կառավարության 2014թ.-ի մայիսի 19-ի N՝511-Ա որոշմամբ հաստատված ծրագրով նախատեսվում էր ընդլայնել նախադպրոցական կրթության հասանելիությունը, սկսել առաջին դասարանի աշակերտներին անվճար համակարգիչ տրամադրելու փուլային գործընթացը, երաշխավորված նվազագույն ինսամյա կրթության ցանցում կատարել երաշխավորված անվճար տասներկուամյա կրթության, կրթության որակի բարելավման նպատակով վերանայել կրթակարգը և չափորոշիչները, ավելացնել հայալեզու էլեկտրոնային կրթական ռեսուրսների ծավալները, խրախուսել աշակերտների և ուսանողների այցելությունները ԼՂՀ: Կառավարությունը նախատեսում էր նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում ապահովել համացանցի ամբողջական և որակյալ ծածկույթ, բարելավել նյութատեխնիկական բազան և հանրակացարանային ցանցը՝ եվրոպական համալսարանական ավանների ձևաչափով: Կառավարության ծրագիրը նաև նախատեսում էր, որ

բուհական «կրթության որակի բարձրացման նպատակով, բուհերի հավատարմագրման արդյունքներից կախված, ներդրվելու են պետական ֆինանսավորման մեխանիզմներ»:

ՀՀ կառավարության 2016թ. հոկտեմբերի 18-ի №1060-Ա որոշմամբ հաստատված ծրագրով ՀՀ կառավարությունը պարտավորություն էր ստանձնել եռամսյա ժամկետում ապահովել յուրաքանչյուր դպրոցում բյուջեի և ծախսերի կատարման վերաբերյալ հաշվետվության հանրային հասանելիությունը, վեցամսյա ժամկետում մշակել միջին բեռնվածության և թերբեռնված դպրոցների ֆինանսավորման նոր մեխանիզմներ և հաստատել ու ներդնել դպրոցի զարգացման ծրագրի կազմման մեթոդաբանություն, 2017թ.-ի ընթացքում կատարել նախակրթարանները 12-ամյա կրթության համակարգում ներառելու արդյունավետության ուսումնասիրություն, ինչպես նաև տեսադասերի հասանելիությունն ապահովելու միջոցով հասնել գյուղական համայնքներում կրթության որակի և հեղինակության բարձրացման, հնարավորության ընձեռել ինքնուրույն սովորել հանրակրթական առարկաները, առնվազն 7-8 դասարանների համար ապահովել բնագիտական առարկաների և մաթեմատիկայի տեսադասեր, «Արարատյան բակալավրիատի» և կրթության գերազանցության ազգային ծրագրի ներառմամբ վերջնականապես ձևավորել ազգային կրթակարգ: Բարձրագույն և հետբուհական կրթության ոլորտում ՀՀ կառավարությունը պատրաստվում էր վեց ամսվա ընթացքում բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համակարգի բարեփոխման նպատակով ստեղծել անձեռնմխելի ֆոնդերի ձևավորման օրենսդրական նախադրյալներ, երկու տարվա ընթացքում պետական պատվերի սկզբունքից անցում կատարել նպատակային և կրթաթոշակային ֆինանսավորման, իրականացնել այլ միջոցառումներ:

ՀՀ կառավարության 2017թ. հունիսի 19-ի №646-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիրը (այս վերլուծության պատրաստման պահին գործող ծրագիրը) կրթության ոլորտը կարևորում է որպես երկրի կայուն առաջընթացի, մարդկային կապիտալի վերարտադրության և զարգացման նախապայման: Համաձայն այդ ծրագրի ՀՀ կառավարությունը միտված է լինելու.

- ապահովել նախադպրոցական կրթության մատչելիությունն ու հասանելիությունը,
- բարելավել հանրակրթության բովանդակությունն ու ծրագրերը, որի շրջանակներում, ի թիվս այլ միջոցառումների նախատեսում է 2018թ.-ից սկսել Արարատյան բակալավրիատի ներդրումը երրորդ աստիճանի կրթական ծրագիր իրականացնող մարզային ուսումնական հաստատություններում և մինչև 2017թ.-ի ավարտը մշակել և 2018թ.-ից փորձնական ծրագրի շրջանակներում, միջնակարգ կրթության երրորդ աստիճանում (10-12 դասարաններ) ներդնել կրեդիտային համակարգ, մինչև 2017թ. ավարտը մշակել և 2018թ.-ից ներդնել հանրակրթական հաստատությունների ֆինանսավորման նոր համակարգ, մինչև 2018թ. առաջին կիսամյակի ավարտը մշակել հանրակրթական հաստատությունների կառավարման նոր արդյունավետ համակարգ, ինչպես նաև մինչև 2018թ. առաջին կիսամյակի

ավարտը մշակել և ներդնել հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների տնօրենների ընտրության կամ նշանակման նոր չափանիշներ և համակարգ;

- Բարձագույն կրթության բնագավառում, ի թիվս այլ միջոցառումների, ՀՀ կառավարությունը նախատեսում էր 2017-2018թթ. ընթացքում մշակել որակավորումների ոլորտային շրջանակներ, 2017թ.-ին սկսել և 2022թ.-ին ավարտել բուհերում ծրագրային հավատարմագրման գործընթացը, մինչև 2018թ. ավարտը վերանայել բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների պետական ֆինանսավորման մեխանիզմները և ուսանողական կրթաթոշակների ու նպաստների տրամադրման սկզբունքները, 2018-2019թթ. ընթացքում ձևավորել ՀՀ բարձրագույն կրթական համակարգում բուհական անձեռնմխելի ֆոնդեր, իսկ 2019թ.-ից սկսած ապահովել բնակչության բոլոր խավերի համար բարձրագույն կրթություն ստանալու հավասար հնարավորություններ՝ ավելացնելով պետության կողմից ուսման վարձի լրիվ կամ մասնակի փոխհատուցում ստացող ուսանողների թիվը՝ ուղղելով գերակա ոլորտների մասնագիտություններին և ուսանողական խոցելի խմբերին,
- իրականացնել այլ միջոցառումներ:

ՀՀ պետական բյուջեի ծրագրային ձևաչափով պատրաստված հավելվածներում ներկայացվում են չափելի մի քանի ցուցանիշներ, որոնք, այլ ավելի լավ ցուցանիշների բացակայության պայմաններում կարող են բնութագրել հանրակրթության մակարդակում կրթության որակը: Պետական բյուջեի միջոցների օգտագործման արդյունավետությունը չափելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել արդեն իսկ գոյություն ունեցող ոչ ֆինանսական ցուցանիշների փաստացի մեծությունները և դրանք լրացնել նորերով, որոնց համադրումը հնարավորություն կտա գնահատել հանրակրթության որակը:

Հավելված 3. Հանրակրթության որակը բնութագրող ցուցանիշները

	2016	2017	2018
Տարրական ընդհանուր հանրակրթություն			
Գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	7	7	7
Արագածոտնի մարզպետարան	7	7	7
Արարատի մարզպետարան	7	7	7
Արմավիրի մարզպետարան	7	7	7
Գեղարքունիքի մարզպետարան	7	7	7
Լոռու մարզպետարան	7	7	7
Կոտայքի մարզպետարան	7	7	7
Շիրակի մարզպետարան	7	7	7
Սյունիքի մարզպետարան	7	7	7
Վայոց Ձորի մարզպետարան	7	7	7
Տավուշի մարզպետարան	7	7	7
Տարրական հատուկ հանրակրթություն			
Գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	7	7	7
Արագածոտնի մարզպետարան	7	7	7
Արմավիրի մարզպետարան	7	7	7
Գեղարքունիքի մարզպետարան	7	7	7
Լոռու մարզպետարան	7	7	
Կոտայքի մարզպետարան	7	7	7
Շիրակի մարզպետարան	7	7	7
Սյունիքի մարզպետարան	7		
Տարրական հատուկ հանրակրթություն			
Մտավոր խնդիրներ ունեցող աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	5	5	5
Արագածոտնի մարզպետարան	5	5	5
Արմավիրի մարզպետարան	5	5	5
Գեղարքունիքի մարզպետարան	5	5	5
Լոռու մարզպետարան	5	5	
Կոտայքի մարզպետարան	5	5	5
Շիրակի մարզպետարան	5	5	5
Սյունիքի մարզպետարան	5		
Ներառական կրթություն տարրական դպրոցում			
Գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	7	7	7
Արագածոտնի մարզպետարան	7	7	7
Արարատի մարզպետարան	7	7	7
Արմավիրի մարզպետարան	7	7	7
Գեղարքունիքի մարզպետարան	7	7	7
Լոռու մարզպետարան	7	7	
Կոտայքի մարզ	7	7	

Շիրակի մարզպետարան	7	7	7
Սյունիքի մարզպետարան	7		
Վայոց Ձորի մարզպետարան	7	7	7
	2016	2017	2018
Ներառական կրթություն տարրական դպրոցում			
Մտավոր խնդիրներ ունեցող աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	5	5	5
Արագածոտնի մարզպետարան	5	5	5
Արարատի մարզպետարան	5	5	5
Արմավիրի մարզպետարան	5	5	5
Գեղարքունիքի մարզպետարան	5	5	5
Լոռու մարզպետարան	5	5	
Կոտայքի մարզ	5	5	
Շիրակի մարզպետարան	5	5	5
Սյունիքի մարզպետարան	5		
Վայոց Ձորի մարզպետարան	5	5	5
Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն			
Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	14	14	14
Արագածոտնի մարզպետարան	14	14	14
Արարատի մարզպետարան	14	14	14
Արմավիրի մարզպետարան	14	14	14
Գեղարքունիքի մարզպետարան	14	14	14
Լոռու մարզպետարան	14	14	14
Կոտայքի մարզպետարան	14	14	14
Շիրակի մարզպետարան	14	14	14
Սյունիքի մարզպետարան	14	14	14
Վայոց Ձորի մարզպետարան	14	14	14
Տավուշի մարզպետարան	14	14	14
Հիմնական հատուկ հանրակրթություն			
Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	14	14	14
Արագածոտնի մարզպետարան	14	14	14
Արմավիրի մարզպետարան	14	14	14
Գեղարքունիքի մարզպետարան	14	14	14
Լոռու մարզպետարան	14	14	
Կոտայքի մարզպետարան	14	14	14
Շիրակի մարզպետարան	14	14	14
Սյունիքի մարզպետարան	14		
Հիմնական հատուկ հանրակրթություն			
Մտավոր խնդիրներ ունեցող աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	5	5	5

Արագածոտնի մարզպետարան	5	5	5
Արմավիրի մարզպետարան	5	5	5
Գեղարքունիքի մարզպետարան	5	5	5
Լոռու մարզպետարան	5	5	
Կոտայքի մարզպետարան	5	5	5
Շիրակի մարզպետարան	5	5	5
Սյունիքի մարզպետարան	5		
	2016	2017	2018
Ներառական կրթություն միջին դպրոցում			
Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	14	14	14
Արագածոտնի մարզպետարան	14	14	14
Արարատի մարզպետարան	14	14	14
Արմավիրի մարզպետարան	14	14	14
Գեղարքունիքի մարզպետարան	14	14	14
Լոռու մարզպետարան	14	14	
Կոտայքի մարզպետարան	14	14	
Շիրակի մարզպետարան	14	14	14
Սյունիքի մարզպետարան	14		
Վայոց Ձորի մարզպետարան	14	14	14
Ներառական կրթություն միջին դպրոցում			
Մտավոր խնդիրներ ունեցող աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	5	5	5
Արագածոտնի մարզպետարան	5	5	5
Արարատի մարզպետարան	5	5	5
Արմավիրի մարզպետարան	5	5	5
Գեղարքունիքի մարզպետարան	5	5	5
Լոռու մարզպետարան	5	5	
Կոտայքի մարզպետարան	5	5	
Շիրակի մարզպետարան	5	5	5
Սյունիքի մարզպետարան	5		
Վայոց Ձորի մարզպետարան	5	5	5
Միջնակարգ ընդհանուր հանրակրթություն			
Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	14	14	14
Արագածոտնի մարզպետարան	14	14	14
Արարատի մարզպետարան	14	14	14
Արմավիրի մարզպետարան	14	14	14

Գեղարքունիքի մարզպետարան	14	14	14
Լոռու մարզպետարան	14	14	14
Կոտայքի մարզպետարան	14	14	14
Շիրակի մարզպետարան	14	14	14
Սյունիքի մարզպետարան	14	14	14
Վայոց Ձորի մարզպետարան	14	14	14
Տավուշի մարզպետարան	14	14	14
Միջնակարգ հատուկ հանրակրթություն			
Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	14	14	
Սյունիքի մարզպետարան	14		
Միջնակարգ հատուկ հանրակրթություն			
Մտավոր խնդիրներ ունեցող աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	5	5	
Սյունիքի մարզպետարան	5		
	2016	2017	2018
Ներառական կրթություն ավագ դպրոցում			
Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	14	14	14
Արարատի մարզպետարան	14	14	14
Արմավիրի մարզպետարան	14	14	
Գեղարքունիքի մարզպետարան	14	14	
Լոռու մարզպետարան	14	14	
Շիրակի մարզպետարան	14	14	14
Սյունիքի մարզպետարան	14		
Վայոց Ձորի մարզպետարան		14	14
Ներառական կրթություն ավագ դպրոցում			
Մտավոր խնդիրներ ունեցող աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	5	5	5
Արարատի մարզպետարան	5	5	5
Արմավիրի մարզպետարան	5	5	
Գեղարքունիքի մարզպետարան	5	5	
Լոռու մարզպետարան	5	5	
Շիրակի մարզպետարան	5	5	5
Սյունիքի մարզպետարան	5		
Վայոց Ձորի մարզպետարան		5	5
Տարրական հանրակրթություն	մասնագիտացված		
Գիտելիքների ստուգման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	7	7	7

Հիմնական մասնագիտացված հանրակրթություն			
Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	14	14	14
Միջնակարգ մասնագիտացված հանրակրթություն			
Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքում աշակերտների միջին գնահատականը			
ՀՀ ԿԳՆ	14	14	14

Հավելված 4. ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության ավագ դպրոցների, քոլեջների և ուսումնարանների ցանկը

«Երևանի N 112 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի Մ. Քաջունու անվան N 54 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
Երևանի Խ. Դաշտենցի անվան N 114 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
Երևանի Բ. Ժամկոչյանի անվան N 119 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
Երևանի N 170 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ա.Իսահակյանի անվան N 16 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ա.Գևորգյանի անվան N 189 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գ.Մարգարյանի անվան N94 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N 109 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ա.Երզնկյանի անվան N 118 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N97 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի Ս.Խանզադյանի անվ. N184 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Կ.Դեմիրճյանի անվ. N139 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N159 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Մ.Գալշոյանի անվան N148 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վ.Թեքեյանի անվան N92 հիմնական դպրոց» ՊՈԱԿ
«Հ.Գալստյանի անվան N83 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վ.Դավթյանի անվան N149 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Թ.Կրպեյանի անվան N62 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Սոս Զովսեփյանի անվան N115 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N 29 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի Տ.Շևչենկոյի անվան N42 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի Գ.Չոհրապի անվան N43 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N 105 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N 195 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N198 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N 46 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի Օլիմպոս կ/հ ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիր» ՊՈԱԿ
«Երևանի Հ. Գյուլիքեիսյանի անվան N 103 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ա.Ղարիբյանի անվան N142 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գ.Գյուլբենկյանի N 190 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի Լեոյի անվան N 65 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի Լևոն Արիսյանի անվան N 127 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Երևանի N 2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գյումրու ակադեմիական վարժարան» ՊՈԱԿ
«Գյումրու թիվ 26 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գյումրու N 2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գյումրու N 42 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գյումրու N1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

«Գյոււմրու N 3 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գյոււմրու N 45 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գյոււմրու N 37 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ֆոտոն վարժարան» ՊՈԱԿ
«Գյոււմրու Բալատոն ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի Գրիբոյեդովի անվան N 11 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի . Ս. Նալբանդյանի անվան N 13 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի Վ.Տերյանի անվ. N 5 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի Մովսէս Խորենացու անվան N 17 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի Սայաթ-Նովայի անվան N 10 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Աբովյանի N4 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Աբովյանի Խ.Աբովյանի անվ.N1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Աբովյանի N6 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Աբովյանի կրթահամալիր» ՊՈԱԿ
«Հրազդանի Հ.Օրբելու անվան N 13 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Հրազդանի N 10 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Հրազդանի Խ.Աբովյանի անվան N 1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վաղարշապատի Մ.Գորկու անվան N5 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վաղարշապատի Գր.Նարեկացու անվան N 2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վաղարշապատի Մ.Խորենացու անվան N10 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գորիսի N4 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գորիսի Բակունցի անվան N1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Արմավիրի N4 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Արմավիրի Ռ. Եղոյանի անվ. N 1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
« Արթիկի N 7 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
« Արթիկի N 3 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Կապանի N 2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Կապանի Հ.Ավետիսյանի անվան N9 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ալավերդու Սայաթ-Նովայի անվան N 8 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ալավերդու Ստ.Շահումյանի անվ.թ.5 ա/դ» ՊՈԱԿ
«Եղվարդի N 1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Մեծամորի N 2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Սևանի Խ.Աբովյանի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ճամբարակի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Բերդի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ախուրյանի Ն.Աղբալյանի անվ.ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Նոյեմբերյանի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գուգարքի Հ.Շիրազի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գավառի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ստեփանավանի Հովհ.Թումանյանի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ոսկետափի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վեդիի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վայքի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

«Թալինի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ապարանի ֆիզմաթ.ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Աշտարակի Ն.Սիսակյանի անվան N5 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Արարատի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Գառնիի Ատոմի անվան N2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Ձերմուկի կրթահամալիր» ՊՈԱԿ
«Վարդենիկի կրթահամալիր» ՊՈԱԿ
«Զորագյուղի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Իջևանի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Սիսիանի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Բյուրեղավանի Ս. Վարդանյանի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Սպիտակի Ս. Ավետիսյանի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Տաշիրի Ա.Խաչատրյանի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Դիլիջանի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Վարդենիսի Յ.Յամբարձումյանի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Մարտունու Տ.Աբրահամյանի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Մասիսի 5 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Նոր Հաճնի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Չարենցավանի Մ.Մաշտոցի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Արտաշատի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
«Եղեգնաձորի ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
Նախնական և միջին մասնագիտական
«Երևանի ինֆորմատիկայի պետ.քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի հայ ամերիկյան «Էրեբունի» բժշկական պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Տարածաշրջանային N 2 պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի թեթև արդյունաբերության քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի զբոսաշրջության, սպասարկման և սննդի արդյունաբերության հայ-հունական պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի պետական հումանիտար քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի պետական հումանիտար-տեխնիկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի մշակույթի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի պետական տեխնոլոգիական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի էստրադային և ջազային արվեստի քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի տարածաշրջանային N 1 պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Ռոմանոս Մելիքյանի անվան պետ.երաժշտական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի Թերլեմեզյանի անվան գեղարվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Ա.Բաբաջանյանի անվան պետական երաժշտամանկավարժական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի պետական հենակետային բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Երևանի N 4 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ

«Երևանի N6 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Երևանի N8 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Երևանի N9 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Երևանի զարդակիրառական արվեստի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Երևանի զարդարվեստի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Երևանի N 1 պետ.արհեստագործական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«ՀՀ ԿԳՆ Գյումրու տնտեսագիտական վարժարան» ՊՈԱԿ
«Գյումրու պետական բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Գյումրու պետական տեխնիկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Շիրակի տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Գյումրու Կարա-Մուրզայի անվան պետական երաժշտական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Գյումրու N 1 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Գյումրու N 4 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Գյումրու թիվ 3 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի Ս.Թևոսյանի անվան պետ.պոլիտ.քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի պետական գյուղատնտեսական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի Մ.Թավրիզյանի անվան արվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Վանաձորի պետական բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Լոռու տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ (ՎԱՆԱՁՈՐ)
«Կ.Ղարաքեշիջյանի անվան թիվ 1 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ (ՎԱՆԱՁՈՐ)
«Աբովյանի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Աբովյանի պետական էներգետիկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Աբովյանի թիվ 1 արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Աբովյանի թիվ 2 հատուկ արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Արմավիրի արվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Արմավիրի պետական ինդուստրիալ մանկավարժական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Արմավիրի պետական բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Դիլիջանի պետական բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Դիլիջանի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Դիլիջանի արվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ

«Գավառի պետական բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Գավառի Թամամշևի անվան պետ. գյուղ. քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Գավառի պետական երաժշտական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Սյունիքի տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ (ԿԱՊԱՆ)
«Կապանի արվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Կապանի պետական բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Հրազդանի պետական բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Հրազդանի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Կոտայքի տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ (ՀՐԱՉԴԱՆ)
«Գորիսի պրոֆ. Խ. Երիցյանի անվան պետական գյուղատնտեսական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Գորիսի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Ալավերդու պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Ալավերդու արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Սևանի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Սևանի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Էջմիածնի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Էջմիածնի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Արարատի տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Արարատի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«ՀՀԿԳՆ «Արարատի Պետական Բժշկական Քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Գեղարքունիքի տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Ստեփանավանի պետական գյուղատնտեսական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Սիսիանի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Վայոց Ձորի տարածաշրջանային պետ. քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Արմավիրի տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Մասիսի պետական գյուղատնտեսական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Նոր Գեղի Գ. Աղաջանյանի անվան պետ. գյուղատնտեսական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Նոյեմբերյանի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Արթիկի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Արագածոտնի տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ (ԹԱԼԻՆ)
«Մարտունու բժշկական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Վարդենիսի «Բաղեյան» պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Բերդի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Մեղրու պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Չարենցավանի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Սպիտակի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ
«Տավուշի տարածաշրջանային պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ (ԻՋԱՆԱՆ)
«Աշտարակի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ

«Քաջարանի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Մարալիկի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Բյուրեղավանի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Ամասիայի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Նաիրիի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ (ԵՂՎԱՐԴ)
«Բերդի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ
«Արագածի արհեստագործական պետական ուսումնարան» ՊՈԱԿ

Հավելված 5. Բյուջետային հաշվետվություններում նկատված թերությունները

Օրինակ՝

- 1) Նախնական մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողները ստանում են կրթաթոշակ: 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրի շրջանակներում կրթաթոշակ է նախատեսվել 6458 ուսանողի համար, չնայած նախատեսվում է ֆինանսավորել 6324 ուսանողի կրթություն:
- 2) 2010թ. պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվության հավելվածների համաձայն Արագածոտնի մարզպետարանի կողմից ֆինանսավորվող նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվել է 198 ուսանողի կրթություն, սակայն կրթաթոշակ ստացել է 218 ուսանող: Նույն մարզպետարանին նույն ծրագրի շրջանակներում 226 ուսանողի կրթության և կրթաթոշակների ֆինանսավորման համար 2011թ.-ին նախատեսվել է համապատասխանաբար 72.2 մլն դրամ 12.6 մլն դրամ: Տարվա ընթացքում ֆինանսավորման ցուցանիշը նվազեցվել է, սակայն ուսանողների թվաքանակը չի նվազեցվել: Հաշվետվության հավելվածի համաձայն «ֆինանսավորումը կատարվել է փաստացի ծախսերին համապատասխան», ինչի արդյունքում ստացվել է, որ մեկ ուսանողի հաշվով ֆինանսավորումը 26.6 հազար դրամի փոխարեն կազմել է 14.2 հազար դրամ, իսկ մեկ ուսանողի հաշվարկով կրթաթոշակի ամսական գումարի մեծությունը նախատեսված 4.7 հազար դրամի փոխարեն կազմել է 1.9 հազար դրամ:
- 3) 2011թ. պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվության հավելվածների համաձայն նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրերի շրջանակներում ֆինանսավորվել է 97 ուսանողի կրթություն, իսկ կրթաթոշակ է ստացել 104 ուսանող:
- 4) Չնայած 2011թ. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվության համաձայն ՀՀ ՏԿՁՆ-ն 226,6 մլն և 47,0 մլն դրամ ֆինանսավորում է ստացել նախնական մասնագիտության ծրագրի շրջանակներում կրթության և կրթաթոշակների ֆինանսավորման համար, հաշվետվության համապատասխան հավելվածը չի ներառում տեղեկատվություն ՀՀ ՏԿՁՆ կողմից ֆինանսավորված ուսանողների և կրթաթոշակ ստացող ուսանողների թվաքանակի վերաբերյալ:
- 5) 2012թ. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվության ՀՀ առողջապահության նախարարության ոչ ֆինանսական ցուցանիշների վերաբերյալ հավելվածի համաձայն նախնական մասնագիտական կրթության ծրագրի շրջանակներում փաստացի սովորել է 9 ուսանող, սակայն կրթաթոշակ ստացել է 11-ը:
- 6) 2011թ.-ին ՄԱԿ-ի զարգացման աջակցության ծրագրի կողմից նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների համար 3 եռակցման լաբորատորիայի, փայտի մշակման 2 արհեստանոցի, կարի 3 արհեստանոցի ձեռքբերումն ³⁷ ու 15 հազար

³⁷ Շինարարական արհեստանոց ձեռք չի բերվել:

մասնագիտական ձեռնարկների ձեռքբերումն իրականացվել է ՀՀ ՏԿՁՆ կողմից ֆինանսավորվող ծրագրի շրջանակում, ինչ համար հատկացվել է 206 մլն դրամ:

Տարբեր տարիների պետական բյուջեների կատարման վերաբերյալ հաշվետվություններում առկա են նաև այլ անճշտություններ, որոնք կարելի էր բացահայտել, եթե այդ տվյալները ենթարկվեին ավելի խորը ուսումնասիրության և վերլուծության: